

ISSN 3041-2048 (Online)

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

INTERNATIONAL BULLETIN ON PUBLIC ADMINISTRATION AND LEGAL AFFAIRS

Електронний науковий журнал

№ 2(3)'2025

**Київ
2025**

Засновник –
Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права»

Науковий журнал виходить 4 рази на рік (щоквартально)

Заснований 2024 року

Реєстрація суб'єкта у сфері онлайн-медіа:
рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2438 від 25.07.2024
(протокол № 5 від 03.03.2025). Ідентифікатор медіа: **R40-05349**

Ухвалено до поширення через мережу Internet вченою радою Науково-дослідного інституту публічного права від 10 червня 2025 року (протокол № 10)

Редакційна колегія:

**Головний редактор,
голова редакційної колегії**

Гаруст Юрій Віталійович, доктор юридичних наук,
професор (Україна)

Відповідальний редактор

Павленко Богдана Олегівна, науковий співробітник
відділу організаційного забезпечення наукових
проектів і міжнародної діяльності Науково-дослідного
інституту публічного права

Члени редакційної колегії:

**Дніпров Олексій Сергійович
Жовнірчик Ярослав Степанович**

доктор юридичних наук, старший дослідник (Україна)
доктор наук з державного управління, професор
(Україна)

**Зима Іван Ярославович
Каляєв Анатолій Олександрович**

доктор наук з державного управління (Україна)
доктор наук з державного управління, професор
(Україна)

**Козін Сергій Миколайович
Коросьд Сергій Олександрович**

доктор юридичних наук, старший дослідник (Україна)
доктор юридичних наук, професор (Україна)

**Костенко Інеса
Куйбіда Василь Степанович**

доктор філософії в галузі права (Велика Британія)
доктор наук з державного управління, професор
(Україна)

**Куркова Ксенія Миколаївна
Новак Анатолій Миколайович
Омаров Азад Енвер Огли**

доктор юридичних наук, професор (Україна)
доктор наук з державного управління (Україна)
доктор наук з державного управління, професор
(Україна)

**Сіцинський Назарій Анатолійович
Сорока Лариса Володимирівна
Чижмарь Катерина Іванівна**

доктор наук з державного управління (Україна)
доктор юридичних наук, професор (Україна)
доктор юридичних наук, професор (Україна)

International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs: електрон. наук. журн. / [редкол.:
Ю. В. Гаруст (голов. ред.) та ін.]. – Київ: Наук.-дослід. ін.-т публ. права, 2025. – № 2(3). – 82 с.

Офіційний сайт видання: <https://bulletin-pla.com/>

ISSN 3041-2048 (Online)

SCIENTIFIC INSTITUTE OF PUBLIC LAW

INTERNATIONAL BULLETIN ON PUBLIC ADMINISTRATION AND LEGAL AFFAIRS

Electronic Scientific Journal

No. 2(3)'2025

**Kyiv
2025**

DOI: 10.32844/ibpala-2024-2

Founder –
Private Institution “Scientific Institute of Public Law”

The scientific journal is published 4 times a year (quarterly)

Founded in 2024

Registration of «Online media» entity:
Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting No. 2438 of 25.07.2024
(Minutes No. 5 of 03.03.2025). Media identifier: **R40-05349**

Recommended for distribution via the Internet by the Academic Council of the Scientific Institute of Public Law of 1 June 10, 2025 (Minutes No. 10)

Editorial Board:

**Editor-in-Chief,
Chairman of the Editorial Board**

Harust Yurii, Doctor of Juridical Science, Professor
(Ukraine)

Managing Editor

Pavlenko Bohdana, Research Fellow of
the Department for Organizational Support of Scientific
Projects and International Activities, Research Institute
of Public Law

Members of Editorial Board:

**Dniprov Oleksii
Zhovnirchuk Yaroslav**

Doctor of Juridical Science, Senior Researcher (Ukraine)
Doctor of Science in Public Administration, Professor
(Ukraine)

**Zyma Ivan
Kaliaiev Anatolii**

Doctor of Science in Public Administration (Ukraine)
Doctor of Science in Public Administration, Professor
(Ukraine)

**Kozin Serhii
Koroied Serhii
Kostenko Inesa
Kuibida Vasyl**

Doctor of Juridical Science, Senior Researcher (Ukraine)
Doctor of Juridical Science, Professor (Ukraine)
Doctor of Philosophy in Law (United Kingdom)
Doctor of Science in Public Administration, Professor
(Ukraine)

**Kurkova Kseniia
Novak Anatolii
Omarov Azad Enver Ogly**

Doctor of Juridical Science, Professor (Ukraine)
Doctor of Science in Public Administration (Ukraine)
Doctor of Science in Public Administration, Professor
(Ukraine)

**Sitsynskiy Nazarii
Soroka Larysa
Chyzhmar Kateryna**

Doctor of Science in Public Administration (Ukraine)
Doctor of Juridical Science, Professor (Ukraine)
Doctor of Juridical Science, Professor (Ukraine)

International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs: electronic scientific journal / [editorial board: Yu. Harust (Editor-in-Chief) et al.]. Kyiv: Scientific Institute of Public Law, 2025. No. 2(3). 82 p.

Official website: <https://bulletin-pla.com/>

© Scientific Institute of Public Law, 2025

ЗМІСТ

Возник Михайло Володимирович, Бублик Олександр Сергійович ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ.....	7
Білобров Тетяна Віталіївна ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИНАМ (НА ПРИКЛАДІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ).....	13
Весоловська Марія Кімсанівна, Карковська Вероніка Ярославівна, Головчак Марія Ігорівна АЛГОРИТМИ СТІЙКОСТІ: ЯК ШІ ДОПОМАГАЄ ЛІДЕРАМ ДОЛАТИ КРИЗИ.....	21
Гурін В'ячеслав Васильович ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ.....	28
Жогло Олександр Васильович АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	38
Кіяшко Юрій Михайлович, Войтко Тетяна Миколаївна АНАЛІЗ ОСНОВНИХ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК, ЗДІЙСНЮВАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ФУНКЦІОНАЛУ ДЕЯКИХ ФОРМ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ ТА ОЦІНКА ЇХНЬОГО ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ.....	45
Кривенко Олександр Васильович, Березніченко Юрій Станіславович НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА В УКРАЇНІ.....	53
Луговий Віктор Олександрович ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАВАННЯМИ.....	58
Петров Євгеній Леонідович ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ МИСТЕЦТВА, СТВОРЕНОГО ЗА УЧАСТЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: АВТОР ЧИ АЛГОРИТМ?.....	63
Приходько Оксана Сергіївна ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	69
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ.....	78

CONTEXT

<i>Voznyk Mykhailo Volodymyrovych, Bublyk Oleksandr Serhiyovych</i> LEGAL PRINCIPLES OF ENSURING PUBLIC ORDER BY THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE DURING MASS EVENTS.....	7
<i>Bilobrov Tetiana Vitaliivna</i> FOREIGN EXPERIENCE OF POLICE ACTIVITIES IN COMBATING CYBERCRIME (ON THE EXAMPLE OF THE UNITED STATES OF AMERICA).....	13
<i>Vesolovska Maria Kimsanivna, Karkovska Veronika Yaroslavivna, Holovchak Maria Ihorivna</i> RESILIENCE ALGORITHMS: HOW AI HELPS LEADERS OVERCOME CRISES.....	21
<i>Hurin Viacheslav Vasylovych</i> COUNTERACTING CRIMINAL OFFENSES AGAINST PROPERTY UNDER MARTIAL LAW: THE EXPERIENCE OF GREAT BRITAIN, FRANCE AND GERMANY.....	28
<i>Zhoglo Oleksandr Vasyliovych,</i> ANALYSIS OF THE EFFICIENCY OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF STATE POLICY ON THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS ENTITIES IN THE CONDITIONS OF THE ACTION OF THE LEGAL REGIME OF MARTYR STATE.....	38
<i>Kiiashko Yuriy Mykhailovych, Voitko Tetiana Mykolaivna</i> ANALYSIS OF THE MAIN CORRUPTION PRACTICES CARRIED OUT BY THE FUNCTIONALITY OF CERTAIN FORMS OF DIGITAL ASSETS AND ASSESSMENT OF THEIR IMPACT ON THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE.....	45
<i>Kryvenko Oleksandr Vasylovych, Bereznichenko Yuriy Stanislavovych</i> REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK GOVERNING THE CIRCULATION OF MILITARY PROPERTY IN UKRAINE.....	53
<i>Luhovyi Viktor Oleksandrovych</i> FEATURES OF THE USE OF SPECIAL KNOWLEDGE IN THE INVESTIGATION OF CRIMES COMMITTED BY TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIMINAL GROUPS.....	58
<i>Petrov Yevhenii</i> LIABILITY FOR AI-GENERATED ART: AUTHOR OR ALGORITHM?	63
<i>Oksana Serhiivna Prykhodko</i> TRANSFORMATION OF MECHANISMS FOR PROTECTING THE RIGHTS OF MILITARY PERSONNEL IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS	69
REQUIREMENTS FOR DESIGNATION OF ARTICLES.....	78

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Возник Михайло Володимирович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри військового права
та правоохоронної діяльності
Національного університету оборони України

Бублик Олександр Сергійович,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
слухач Інституту стратегічних комунікацій
Національного університету оборони України
підполковник Національної гвардії України

У статті здійснено комплексне наукове дослідження правових засад діяльності Національної гвардії України у сфері забезпечення громадського порядку під час проведення масових заходів. Визначено міжгалузевий характер нормативно-правової бази, що регулює зазначену діяльність, а також виявлено її основні елементи, зокрема Конституцію України, міжнародно-правові акти у сфері прав людини, закони України, підзаконні нормативно-правові акти та відомчі документи. Встановлено, що правове забезпечення діяльності Національної гвардії України під час масових заходів реалізується у таких правових формах, як адміністративно-правова, оперативно-службова та процесуально-правова. Окремо охарактеризовано основні правові засоби, які застосовуються під час охорони громадського порядку на масових заходах, серед яких запобіжні заходи, примусові заходи та спеціальні засоби. Проведено аналіз основних проблем чинного законодавства, які ускладнюють ефективне виконання Національною гвардією України своїх завдань у сфері забезпечення публічної безпеки, а саме: відсутність спеціального закону про свободу мирних зібрань; недостатнє врегулювання порядку взаємодії з Національною поліцією; невизначеність правил застосування сили і спеціальних засобів під час масових заходів; відсутність належної системи відеофіксації дій військовослужбовців та незалежного контролю правомірності їх застосування; недоліки системи правової підготовки особового складу НГУ. Визначено напрями вдосконалення правового регулювання щодо взаємодії; розробка спеціальних правил застосування сили і спеціальних засобів під час масових заходів; запровадження обов'язкової відеофіксації дій військовослужбовців НГУ; удосконалення навчальних програм правової підготовки. Аргументовано необхідність урахування міжнародних стандартів (зокрема, Основних принципів ООН щодо застосування сили і вогнепальної зброї), а також кращих практик зарубіжних держав під час розробки нових нормативно-правових актів. Запропоновано конкретні механізми практичної реалізації зазначених змін, зокрема, шляхом нормативного закріплення процедур взаємодії органів, етапів застосування заходів впливу залежно від характеру масового заходу.

Ключові слова: громадський порядок, масові заходи, Національна гвардія України, застосування сили, спеціальні засоби, свобода мирних зібрань, правове регулювання, взаємодія органів, правова підготовка, публічна безпека.

Рекомендоване посилання:

Возник М. В., Бублик О. С. Правові засади забезпечення громадського порядку Національною гвардією України під час проведення масових заходів. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 7–12. DOI:

LEGAL PRINCIPLES OF ENSURING PUBLIC ORDER BY THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE DURING MASS EVENTS

Voznyk Mykhailo Volodymyrovych,

PhD in Law,
Associate Professor, Department of Military Law
and Law Enforcement Activities,
National Defence University of Ukraine

Bublyk Oleksandr Serhiyovych,

Second (Master's) Level Higher Education Student,
Trainee at the Institute of Strategic Communications,
National Defence University of Ukraine,
Lieutenant Colonel of the National Guard of Ukraine

The article provides a comprehensive scientific study of the legal framework of the National Guard of Ukraine's activities in the area of ensuring public order during mass events. The author determines the intersectoral nature of the legal framework regulating this activity and identifies its main elements, in particular, the Constitution of Ukraine, international legal acts in the field of human rights, laws of Ukraine, by-laws and departmental documents. It is established that legal support for the activities of the National Guard of Ukraine during mass events is implemented in such legal forms as administrative, operational and procedural law. The author separately characterizes the main legal means used in the course of public order protection at mass events, including preventive measures, coercive measures and special means. The author analyzes the main problems of current legislation which impede the effective fulfillment by the National Guard of Ukraine of its tasks in the field of public security, namely: the absence of a special law on freedom of peaceful assembly; insufficient regulation of the procedure for interaction with the National Police; uncertainty of the rules for the use of force and special means during mass events; lack of a proper system of video recording of military personnel's actions and independent control over the legality of their use; shortcomings of the legal system. The author identifies areas for improving the legal regulation of interaction; development of special rules for the use of force and special means during mass events; introduction of mandatory video recording of actions of the NGU servicemen; and improvement of legal training programs. The author argues that it is necessary to take into account international standards (in particular, the UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms), as well as best practices of foreign countries when developing new legal acts. The author proposes specific mechanisms for practical implementation of these changes, in particular, by regulating the procedures for interaction between authorities and the stages of application of measures of influence depending on the nature of a mass event.

Keywords: public order, mass events, National Guard of Ukraine, use of force, special means, freedom of peaceful assembly, legal regulation, interaction of bodies, legal training, public security.

Постановка проблеми

Забезпечення громадського порядку під час масових заходів є важливою складовою стабільності правопорядку та національної безпеки України, особливо в умовах збройної агресії Російської Федерації та високої суспільно-політичної активності громадян, Національна гвардія України (далі – НГУ), як військове формування з правоохоронними функціями, відіграє ключову роль у гарантуванні публічної безпеки під час публічних зібрань, демонстрацій та інших масових заходів.

Метою статті є аналіз чинної нормативної бази України щодо забезпечення громадського порядку Національною гвардією України під час масових заходів та формування пропозицій щодо її удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання забезпечення охорони громадської безпеки та правопорядку підрозділами Національної гвардії України присвячені наукові праці багатьох вчених, зокрема, дослідниками Київського інституту Національної гвардії України, а саме: Д. Ю. Толстоносов, О. Ф. Кобзар, О. Г. Комісаров, В. П. Сидорчук [1], у своїй монографії, розглянули та дослідили діяльність підрозділів НГУ щодо забезпечення громадської безпеки та взаємодії їх з іншими органами у сфері забезпечення громадського порядку.

Також, наявні дослідження діяльності Національної гвардії України під час масових заходів. Зокрема, О. Ф. Кобзар та О. М. Ромашко [2], у своїй статті, досліджують повноваження НГУ щодо припинення масових заворушень в умовах

воєнного стану. Р. С. Троцький, В. В. Мальцев та М. І. Товма [3], наголошують на удосконаленні правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями НГУ під час охорони громадського порядку. Отже, дослідження правових засад забезпечення громадського порядку НГУ під час масових заходів є актуальною, та потребує подальшого дослідження. Стаття може стати науковою основою для підготовки проектів нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національної гвардії України у сфері забезпечення публічного порядку під час масових заходів.

Виклад основного матеріалу

Правове регулювання діяльності Національної гвардії України у сфері забезпечення громадського порядку під час масових заходів ґрунтується на чіткому розумінні правової природи таких заходів. Масові заходи є однією з форм реалізації громадянами права на свободу мирних зібрань, яке гарантоване ст. 39 Конституції України [4], а також ст. 11 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [5].

У науковій літературі масові заходи розглядаються як публічні дії, ініційовані громадянами або організаціями з метою висловлення думок, демонстрації позиції або задоволення соціальних, культурних чи політичних інтересів. Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001, під поняттям «зібрання» розуміються «мирні збори, мітинги, походи, демонстрації, пікетування та інші подібні заходи» [6].

Найбільш науково обґрунтованою є класифікація масових заходів за критеріями:

- метою проведення: політичні (мітинги, демонстрації), культурно-масові (концерти, фестивалі), спортивні (змагання), релігійні (процесії, богослужіння);
- формою організації: організовані (узгоджені з органами влади) та несанкціоновані (спонтанні);
- кількісними показниками: малі (до 50 осіб), середні (50–500 осіб), великі (понад 500 осіб) [7, с. 87].

З погляду забезпечення громадського порядку, особливу увагу слід приділяти масовим заходам з високим рівнем соціальної напруги, які супроводжуються ризиком порушення громадського порядку, провокацій або заворушень. Практика доводить, що саме такі заходи є найбільш складними для правового та організаційного супроводу. Наприклад, під час подій Революції Гідності 2013–2014 років саме відсутність належного правового механізму регулювання дій правоохоронних органів спричинила ескалацію конфлікту [8, с. 159].

Таким чином, масові заходи становлять складний об'єкт правового регулювання, що вимагає від НГУ чітко визначених правових повноважень та алгоритмів дій відповідно до виду, масштабу та мети заходу.

Правове регулювання діяльності Національної гвардії України у сфері забезпечення громадського порядку під час масових заходів становить багаторівневу нормативно-правову систему, яка включає Конституцію України, міжнародні договори, закони, підзаконні нормативно-правові акти, відомчі інструкції та накази.

Конституційна основа діяльності НГУ закріплена у статті 17 Конституції України, що визначає забезпечення державної безпеки та захист прав і свобод громадян є основними функціями держави. Крім того, стаття 29 Конституції гарантує право на свободу та особисту недоторканність, а стаття 39 – право на мирні зібрання [4].

Основним законом, що визначає правовий статус Національної гвардії України є Закон України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 року № 876-VII, який відповідно до ст. 2 цього Закону, встановлює одне з основних завдань НГУ, як участі в охороні громадського порядку та забезпеченні громадської безпеки. Крім того, ст. 12 Закону деталізує повноваження військовослужбовців НГУ включаючи право на: забезпечення охорони громадського порядку на вулицях, у громадських місцях; брати участь у припиненні масових заворушень, групових порушень громадського порядку; здійснення заходів з метою припинення терористичних актів [9].

Ключовим законом, що встановлює процедури організації та проведення масових заходів є проект Закону України «Про свободу мирних зібрань» від 4 липня 2013 року № 2508а [10], який неодноразово вносився на розгляд до парламенту, але на момент 2025 року так і не був ухвалений. Однак, на сьогодні, застосовується положення Конституції, рішення Конституційного Суду України та практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Особливо важливим є рішення у справі «Веренцов проти України» (2023) [11], в якому ЄСПЛ визнав відсутність чіткого законодавчого регулювання мирних зібрань в Україні порушенням Конвенції.

До законів суміжного регулювання, що визначають повноваження Національної гвардії України під час масових заходів, входять:

- «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII (ст. 23; 24 – взаємодія з НГУ) [12];
- «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 року № 1550-III (ст. 20 – залучення військових формувань до охорони громадського порядку) [13];
- Кримінальний кодекс України (ст. 294 – масові заворушення) [14];
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 185 – порушення порядку організації зібрань) [15].

Підзаконні нормативно-правові акти, що безпосередньо регламентують порядок дій НГУ під час масових заходів, а саме:

– наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 серпня 2016 року № 773 «Про порядок організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку» [16];

– спільні накази МВС України та командування НГУ щодо організації взаємодії при охороні громадського порядку (із грифом «Для службового користування»). Аналіз практики свідчить, що саме ці документи відіграють ключову роль у формуванні алгоритмів дій під час масових заходів, проте їх закритий характер ускладнює наукове дослідження [17, с. 112].

Таким чином, нормативно-правова база діяльності Національної гвардії України є розгалуженою, залишається проблема відсутності єдиного кодифікованого акту, який би врегулював діяльність правоохоронних органів під час масових заходів. Це створює прогалини в регулюванні та підвищує ризики правових колізій.

Діяльність НГУ з охорони громадського порядку під час масових заходів здійснюється у межах встановлених законом правових форм та засобів. У теорії адміністративного права, правові форми діяльності – це зовнішні прояви реалізації компетенції суб'єктів публічної адміністрації, які мають юридичне значення; засоби – це конкретні дії, прийоми та інструменти, які застосовуються в межах відповідних форм [18, с. 44].

Основні правові форми діяльності Національної гвардії України можна класифікувати наступним чином:

1. Адміністративно-правова форма – забезпечення публічної безпеки через участь у спільних патрулюваннях, охороні місць масового скупчення людей. Наприклад, відповідно до ст. 12 та 13 Закону України «Про Національну гвардію України», військовослужбовці НГУ можуть проводити спільне патрулювання з Національною поліцією, здійснювати перевірку документів, припиняти адміністративні правопорушення [9].

2. Оперативно-службова форма – застосування спеціальних заходів реагування у випадку виникнення загроз безпеці (масові заворушення, групові порушення порядку). Ці дії регламентуються Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та Кримінальним кодексом України (ст. 294 – масові заворушення) [13; 14].

3. Процесуально-правова форма – документування адміністративних або кримінальних правопорушень (складання протоколів про адміністративні правопорушення, затримання правопорушників), що здійснюється у взаємодії з Національною поліцією відповідно до ст. 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення [15].

До основних засобів, що застосовує Національна гвардія України під час забезпечення громадського порядку, можна віднести такі:

– запобіжні (візуальний контроль, блокування доступу на об'єкти, перевірка документів, інформаційно-роз'яснювальна робота з учасниками заходів). Прикладом є встановлення контрольно-пропускних пунктів під час масових акцій у Києві 2021 року, коли підрозділи НГУ разом із поліцією забезпечували перевірку осіб на наявність небезпечних предметів [19, с. 51];

– примусові (застосування фізичної сили, спеціальних засобів (наручники, гумові кийки, засоби зв'язування), спеціальних транспортних засобів і службових тварин, відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» (ст. 17) та Закону України «Про Національну поліцію» (ст. 45) [19, с. 93]. Наприклад, у 2022 році під час протестів біля Верховної Ради України НГУ застосувала металеві огорожі та наручники для недопущення прориву натовпу;

– спеціального призначення (застосування водометів, газових гранат, спеціальних засобів світлозвукової дії), дозволяється лише у випадках масових заворушень і тільки за рішенням командування НГУ у межах ст. 17 Закону України «Про Національну гвардію України».

Варто зазначити, що застосування примусу під час масових заходів підлягає суворим умовам необхідності, пропорційності та мінімізації втручання у права громадян. Відповідно до рішення ЄСПЛ у справі «Кудрєвичус та інші проти Литви» (2015) [20], втручання держави у мирні зібрання повинно бути виправданим лише у випадках явної загрози публічному порядку або правам інших осіб.

Практичний аналіз засвідчує, що у більшості випадків НГУ застосовує змішані стратегії, поєднуючи запобіжні засоби (візуальний контроль, блокування доступу) з вибірковими примусовими діями. Такий підхід був ефективно реалізований, наприклад, під час святкування Дня Незалежності України у 2021 році, коли підрозділи НГУ забезпечували охорону порядку на Хрещатику у взаємодії з поліцією та СБУ [19, с. 97].

Таким чином, правові форми і засоби діяльності Національної гвардії України під час масових заходів є багатокомпонентними, потребують високої правової культури та чіткого дотримання норм законодавства.

Попри наявність розгалуженої нормативно-правової бази, правове регулювання діяльності Національної гвардії України у сфері забезпечення громадського порядку під час масових заходів має низку суттєвих проблем, які потребують наукового осмислення та законодавчого удосконалення.

Як зазначалося, Україна досі не має спеціального закону про мирні зібрання. Відсутність чіткої процедури організації, проведення та припинення масових заходів створює правову невизначеність для як учасників акцій, так й правоохоронців, включно з Національною гвардією України. Вказане питання було предметом критики ЄСПЛ у справі «Веренцов проти України» (2013) [11].

Шляхом вирішення є ухвалення Закону України «Про свободу мирних зібрань», у якому детально врегулювати питання:

- порядку подання повідомлення про захід;
- критеріїв обмеження заходів (на основі принципів необхідності, пропорційності, легітимності);
- процедур взаємодії організаторів і правоохоронців.

Діяльність Національної гвардії України під час масових заходів часто здійснюється у взаємодії з Національною поліцією, однак механізми такої взаємодії врегульовані лише окремими підзаконними актами (наприклад, Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2016 року № 773 [16]). У практиці виникають ситуації, коли незрозуміло, який орган має лідируючу роль у координації дій або прийнятті рішення про застосування спеціальних засобів [17, с. 112].

Шляхом вирішення є внесення зміни до Законів України «Про Національну поліцію» та «Про Національну гвардію України», чітко визначивши алгоритм взаємодії, компетенцію кожного органу, правила підпорядкування у спільних операціях.

Чинне законодавство (ст. 17 Закону України «Про Національну гвардію України») містить загальні норми про застосування сили та спеціальних засобів, однак відсутні деталізовані процедури, які б враховували специфіку масових заходів (ступінь ескалації натовпу, категорії учасників тощо). Це суперечить міжнародним стандартам, зокрема, Основним принципам ООН щодо застосування сили і вогнепальної зброї (1990), які вимагають детального регулювання [21].

Шляхом вирішення є розробка та затвердження спеціальних Правил застосування сили і спеціальних засобів під час масових заходів, що включали би:

- типологію ситуацій (мирні зібрання, порушення порядку, масові заворушення);
- дозволені пропорційні засоби у кожній ситуації;
- процедури ескалації та деескалації;
- механізми контролю та фіксації застосування примусу.

Крім того, на цей час нормативно не врегульовано обов'язковість використання бодикамер, засобів відеофіксації, надання громадськості доступу до інформації про застосування сили НГУ. Це створює ризики порушень прав людини та безкарності.

Шлях вирішення є внесення змін до Закону України «Про Національну гвардію України», яким передбачити:

- обов'язковість відеофіксації дій під час масових заходів;
- процедури зберігання і доступу до відеозаписів;

– створення незалежного наглядового органу (наприклад, омбудсмена чи громадської ради), який би контролював правомірність дій Національної гвардії України.

Практика показує, що особовий склад НГУ не завжди належно орієнтується у нормативних актах щодо мирних зібрань, що призводить до перевищення повноважень або необґрунтованих обмежень прав громадян [17, с. 113].

Шляхом вирішення є розробка та впровадження у систему підготовки НГУ спеціальних курсів, а саме:

- стандартів прав людини під час масових заходів;
- комунікації з натовпом і деескалації конфліктів;
- застосування сили відповідно до міжнародних норм.

Висновок

Правові засади діяльності Національної гвардії України під час масових заходів мають складний, міжгалузевий характер та базуються на нормах конституційного, адміністративного, кримінального права, а також міжнародно-правових актах у сфері прав людини. Національна гвардія України виконує важливу функцію гаранта публічної безпеки і громадського порядку під час масових заходів, реалізуючи свої повноваження у таких основних правових формах: адміністративно-правовій (профілактична діяльність), оперативно-службовій (примусове реагування), процесуально-правовій (документування правопорушень). Основними засобами діяльності є запобіжні, примусові та спеціальні заходи. Основними проблемами правового регулювання діяльності НГУ є відсутність спеціального закону про свободу мирних зібрань, правова невизначеність взаємодії з Національною поліцією, недостатня деталізація правил застосування сили і спеціальних засобів, відсутність ефективної системи фіксації та контролю дій військовослужбовців, недостатній рівень правової підготовки особового складу. Шляхами вирішення проблем мають полягати у прийнятті Закону України «Про свободу мирних зібрань», внесенні змін до законів про Національну гвардію України та Національну поліцію для врегулювання взаємодії, розробці підзаконних актів щодо застосування сили під час масових заходів, запровадженні обов'язкової відеофіксації дій НГУ та удосконаленні системи правової підготовки особового складу. Таким чином, правове забезпечення діяльності Національної гвардії України під час масових заходів є важливою складовою безпеки держави та прав людини, що вимагає подальшого наукового осмислення та нормативного вдосконалення. Перспективи подальших досліджень, доцільно зосередити на: аналізі міжнародного досвіду правового регулювання діяльності військових формувань під час масових заходів (зокрема досвіду Франції, Італії, Польщі, Канади); розробці детальних алгоритмів застосування

сили і спеціальних засобів НГУ у надзвичайних ситуаціях; дослідженні правових аспектів застосування новітніх технологій (дронів, автоматизованих систем спостереження) під час масових заходів; оцінці ефективності комунікаційних стратегій НГУ з громадськістю у кризових ситуаціях.

Список використаних джерел:

- Толстоносов Ю. Д., Кобзар О. Ф., Комісаров О. Г., Сидорчук В. П. Забезпечення громадської безпеки підрозділами Національної гвардії України: організаційно-правовий аспект : монографія. Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2023. 174 с.
- Кобзар О. Ф., Ромашко О. М. Повноваження Національної гвардії України щодо припинення масових заворушень в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. Серія «Юридичні науки». 2024. № 1. С. 68–73.
- Троцький Р. С., Мальцев В. В., Товма М. І. Удосконалення правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями Національної гвардії України під час охорони громадської безпеки і порядку. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. Серія «Юридичні науки». 2024. № 2. С. 56–62.
- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.05.2025).
- Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Біленчук П. Д., Михайленко П. П., Топчій О. І. Масові заходи як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Київ : НАВС, 2018. 128 с.
- Бабін Я. В. Право на мирні зібрання в Україні: проблеми правозастосування. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 264 с.
- Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 року № 876-VII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Проект Закону про свободу мирних зібрань від 4 липня 2013 року № 2508а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47751 (дата звернення: 15.05.2025).
- Справа «Веренцов проти України» : Рішення Європейського суду з прав людини від 11.07.2013 року № 20372/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text (дата звернення: 15.05.2025).
- Про Національну поліцію : Закон України 02.07.2015 року № 580-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 року № 1550-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 01.10.1996 року № 80731-X (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Про порядок організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2016 року № 773. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
- Кобзар І. В. Взаємодія Національної гвардії України з іншими правоохоронними органами під час масових заходів. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 109–117.
- Школа І. М. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 416 с.
- Біленчук П. Д., Кобзар І. В. Забезпечення громадського порядку в Україні : проблеми теорії і практики. Київ : НАВС, 2021. 304 с.
- Case of Kudrevičius and others v. Lithuania: The decision of the European Court of Human Rights of October 15, 2015. № 37553/05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%5C%22001-158200%22%5D%7D> (дата звернення: 15.05.2025).
- Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials: adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 Aug.–7 Sept. 1990. United Nations. 1990.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИНАМ (НА ПРИКЛАДІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ)

Білобров Тетяна Віталіївна,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

tvtkach@outlook.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4439-4404>

В умовах удосконалення діяльності органів державної влади, особливого значення набуває дослідження позитивного зарубіжного досвіду діяльності органів державної влади, діяльність яких спрямована на забезпечення кібербезпеки держави та протидії кіберзлочинності. Одним із таких суб'єктів є органи та підрозділи поліції, що виступають суб'єктом забезпечення як внутрішньої складової безпеки держави так й зовнішнього блоку національної безпеки держави. У цій праці ми розглянемо досвід США у досліджуваній сфері, оскільки саме ця країна стала однією з перших, яка на національному рівні визначила та прийняла низку законів та нормативно-правових актів у сфері протидії кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки держави. Причинами такого оперативного затвердження концепцій та стратегій протидії інформаційним злочинам та кібератакам стали події 11 вересня 2001 року, коли було скоєно серію терактів, членами терористичної організації «Аль-Каїда». Встановлено, що ФБР є провідним федеральним агентством США з розслідування кібератак, що вчиняються злочинцями, зарубіжними противниками і терористами. Оскільки кібервотторгення стають все більш поширеним явищем, сьогодні діяльність ФБР постійно удосконалюється, щоб краще протистояти терористичній загрозі після терактів 11 вересня 2001 року. Поряд із цим, одним із пріоритетних напрямків протидії кіберзлочинності в США є протидія торгівлі людьми, що здійснюється із застосуванням інформаційних технологій у віртуальному просторі та завдає шкоди охоронюваному законом правам та основоположним свободам людини й громадянина. Визначено, що в США з метою ефективної боротьби з кіберзлочинністю та забезпечення кібербезпеки держави, створено належне правове поле діяльності спеціалізованих суб'єктів боротьби з кіберзлочинністю та створено дієву систему органів, основними функціями визначено забезпечення кіберзахисту та протидії всім проявам кіберзлочинності, що беззаперечно суттєво впливає на стан правопорядку в державі.

Ключові слова: зарубіжний досвід, кіберзлочинність, кібербезпека, кіберполіція, ФБР, Сполучені Штати Америки.

Рекомендоване посилання:

Білобров Т. В. Зарубіжний досвід діяльності органів поліції у сфері протидії кіберзлочинам (на прикладі Сполучених Штатів Америки). *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 13–20. DOI:

FOREIGN EXPERIENCE OF POLICE ACTIVITIES IN COMBATING CYBERCRIME (ON THE EXAMPLE OF THE UNITED STATES OF AMERICA)

Bilobrov Tetiana Vitaliivna,

PhD in Law,

Senior Researcher

Research Institute of Public Law

tvtkach@outlook.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4439-4404>

In the context of improving the activities of public authorities, it is of particular importance to study the positive foreign experience of public authorities whose activities are aimed at ensuring the cybersecurity of the State and countering cybercrime. One of these entities is the police, which are responsible for ensuring both the internal component of the state's security and the external component of the state's national security. In this paper, we will consider the experience of the United States in this area, since this country was one of the first to define and adopt a number of laws and regulations at the national level in the field of combating cybercrime and ensuring the cybersecurity of the state. The reasons for such prompt approval of concepts and strategies for countering information crimes and cyberattacks were the events of September 11, 2001, when a series of terrorist attacks were committed by members of the al-Qaeda terrorist organization. The FBI is the leading U. S. federal agency for investigating cyberattacks committed by criminals, foreign adversaries and terrorists. As cyber intrusions are becoming more and more common, the FBI's activities are constantly being improved to better counter the terrorist threat after the September 11, 2001 terrorist attacks. At the same time, one of the priority areas of combating cybercrime in the United States is combating human trafficking, which is carried out with the use of information technology in the virtual space and harms the rights and fundamental freedoms of man and citizen protected by law. It is determined that in order to effectively combat cybercrime and ensure the cybersecurity of the State, the United States has created an appropriate legal framework for the activities of specialized entities fighting cybercrime and established an effective system of bodies, the main functions of which are to ensure cyber defense and counteract all manifestations of cybercrime, which undoubtedly significantly affects the state of law and order in the State.

Keywords: foreign experience, cybercrime, cybersecurity, cyberpolice, FBI, United States of America.

Вступ

Сьогодні, в умовах удосконалення діяльності органів державної влади, особливого значення набуває дослідження позитивного зарубіжного досвіду діяльності органів державної влади, діяльність яких спрямована на забезпечення кібербезпеки держави та протидії кіберзлочинності. Одним із таких суб'єктів є органи та підрозділи поліції, що виступають суб'єктом забезпечення як внутрішньої складової безпеки держави так й зовнішнього блоку національної безпеки держави. При цьому, окрему увагу слід приділити тим державам, які першими стали на шлях побудови національного законодавства у сфері забезпечення кібербезпеки держави та протидії кіберзлочинності. Такими державами є країни Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки, а також країни пост-радянського простору (Латвія, Литва. Естонія та деякі інші).

Мета статті

Таким чином, аналіз діяльності органів поліції зазначених держав та їх національного законодавства є на сьогодні вельми актуальним та своєчасним в умовах удосконалення адміністративно-правового статусу Департаменту

кіберполіції Національної поліції України, що й обумовлює мету нашого дослідження. З огляду на обмеження щодо розміру статті, у цій праці ми розглянемо досвід США у досліджуваній сфері, оскільки саме ця країна стала однією з перших, яка на національному рівні визначила та прийняла низку законів та нормативно-правових актів у сфері протидії кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання забезпечення кібербезпеки та протидії кіберзлочинності неодноразово ставали предметом наукових дискусій та досліджень. Так, зазначена проблематика знайшла своє відображення у працях таких вітчизняних вчених та науковців як: О. М. Бандурка, В. В. Василевич, І. В. Діордіца, О. Ю. Дрозд, Т. О. Коломоєць, В. А. Ліпкан, О. П. Орлюк, В. В. Сокурєнко, В. В. Черней та інші. У той же час, наразі недостатньо уваги приділено діяльності спеціалізованих державних в тому числі міжнародних органів та організацій у сфері протидії кіберзлочинності як сучасного виду злочинності в Україні та за кордоном. У зв'язку з чим наразі активізуються питання щодо дослідження зарубіжного

та міжнародного досвіду діяльності органів, уповноважених на вжиття заходів з протидії кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки держави.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні у багатьох зарубіжних країнах налагоджена система співробітництва, що обумовлюється необхідністю обміну досвідом на міжнародному рівні. Ці питання координуються кожною країною відповідно до розробленої та діючої стратегії кібербезпеки: Сполучені Штати Америки та більшість країн-учасниць Європейського Союзу у своїх стратегіях виносять питання боротьби з кіберзлочинністю на передові позиції (Петровський & Лівчук, 2019). Відповідно наразі слушним є дослідження досвіду тих держав, котрі першими запровадили політику забезпечення кібербезпеки держави та протидії злочинності.

Насамперед, вбачаємо цілком слушним розпочати дослідження успішного (позитивного) зарубіжного досвіду діяльності органів поліції у сфері протидії кіберзлочинності такої потужної держави як Сполучені Штати Америки (далі – США). Оскільки саме вказана держава стала однією з перших, хто визначив на національному рівні визначила та прийняла низку законів та нормативно-правових актів у сфері протидії кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки держави. Причинами такого оперативного затвердження концепцій та стратегій протидії інформаційним злочинам та кібератакам стали події 11 вересня 2001 року, коли було скоєно серію терактів, членами терористичної організації «Аль-Каїда».

Першочергово зазначимо, що в США відсутнє єдине поліцейське управління, оскільки у кожному штаті діють свої закони та функціонують органи, діяльність яких може відрізнитися від функціонування аналогічних органів інших штатів. Так, Департамент кіберполіції Нью-Йорку, що створений у 1845 році, є одним із найбільших підрозділів муніципальної поліції США.

Структурно Департамент поліції штату Нью-Йорк складається із бюро та офісів, серед яких: Бюро патрульної служби, Бюро спеціальних операцій, Транзитне бюро, Бюро по боротьбі з тероризмом, Бюро по боротьбі зі злочинністю, Бюро детективів та інші.

Окрему увагу слід приділити функціонуванню Бюро по боротьбі з тероризмом (NYPD, 2025), оскільки його діяльність спрямована на захист штату від внутрішніх та міжнародних (зовнішніх) загроз терористичного характеру, а тому числі кіберзагроз. На території штату діє так звана «Команда критичного реагування», що здійснює: прогноз можливих кіберзагроз та загроз тероризму; здійснює розробку новаторською та довгостроковою політики та механізмів захисту від кібератака, інформаційних та комп'ютерних злочинів; готує до оперативного втручання служби первинного реагування та спеціальні підрозділи; а також, нарощує потенціал розвідувальних спроможностей для виявлення

та протидії кібератакам та терористичним загрозам. При цьому, слід вказати, що діяльність Команди критичного реагування здійснюється у відповідності з національним та федеральним законодавством, а її функціонування координується федеральними, штатними та іншими правоохоронними органами з метою збору оперативної інформації щодо кібератак та загроз тероризму.

Команда критичного реагування Бюро по боротьбі з тероризмом є однією з перших груп оперативного реагування та захисту Департаменту поліції Нью-Йорка та штату від терористичних атак та кіберзагроз. Співробітники Команди критичного реагування, пройшовши відповідну спеціальну підготовку, мають навички володіння спеціальними видами зброї, в тому числі, великої дальності, виявлення слідів вибухових речовин, радіологічного та ядерного опромінення, обізнані про біологічну та хімічну зброю та оснащені технікою для виявлення кібератак. Команда критичного реагування Бюро по боротьбі з тероризмом з метою постійної готовності до нових кіберзагроз та загроз тероризму, проводить щоденні контр терористичні розгортання на критично важливих об'єктах інфраструктури по всьому штату Нью-Йорк.

Загалом, Бюро по боротьбі з тероризмом (NYPD, 2025), має наступні повноваження:

- 1) розробка та реалізація великомасштабних контр терористичних проєктів, та проєктів протидії кіберзлочинності як: «Ініціатива з безпеки Нижнього Манхеттена», «Операція Sentinel»;
- 2) розробка і впровадження навчальних курсів по боротьбі з тероризмом, кібератаками включаючи курси для інших правоохоронних органів і організацій;
- 3) моніторинг сучасного стану кіберзагроз, визначення критично важливих об'єктів інфраструктури;
- 4) розробка стратегій захисту для приватного сектору;
- 5) дослідження та випробування нових інформаційних та комп'ютерних технологій, що використовуються для виявлення і боротьби з хімічною, біологічною, радіологічною, ядерною і вибуховою зброєю, а також для виявлення та боротьби із різними видами кіберзлочинності;
- 6) розробка планів і політики використання інформаційних та комп'ютерних технологій;
- 7) розробка систем і програм для підвищення безпеки на території порту; використання системи визначення характеристик тактичного радіологічного збору даних (TRACS) для про активного розгортання і картування фонового випромінювання в порту Нью-Йорк / Нью-Джерсі;
- 8) здійснення заходів управлінського державно-приватного партнерства в області безпеки штату, навчання та інформування для приватного сектору і вирішення проблем, пов'язаних з приватним сектором у сфері кіберзлочинності та протидії тероризму та деякі інші.

Також, слід зазначити, що окрім Команди критичного реагування Бюро по боротьбі з тероризмом, з метою протидії кіберзлочинності та тероризму в Бюро по боротьбі з тероризмом функціонують також такі групи: Об'єднана оперативна група з питань тероризму та кіберзлочинності; група забезпечення кібербезпеки Нижнього Манхеттена; та група з аналізу ризиків та загроз тероризму та кіберзлочинності. Кожна із зазначених груп виконує ряд своїх завдань та функцій, що в кінцевому підсумку спрямовані на вжиття заходів з протидії кіберзлочинності та тероризму.

Зокрема, Об'єднана оперативна група з питань тероризму та кіберзлочинності розслідує факти кіберзлочинності та тероризму, що вчинені на території штату Нью-Йорк, а також здійснюють систематизацію вчинених злочинів та їх аналіз.

Група забезпечення кібербезпеки Нижнього Манхеттена призначена виявляти та попереджувати загрози кібератак та тероризму на території Нижнього Манхеттена.

Група з аналізу ризиків та загроз тероризму та кіберзлочинності здійснює заходи стратегічної розвідки щодо виявлення кібератак та загроз тероризму та веде їх аналіз.

Таким чином, при Департаменті поліції Нью-Йорка функціонує ряд поліцейських підрозділів, що здійснюють завдання протидії кіберзлочинності та тероризму.

В той же час, належний рівень функціонування поліцейських органів, що здійснюють заходи боротьби з кіберзлочинністю залежить від належного рівня їх нормативно-правового регулювання, що в США складає досить потужну базу для ефективної реалізації національної політики забезпечення кібербезпеки держави.

Так, на державному рівні в США прийняті такі важливі програмні документи, що створюють фундамент для боротьби з кіберзлочинністю, як: Міжнародна стратегія для кіберпростору «Процвітання, безпека, відкритість у мережевому світі» (2011); Кіберстратегія Міністерства оборони від квітня 2015 року; Міжвідомчий план дій з кібербезпеки систем управління (Cross-Sector Roadmap for Cybersecurity of Control Systems); План дій з посилення кібербезпеки найважливіших об'єктів інфраструктури (Roadmap for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity, 2014); План дій з забезпечення кібербезпеки систем енергопостачання (Roadmap to Achieve Energy Delivery Systems Cybersecurity) (Петровський & Лівчук, 2019). У 2016 році були прийняті Національний план з протидії кіберзлочинності та Директива-41 Президентської політики (PPD-41) (Лапта, 2017).

Зазначена нормативно-правова база заклала потужний фундамент для успішного виконання спеціалізованими суб'єктами своїх повноважень у сфері забезпечення кібербезпеки держави та протидії кіберзлочинності.

Взявши до уваги позитивний досвід США, слід наголосити, що Україною, зокрема,

Міністерством внутрішніх справ України та США, у напрямку протидії кіберзлочинності сьогодні здійснено ряд заходів. Зокрема, у січні 2020 року Міністр внутрішніх справ України та заступник держсекретаря США Джордж Ендрюс обговорили спільні напрями взаємодії щодо протидії наркозлочинності та кіберзлочинам (УНН, 2020). При цьому, особлива увага приділяється функціонуванню такого органу в США є Федеральне бюро розслідувань (далі – ФБР), що головним суб'єктом забезпечення кібербезпеки держави та протидії кіберзлочинності на всій території США.

ФБР є провідним федеральним агентством США з розслідування кібератак, що вчиняються злочинцями, зарубіжними противниками і терористами. Оскільки кібервторгнення стають все більш поширеним явищем, сьогодні діяльність ФБР постійно удосконалюється, щоб краще протистояти терористичній загрозі після терактів 11 вересня 2001 року. Поряд із цим, одним із пріоритетних напрямків протидії кіберзлочинності є протидія торгівлі людьми, що здійснюється із застосуванням інформаційних технологій у віртуальному просторі та завдає шкоди охоронюваним законом правам та основоположним свободам людини й громадянина (Чумак, 2017).

З метою забезпечення кібербезпеки держави та протидії всім формам кіберзлочинності, в ФБР створені:

- кібервідділ в штаб-квартирі ФБР для скоординованої і узгодженої боротьби з кіберзлочинністю;

- спеціально навчені кібердружини в штаб-квартирі ФБР і в кожному з офісів на місцях, де працюють з агентами і аналітиками, які захищають від і розслідування комп'ютерних вторгнень, крадіжки інтелектуальної власності та особистої інформації, дитячої порнографії та експлуатації, а також онлайн -шахрайства;

- нові групи по кібердіям, які в будь-який момент подорожують по всьому світу, щоб допомогти у випадках комп'ютерного вторгнення з метою збору життєво важливих відомостей, що допомагають виявляти кіберзлочини, що є найбільш небезпечними для національної безпеки і для економіки;

- цільові групи з комп'ютерних злочинів, які поєднують в собі найсучасніші технології і ресурси федеральних, штатних і місцевих колег.

Реалізуючи програму по боротьбі з кіберзлочинністю, ФБР тісно співпрацює з Міністерством оборони та Міністерством національної безпеки, що часто вирішують схожі задачі. Для найбільш оперативного отримання інформації щодо вчинених комп'ютерних злочинів, у рамках ФБР створено Центр з прийому заяв стосовно вчинених інтернет-злочинів (Inernet Crime Complaint Center), де як потерпілі, так і треті особи, заповнивши спеціальну форму онлайн або просто зателефонувавши, можуть надати інформацію стосовно вчинених злочинів у мережі Інтернет (2025).

Також, при ФБР створено інтернет-центр скарг на кіберзлочини, місією якого є розгляд скарг на злочин в Інтернеті, надання громадськості надійний і зручний механізм звітності про підозрюваних, схеми шахрайства з використанням Інтернету і створення ефективних альянсів з правоохоронними органами та галузевими партнерами. Інформація аналізується і поширюється в слідчих і розвідувальних цілях серед співробітників правоохоронних органів і для інформування громадськості (2025).

Кожен громадянин США має право подати скаргу до інтернет-центру скарг на кіберзлочини, при цьому він має вказати наступні інформацію:

- ім'я жертви, адресу, телефон і адресу електронної пошти;
- інформацію про фінансові транзакції (наприклад, інформація про рахунок, дата і сума транзакції, хто отримав грошові кошти);
- ім'я суб'єкта, адреса, телефон, адреса електронної пошти, вебсайт і IP-адреса;
- конкретні деталі того, як ви стали жертвою;
- обов'язково вказується тема електронної пошти
- будь-яка інша важлива інформація, яку ви вважаєте необхідною для підтримки вашої скарги.

Також на офіційному сайті інтернет-центру скарг на кіберзлочини, міститься розділ, що визначає поради по попередженню злочинності в мережі Інтернет. Так, розділ містить наступні теми:

- «Шахрайство на аукціоні»;
- «Фальшивий касовий чек»;
- «Шахрайство з кредитними картами»;
- «Ліквідація заборгованості»;
- «UPS DHL»;
- «Можливості працевлаштування / бізнесу»;
- «Ескроу-Сервіс Шахрайство»;
- «Крадіжка особистих даних»;
- «Інтернет-вимагання»;
- «Інвестиційне шахрайство»;
- «Кібербулінг»;
- «Фішинг»;
- «Спам»;
- «Сторонній одержувач коштів» та деякі інші (Internet Crime Complaint Center, 2025).

Також, з метою попередження вчинення кіберзлочинності, на офіційному сайті ФБР розміщені матеріали щодо захисту своїх персональних даних у віртуальному просторі. Зокрема, також є наявна інструкція захисту свого персонального комп'ютера від різних програм та шпигунського програмного забезпечення. Така інструкція передбачає наступні кроки для користувача:

1) тримайте брандмауер включеним: брандмауер захистить ваш комп'ютер від хакерів, які можуть спробувати отримати доступ, або зламати його, видалити інформацію або навіть вкрасти паролі або іншу конфіденційну інформацію. Програмні брандмауери широко рекомендуються для окремих комп'ютерів. Програмне

забезпечення попередньо упаковано в деяких операційних системах або може бути придбано для окремих комп'ютерів. Для кількох мережевих комп'ютерів апаратні маршрутизатори зазвичай забезпечують захист брандмауера;

2) встановіть або оновіть антивірусне програмне забезпечення. Антивірусне програмне забезпечення призначене для запобігання вбудовування шкідливих програм в ваш комп'ютер. Якщо він виявляє шкідливий код, такий як вірус або черв як, він знімає або видалляє його. Віруси можуть заразити комп'ютери без відома користувача. Більшість типів антивірусного програмного забезпечення можна налаштувати для автоматичного оновлення;

3) встановіть або оновіть свою технологію захисту від шпигунських програм: шпигунські програми – це те програмне забезпечення, що таємно встановлюється на ваш комп'ютер, щоб дозволити іншим вдивлятися в ваші дії на комп'ютері. Деякі шпигунські програми збирають інформацію про вас без вашої згоди або створюють небажані спливаючі вікна у вашому веб-браузері. Деякі операційні системи пропонують безкоштовний захист від програм-шпигунів, а недороге програмне забезпечення легко доступно для завантаження через Інтернет або в вашому місцевому комп'ютерному магазині. Остерігайтеся реклами в Інтернеті, що пропонує завантажувані антишпигунські програми – в деяких випадках ці продукти можуть бути підробленими і можуть фактично містити шпигунське ПЗ або інший шкідливий код. Це схоже на покупку продуктів – магазин, де ви довіряєте;

4) підтримуйте свою операційну систему в актуальному стані: комп'ютерні операційні системи періодично оновлюються, щоб відповідати технологічним вимогам і усувати діри в безпеці. Обов'язково встановіть оновлення, щоб забезпечити новий захист вашого комп'ютера;

5) будьте уважні з тим, що ви завантажуєте: необережне завантаження вкладень електронної пошти може обійти навіть саме пильне антивірусне програмне забезпечення. Ніколи не відкривайте вкладення електронної пошти від когось, кого ви не знаєте, і будьте обережні з переадресацією вкладень від людей, яких ви знаєте. Вони можуть мати мимоволі просунутий шкідливий код;

6) вимкніть комп'ютер. З ростом швидкості високошвидкісного підключення до Інтернету багато хто воліє залишати свої комп'ютери ввімкненими і готовими до дії. Недоліком є те, що «завжди включений» робить комп'ютери більш сприйнятливими. Крім того, відключення комп'ютера ефективно розриває з'єднання зловмисника – будь то шпигунське ПЗ або ботнет, який використовує ресурси вашого комп'ютера для зв'язку з іншими мимовільними користувачами.

Також, новелою у американському законодавстві у сфері кібербезпеки є затвердження

програми ФБР щодо безпечного онлайн-серфінгу (FBI-SOS) – це загальнонаціональна ініціатива, покликана інформувати дітей 3–8 класів про кібербезпеку, з якими вони стикаються в Інтернеті, і сприяти запобіганню злочинів проти дітей. Він просуває кібергромадні ідеї та положення серед студентів, залучаючи їх у веселу, відповідну віку, конкурентоспроможну онлайн-програму, де вони вчать безпеку і відповідального використання Інтернету. Програма підкреслює важливість питань кібербезпеки, таких як захист паролем, розумні звички серфінгу та захист особистої інформації. Аналогічні програми існують у Латвії (Чумак, 2015).

Зазначена програма має вигляд яскравих картинок для конкретного віку дітей з інтерактивними іграми. Кожна гра передбачає проходження по черзі рівнів гри, що мають відповідну назву.

Окрім зазначених дитячих програм та інструкцій, в США при ФБР функціонує проект «Безпечне дитинство», що реалізується спільно з Міністерством юстиції США.

Зазначений проект – це загальнонаціональна ініціатива з боротьби зі зростаючою епідемією сексуальної експлуатації та наруги над дітьми в мережі Інтернет, запущена міністерством юстиції в травні 2006 року. На чолі з офісами адвокатів США і Секцією по експлуатації і непристойності дітей (CEOS), Кримінального відділу проекту «Безпечне дитинство» збираються федеральні, штатні і місцеві ресурси для кращого пошуку, затримання і переслідування осіб, які експлуатують дітей через Інтернет, а також для виявлення і рятувати жертв (U. S. Department of Justice, 2025).

У рамках зазначеного проекту створена робоча група з питань протидії кібербулінгу, що має назву stopbullying.gov, та активно веде інтернет-блог з актуальних питань протидії кібербулінгу. Працівниками групи stopbullying.gov здійснюються систематичні заходи в школах та інших освітніх закладах, щоб допомогти учням дізнатися про профілактику кібербулінгу. Приклади занять з кібербулінгу включають в себе:

- інтернет або бібліотечні дослідження, такі як пошук типів знуцань, як їм запобігти і як діти повинні реагувати;
- презентації, такі як мова або рольова гра про припинення кібербулінгу;
- обговорення таких тем, як повідомлення про кібербулінг;
- письменницька творчість, таке як вірш, що виступає проти кібербулінгу, або розповідь або пародія, навчальні свідків того, як допомогти;
- художні твори, такі як колаж про повагу або наслідки від дії кібербулерів;
- зустрічі в класі, щоб поговорити про відносини з однолітками (Stopbullying.gov, 2017). Також, в межах діяльності робочої групи постійно діє практичний дитячий психолог, який завжди готовий допомогти у скрутній для дитини ситуації.

Таким чином, в США при ФБР спільно з іншими державними органами створено ряд бюро та робочих груп з питань протидії кіберзлочинності з різними категоріями громадян та у відповідності до їх соціального статусу. Особливу цінність на наш погляд складає досвід щодо врегулювання питання забезпечення кібербезпеки дітей у Інтернет-просторі та протидії кібербулінгу.

Задовго до того, як кіберзлочинність була визнана серйозною загрозою злочинності для національної безпеки, ФБР підтримало ініціативу щодо створення перспективної організації для активного вирішення проблеми кіберзлочинності. Названа Національним альянсом по кіберкриміналістиці і навчання (NCFTA) організація, створена в 1997 році, що базується в Піттсбурзі, стала міжнародною моделлю для об'єднання зусиль правоохоронних органів, приватного сектора і наукових кіл для створення та обміну ресурсами, стратегічною інформацією і аналіз загроз для виявлення і припинення виникають кіберзагроз та вжиття заходів щодо їх протидії.

З моменту свого створення NCFTA розвивалася, щоб йти в ногу з мінливим ландшафтом кіберзлочинності. Сьогодні організація займається обробкою та протидією погроз з боку транснаціональних злочинних груп, включаючи спам, ботнети, схеми маніпулювання запасами, крадіжки інтелектуальної власності, фармацевтичне шахрайство, шахрайство в сфері телекомунікацій і інші схеми фінансового шахрайства, які призводять до збитків для компаній і споживачів в мільярди доларів.

Підрозділ CyberInitiativeandResource (CIRFU) кібервідділу ФБР співпрацює з NCFTA, що спирається на інформацію сотень членів NCFTA з приватного сектора, аналітиків NCFTA, групи реагування на комп'ютерні інциденти (CERT) при Університеті Карнегі-Меллона та інтернету ФБР. Ця велика база знань допомогла CIRFU зіграти ключову стратегічну роль в деяких з найбільш значних кіберсправ ФБР за останні кілька років.

Навіть після виконання своїх обов'язків щодо забезпечення національної безпеки після 11 вересня ФБР продовжує грати ключову роль в боротьбі з насильницькими злочинами в великих містах і місцевих громадах по всій території Сполучених Штатів.

Через глобальне охоплення кіберзлочинності жодна організація, агентство або країна не можуть захиститися від нього. Життєво важливі партнерства, такі як NCFTA, є ключем до захисту кіберпростору і забезпечення більш безпечного кібермайбутнього для наших громадян і країн по всьому світу (ФБР, 2025).

Оскільки кіберзагрози продовжують з'являтися майже кожного дня, для ФБР в області кримінальної та національної безпеки, вкрай важливо залучення державних і приватних партнерів щодо обміну інформацією поряд з правоохоронними

та розвідувальними колами. Щоб залучити надійних галузевих партнерів в розвідувальну групу, ФБР спростило свою систему відстеження та управління погрозами Guardian з метою захищеного інформаційного порталу, що дозволяє окремим партнерам в галузі повідомляти про інциденти, пов'язані з кіберзлочинністю, в режимі реального часу.

iGuardian надає приватним компаніям стандартизований спосіб повідомляти інформацію в ФБР, якщо вони стають жертвами комп'ютерних вторгнень. Портал iGuardian – це еволюція платформи, через яку правоохоронні партнери ФБР надають потенційні загрози тероризму і повідомлення про підозрілі дії. У той час як eGuardian залучає співробітників правоохоронних органів, iGuardian був розроблений спеціально для партнерів в критичних секторах телекомунікацій, оборони, банківської справи та фінансів, а також в області енергетичної інфраструктури і доступний через чутливу, але несекретну мережу InfraGard.

InfraGard – це коаліція ФБР щодо захисту державної і приватної інфраструктури, в яку входять тисячі перевірених і націлених на галузь членів. Організація підтримує свою власну захищену мережу для поширення попереджень та бюлетенів ФБР і дозволяє обмінюватися інформацією про ключові загрози серед своїх членів. Використовуючи систему iGuardian, учасникам пропонується направляти інформацію про вторгнення безпосередньо в ФБР, в тому числі детальну інформацію про зараження шкідливим ПЗ, псування вебсайтів і атак типу «відмова в обслуговуванні». Програма iGuardian також надає партнерів InfraGard доступ до інформації та відомостями, отриманими в результаті пов'язаних інцидентів (Боротьба зі злочинністю в Інтернеті (онлайн злочинність), 2006).

Кожен звіт про інцидент в iGuardian направляється через Guardian в CyWatch, цілодобовий центр кібероперацій ФБР, де агенти і аналітики сортують і знімають конфлікт з вхідних даних, повідомляють раніше невідомих жертв вторгнення і призначають висновки до відповідних польові офіси для подальшого розслідування. Таке централізоване управління кіберзлочинами в області кримінальної безпеки і національної безпеки дозволяє ФБР більш ефективно працювати з нашими партнерами, щоб використовувати відомі розвіддані і проводити розслідування і операції в очікуванні. Оскільки iGuardian надає важливий, додаткове джерело відповідної інформації про кібервторгнення, він також дозволяє сфокусуватися на загальному уявленні про загрозу, яку представляють терористи, національні держави і злочинні групи, які проводять мережеві операції проти США. Створення цієї широкої бази загроз обізнаність і партнерство дуже важливі для кібер місії ФБР (Боротьба зі злочинністю в Інтернеті (онлайн злочинність), 2006).

Окрім, зазначеної платформи iGuardian, в США на постійній основі діє Національна об'єднана оперативна група з кіберрозслідувань (NCIJTF), що була офіційно створена в 2008 році. Національна об'єднана оперативна група по кіберрозслідувань складається з більш ніж 20 партнерських агентств з правоохоронних органів, розвідувального співтовариства та Міністерства оборони, представники яких знаходяться в одному місці і працюють спільно, щоб виконати місію організації з точки зору всього уряду. Будучи унікальним кіберцентром Національна об'єднана оперативна група з кіберрозслідувань несе головну відповідальність за координацію, інтеграцію та обмін інформацією для підтримки розслідувань кіберзагроз, надання та підтримки аналітичного аналізу для осіб, які приймають рішення в співтоваристві, і для забезпечення цінності інших поточних зусиль в боротьбі проти кіберзагрози нації (2008).

Національна об'єднана оперативна група з кіберрозслідувань також синхронізує спільні зусилля, спрямовані на виявлення, переслідування і знищення реальних терористів, шпигунів і злочинців, які прагнуть експлуатувати системи нашої країни. Для досягнення цієї мети цільова група використовує колективні повноваження і можливості своїх членів і співпрацює з міжнародними партнерами і партнерами з приватного сектора, щоб задіяти всі наявні ресурси для боротьби з внутрішніми кіберзагрозами і їх виконавцями.

За допомогою координації, співпраці і обміну інформацією, яка відбувається в NCIJTF, члени уряду США працюють над тим, щоб посадити кіберзлочинців за ґрати і видалити їх з національних мереж. NCIJTF слід букві і духу закону, щоб забезпечити захист прав на недоторканність приватного життя всіх американців в ході розслідувань і зусиль, які він координує і підтримує (2008).

Підсумовуючи викладене, зазначимо, в США з метою ефективної боротьби з кіберзлочинністю та забезпечення кібербезпеки держави, створено належне правове поле діяльності спеціалізованих суб'єктів боротьби з кіберзлочинністю та створено дієву систему органів, основними функціями визначено забезпечення кіберзахисту та протидії всім проявам кіберзлочинності, що беззаперечно суттєво впливає на стан правопорядку в державі.

Висновки

Аналіз функціонування органів та підрозділів, що здійснюють протидію кіберзлочинності у США підтверджується прагненням України налагодити міжнародну співпрацю у зазначеній сфері. Встановлено, що ФБР є провідним федеральним агентством США з розслідування кібератак, що вчиняються злочинцями, зарубіжними противниками і терористами. Оскільки кібервторгнення стають все більш поширеним явищем, сьогодні діяльність ФБР постійно удосконалюється, щоб краще протистояти терористичній загрозі після терактів 11 вересня 2001 року.

Поряд із цим, одним із пріоритетних напрямків протидії кіберзлочинності в США є протидія торгівлі людьми, що здійснюється із застосуванням інформаційних технологій у віртуальному просторі та завдає шкоди охоронюваним законом правам та основоположним свободам людини й громадянина.

Визначено, що в США з метою ефективної боротьби з кіберзлочинністю та забезпечення кібербезпеки держави, створено належне правове поле діяльності спеціалізованих суб'єктів боротьби з кіберзлочинністю та створено дієву систему органів, основними функціями визначено забезпечення кіберзахисту та протидії всім проявам кіберзлочинності, що беззаперечно суттєво впливає на стан правопорядку в державі.

Список використаних джерел

- Петровський О. М., Лівчук С. Ю. (2019). Проблеми боротьби з кіберзлочинністю: міжнародний досвід та українські реалії. *Молодий вчений*. № 12.1 (76.1). С. 55–59.
- NYPD. (2025). Бюро по боротьбі з тероризмом. URL: <https://www1.nyc.gov/site/nypd/bureaus/investigative/counterterrorism.page>
- Лапта С. П. (2017). ФБР у боротьбі з кіберзлочинністю. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, МВС України. Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків. С. 197–199.
- УНН. (2020). Україна та США обговорили спільну протидію кіберзлочинності. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1849243-ukrayina-ta-ssha-obgovorili-spilnu-protidiyu-kiberzlochinnosti>
- Чумак В. В. (2017). Європейський досвід реформування правоохоронних органів (на прикладі Естонії). URL: http://univd.edu.ua/general-publishing/konf/25_11_2017/pdf/171.pdf
- ФБР. (2025). Кіберзлочинність. URL: <https://www.fbi.gov/investigate/cyber>
- Internet Crime Complaint Center (2025). Інтернет-центр скарг на кіберзлочини. URL: <https://www.ic3.gov/preventiontips.aspx>
- Чумак В. В. (2015). Основні напрями та особливості організації діяльності поліції Латвії. Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС та навчальному процесі: матеріали наук.-практ. конф., м. Львів, 17 груд. 2015 р., МВС України. Львів. Держ. ун-т внутр. справ. Львів, С. 146–149.
- U. S. Department of Justice (2025). Проєкт безпечне дитинство. Міністерство юстиції США. URL: <https://www.justice.gov/pssc>
- Stopbullying.gov. (2017). Профілактика у школі. URL: <https://www.stopbullying.gov/prevention/at-school>
- Боротьба зі злочинністю в Інтернеті (онлайн злочинність). (2006). *Інформаційний бюлетень Міжвід. наук.-дослід. центру з проблем боротьби з організованою злочинністю*. № 7. С. 133–141.
- Національна об'єднана оперативна група з кіберрозслідувань. ФБР. (2008). URL: <https://www.fbi.gov/investigate/cyber/national-cyber-investigative-joint-task-force>

АЛГОРИТМИ СТІЙКОСТІ: ЯК ШІ ДОПОМАГАЄ ЛІДЕРАМ ДОЛАТИ КРИЗИ

Весоловська Марія Кімсанівна,

доктор філософії за спеціальністю Публічне управління та адміністрування, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій,
Національний університет «Львівська політехніка» (Львів)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3151-6435>

Карковська Вероніка Ярославівна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри адміністративного та фінансового менеджменту,
Національний університет «Львівська політехніка» (Львів)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0178-4137>

Головчак Марія Ігорівна,

доктор філософії за спеціальністю Публічне управління та адміністрування,
асистент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту,
Національний університет «Львівська політехніка» (Львів)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9890-6948>

Методологія дослідження базується на комплексному підході, що включає контент-аналіз наукових джерел, системно-структурний аналіз концепцій емоційного інтелекту, а також порівняльне вивчення сучасних технологій ШІ, застосованих у навчанні лідерів та управлінні кризами. Проаналізовано практичні кейси компаній, які впроваджують системи емоційного моніторингу, алгоритми прогнозування рішень і симуляційні модулі кризових ситуацій.

Результати підтверджують, що використання емоційної аналітики, VR / AR-тренажерів та алгоритмів машинного навчання сприяє підвищенню психологічної витривалості управлінців і знижує вплив стресових факторів на процес прийняття рішень. Запропонована концептуальна модель відрізняється комплексністю, гнучкістю та здатністю адаптуватися до індивідуальних поведінкових патернів керівників.

Перспективи подальших досліджень передбачають апробацію запропонованої моделі у корпоративних і освітніх програмах, розроблення етичних протоколів використання ШІ для оцінки емоційних станів та створення гібридних платформ, що поєднують аналітику на основі ШІ з традиційним коучингом та психологічною підтримкою.

Ключові слова: штучний інтелект, емоційний інтелект, кризове управління, лідерство, емоційна стійкість, цифрові технології, машинне навчання, управлінські компетентності, мотивація.

Рекомендоване посилання:

Весоловська М. К., Карковська В. Я., Головчак М. І. Алгоритми стійкості: як ШІ допомагає лідерам долати кризи. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 21–29. DOI:

RESILIENCE ALGORITHMS: HOW AI HELPS LEADERS OVERCOME CRISES

Vesolovska Maria Kimsanivna,

Doctor of Philosophy in Public Management and Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Organisational Management,
Lviv Polytechnic National University (Lviv)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3151-6435>

Karkovska Veronika Yaroslavivna,

Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Administrative and Financial Management,
Lviv Polytechnic National University (Lviv)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0178-4137>

Holovchak Maria Ihorivna,

Doctor of Philosophy in Public Management and Administration, Assistant Professor,
Department of Administrative and Financial Management,
Lviv Polytechnic National University (Lviv)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9890-6948>

This study employs a comprehensive research methodology that includes a content analysis of scientific sources and a system-structural analysis of emotional intelligence concepts. It also conducts a comparative study of modern AI technologies used in leadership training and crisis management. Practical case studies of companies implementing emotional monitoring systems, decision prediction algorithms and simulation modules for crisis situations were analysed.

The results confirm that using emotional analytics, VR / AR simulators and machine learning algorithms increases managers' psychological resilience and reduces the impact of stress factors on decision-making. The proposed conceptual model is complex and flexible, and can adapt to the individual behavioural patterns of managers.

Prospects for further research include testing the model in corporate and educational programmes, developing ethical protocols for using AI to assess emotional states and creating hybrid platforms combining AI-based analytics with traditional coaching and psychological support.

Keywords: artificial intelligence, emotional intelligence, crisis management, leadership, emotional resilience, digital technologies, machine learning, management competencies, motivation.

Постановка проблеми

Застосування цифрових інновацій, зокрема ШІ, поступово стає невід'ємною складовою управлінських практик. У кризових ситуаціях це особливо помітно, адже поряд з необхідністю швидкого аналізу даних та прогнозування подій важливо забезпечити психологічну витривалість управлінської команди. Лідер, здатний мотивувати колектив, контролювати власні емоції та ефективно управляти емоційними станами співробітників, має значно більше шансів успішно подолати кризові виклики. Поєднання аналітичного потенціалу штучного інтелекту з розвитком емоційної компетентності керівників створює нові можливості для стратегічної адаптації, зменшення негативних наслідків криз і формування конкурентних моделей лідерства. Тому потреба у науково обґрунтованих концепціях і практичних механізмах інтеграції ШІ у процес підготовки

управлінців у кризових умовах є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У роботі (Kambur, 2021) запропоновано концепцію «емоційного штучного інтелекту», де поєднуються когнітивні та афективні компоненти задля підвищення результативності управлінських і політичних рішень. Д. Абрамов і Ю. Стасюк (2024) відзначають, що емоційний інтелект лідера є чинником, який забезпечує успішність реалізації проєктів і дає змогу коригувати управлінські стратегії відповідно до динаміки середовища. Л. Д. Заграй (2021) розглядає емоційний інтелект як важливий складник професійної компетентності менеджера, підкреслюючи його значення у формуванні адаптивних моделей управлінської поведінки. О. Мушинський (2024) аналізує особливості роботи проєктних команд у гібридних форматах, наголошуючи

на важливості гармонійного поєднання емоційної витривалості керівників та можливостей сучасних цифрових інструментів. Продовження досліджень у цьому напрямі доцільно орієнтувати на створення інтегрованих моделей «емоційного ШІ», де поєднуються психологічні методики та алгоритми машинного навчання для розвитку управлінських компетенцій.

Інший вектор досліджень спрямований на вивчення стратегій, що базуються на поєднанні емоційного інтелекту й технологій ШІ для удосконалення управлінських рішень. Д. Двіведі (2025) розробляє підходи до інтеграції цих складових у лідерські стратегії та створення ефективних моделей антикризового управління. П. Шанділья і Д. Банзал (2025) підкреслюють, що синергія емоційного інтелекту та ШІ є основою підвищення швидкості реагування та якості рішень у кризових ситуаціях. З. П. Шейх (2025) аналізує потенціал застосування ШІ для підтримки лідерства, орієнтованого на емоційні аспекти, і водночас розглядає етичні ризики автоматизованих управлінських систем. А. К. Саддам і Р. Анварі (2025) доводять, що інтеграція стилів керівництва з інструментами ШІ та емоційного інтелекту може значно підвищити результативність діяльності організацій. Цей напрям відкриває можливості для створення алгоритмів, здатних оперативно оцінювати емоційний клімат команди й враховувати його у процесі прийняття рішень.

Окрему групу досліджень становлять праці, зосереджені на формуванні емоційної витривалості керівників через партнерство між людиною та штучним інтелектом. М. Ядав і Т. Х. Хунг (2025) наголошують на визначальній ролі емоційного інтелекту у кризовому лідерстві та пропонують інтегровані моделі формування компетентностей, необхідних для ефективного реагування на кризові виклики. С. Гурулакшмі і Р. Гаядрі (2025) акцентують увагу на концепції взаємодії людини й ШІ, яка поєднує аналітичний потенціал алгоритмів із чутливістю управлінця, забезпечуючи стійкість і стратегічну маневреність. Подальший розвиток цього напрямку варто орієнтувати на створення програм комплексного розвитку емоційної витривалості керівників із використанням ШІ як інструмента прогнозування й запобігання кризам.

Проте залишається низка проблем, пов'язаних із недостатньою інтеграцією психологічних і технологічних підходів, невизначеністю ризиків використання ШІ у розвитку управлінських компетентностей та відсутністю цілісних моделей, здатних поєднувати емоційну аналітику, прогнозування кризових реакцій і VR / AR-симуляції у єдиній системі підготовки. Деклароване дослідження спрямоване на подолання цих обмежень через розроблення концептуальної моделі інтеграції ШІ у формування емоційно витривалого лідерства, що включає алгоритми емоційного аналізу, прогностичні системи, рекомендаційні інструменти та практичні тренажери

для персоналізованого розвитку управлінців. Таким чином, дослідження розширює теоретичне розуміння взаємодії між ШІ та емоційним інтелектом і пропонує прикладні рішення для підвищення ефективності кризового управління.

Узагальнення проаналізованих джерел засвідчує, що взаємодія емоційного інтелекту та технологій штучного інтелекту створює перспективну основу для побудови ефективного й емоційно стійкого лідерства у кризових умовах.

Метою дослідження є сформувати концептуальну модель застосування ШІ для розвитку емоційно витривалого лідерства та надати практичні рекомендації щодо її інтеграції у корпоративні та освітні системи.

Для побудови концептуальної моделі використано метод структурно-логічного моделювання, що дало можливість узагальнити існуючі підходи й сформувати інтегровану схему впливу ШІ на розвиток емоційно стійкого лідерства.

Виклад основного матеріалу

Використання інноваційних рішень на основі штучного інтелекту для розвитку емоційної компетентності управлінців відкриває значні можливості для підвищення якості лідерських рішень та комунікаційних процесів у компаніях. Технології розпізнавання емоцій у реальному часі, зокрема (Affectiva, 2025) та (Realeyes 2025), дозволяють відстежувати невербальні прояви, інтонаційні зміни та емоційні реакції у цифрових каналах взаємодії. Це забезпечує керівникам швидку реакцію на стресові фактори та зміну психологічного клімату в колективі. Водночас чат-боти з емоційною аналітикою, серед яких Replika (2025) і Woebot (2025), використовуються як інструменти навчання навичкам співпереживання та управління кризовими діалогами в межах програм підготовки лідерів.

Застосування алгоритмів машинного навчання, наприклад IBM Watson Tone Analyzer (2025), сприяє аналізу тональності повідомлень, виявленню ознак потенційних конфліктів і розробці рекомендацій щодо оптимізації стилю спілкування. Це значно підсилює психологічну витривалість як самого керівника, так і його команди. Віртуальні симулятори на базі ШІ, зокрема Mursion (2025) та Talespin (2025) формують інтерактивне середовище, у якому управлінці можуть тренувати поведінку в умовах стресу, моделювати кризові сценарії та аналізувати власні емоційні реакції.

Персоналізовані рекомендаційні системи, такі як Qualtrics XM (2025) та CoachHub AI (2025), допомагають індивідуалізувати розвиток управлінських компетентностей, пропонуючи адаптивні стратегії управління відповідно до динаміки емоційних станів колективу.

В українському контексті спостерігається активне впровадження подібних інструментів. Наприклад, компанія SoftServe використовує IBM Watson Tone Analyzer для емоційної аналітики в HR-системах, що підтверджено у корпоративних

матеріалах (From AI, 2025). У Львівській бізнес-школі УКУ (LvBS) застосовуються симуляційні платформи Mursion і Talespin (2025) для програм розвитку лідерських компетентностей. Український стартап PeopleForce (2025) реалізував у своїй HRM-системі модулі оцінки емоційних настроїв персоналу, про що повідомлялося в офіційних релізах.

Зазначені приклади демонструють, що синергія між технологіями штучного інтелекту та методиками розвитку емоційного інтелекту формує ефективну екосистему підготовки лідерів, яка відповідає вимогам сучасного турбулентного бізнес-середовища та задачам кризового менеджменту.

Інтеграція ШІ в управлінські стратегії й процеси прийняття рішень у кризових обставинах істотно посилює адаптивність, точність прогнозів та швидкість реагування організацій. Завдяки цим технологіям можливо не лише автоматизувати обробку даних, а й будувати альтернативні сценарії розвитку подій, аналізувати ризики в кількох вимірах одночасно та своєчасно визначати слабкі ланки у системі управління. Алгоритми, які здатні навчатися на реальних даних, допомагають виявляти закономірності, що залишаються поза увагою людини, наприклад ранні індикатори зниження мотивації працівників чи приховані сигнали потенційних кризових ситуацій (табл. 1).

Інтеграція штучного інтелекту у процеси кризового управління відкриває новий рівень взаємодії між технологічною аналітикою та психологічною компетентністю керівників. Використання прогнозних алгоритмів і сценарного моделювання дозволяє управлінцям не тільки передбачати наслідки кризових ситуацій, а й зберігати впевненість та внутрішню рівновагу в процесі ухвалення складних рішень. Наприклад, за допомогою Microsoft Azure Machine Learning (2025) керівники отримують інструменти для швидкого

прогнозування й визначення оптимальних стратегій, що знижує негативний вплив стресу на якість управлінських дій.

Схожі підходи реалізуються і в IBM Decision Optimization (2025), де моделі сценарного планування допомагають формувати гнучкі управлінські рішення. Це сприяє підвищенню психологічної стійкості лідерів, адже рішення ґрунтуються не на емоційних імпульсах, а на точних прогнозах. Показовим є приклад компанії Nestlé, яка, інтегрувавши ШІ у логістичні процеси, зуміла посилити стабільність постачань і оптимізувати процеси прийняття рішень, що значно знизило рівень стресу серед управлінців у кризові періоди (DigitalDefynd, 2025).

Важливою сферою застосування ШІ стає розвиток комунікаційної гнучкості керівників. Так, корпорація Unilever впровадила модель AI-driven customer connectivity (2024), яка забезпечує аналітичну підтримку у прийнятті стратегічних рішень у стресових умовах. У сфері прогнозування попиту компанія використовує алгоритми реального часу, що знижує рівень невизначеності та підвищує впевненість управлінців у правильності обраних кроків (Unilever, 2024; 2025).

В Україні також спостерігається тенденція активного використання ШІ у кризовому менеджменті. Наприклад, Nova Poshta, застосувавши рішення AI-powered warehouse monitoring від Infinity Technologies (2025), зменшила операційні ризики та прискорила процес прийняття рішень. Це дозволило керівникам підтримувати ефективний контроль і впевнено діяти навіть у періоди зовнішньої нестабільності.

Отже, наведені приклади демонструють, що технології штучного інтелекту стають ключовим інструментом формування нового типу лідерства – здатного зберігати психологічну стійкість, підвищувати якість стратегічного управління та забезпечувати стабільність організацій у ситуаціях високого тиску.

Таблиця 1

Інтеграційні елементи штучного інтелекту та їхній внесок у кризове управління

Компонент застосування ШІ	Вплив на стратегічне управління	Приклади практичного використання
Прогностичні моделі та аналітика	Побудова сценаріїв розвитку подій, оцінювання можливих ризиків і підтримка стратегічного вибору	Автоматизоване моделювання наслідків зовнішніх шоків (економічних, політичних), оптимізація ланцюгів постачання
Єдині цифрові аналітичні платформи	Об'єднання даних із різних джерел для комплексного бачення ризиків і можливостей	Інтегровані дашборди для керівників, що забезпечують швидке реагування
Системи оперативної підтримки рішень	Формування рекомендацій у режимі реального часу щодо розподілу ресурсів, комунікацій та управлінських дій	Системи раннього сповіщення про конфліктні ситуації у команді
Автоматизоване моделювання сценаріїв	Тестування альтернативних управлінських кроків за допомогою симуляцій	Віртуальні симулятори дій у разі геополітичних та економічних потрясінь
Навчання на основі досвіду	Алгоритми, що вдосконалюються на підставі успішних та помилкових управлінських кейсів	Посткризовий аналіз із подальшою адаптацією управлінських алгоритмів

Джерело: складено авторами на підставі (Kambur, 2021; Dwivedi, 2025; Afectiva, 2025)

Запровадження технологій штучного інтелекту у програми розвитку та підтримки емоційно стійких керівників супроводжується низкою викликів і ризиків, які мають як технічний, так і соціально-психологічний характер. Одним із найбільш суттєвих недоліків є обмежена прозорість алгоритмів, що ускладнює перевірку достовірності їхніх результатів та може зумовлювати появу упереджених рішень (Рохсаріталемі, Садегі-Ніаракі, Чой, 2023). Багато моделей машинного навчання працюють на основі історичних масивів даних, у яких уже закладені когнітивні та культурні викривлення. Це призводить до спотворення оцінки рівня емоційної зрілості або управлінських компетенцій лідерів (Kambur, 2021) і, відповідно, до неправильних висновків щодо їхніх можливостей.

Ще однією серйозною проблемою виступає надмірна довіра до технологій, коли управлінці починають покладатися на алгоритми як на головний інструмент прийняття рішень. Подібна залежність знижує їхню здатність до самостійного контролю емоцій, рефлексії та критичного аналізу (Весоловська і Швед, 2024). У кризових ситуаціях це створює ризик затримки реакції у випадку, якщо система штучного інтелекту не має напрацьованого сценарію дій (Ядав і Хунг, 2025). Також особливу небезпеку становить питання конфіденційності: адже інструменти для аналізу емоційного стану та поведінкових моделей керівників потребують доступу до персональних і чутливих даних (Весоловська і Швед, 2024). Будь-які витоки чи неналежне зберігання цієї інформації здатні серйозно зашкодити як репутації організації, так і її працівників (Гурулакшмі і Гаятрі, 2025).

Не менш складним є завдання інтеграції інновацій у традиційні підходи до розвитку лідерства. Значна частина компаній не має необхідних ресурсів – від технічної інфраструктури до кваліфікованих спеціалістів, які могли б адаптувати алгоритми під специфіку корпоративної культури та психологічні особливості персоналу (Заграй, 2021). Це гальмує створення навчальних систем, які були б одночасно гнучкими, технологічно просунутими й адаптованими до індивідуальних потреб керівників (Карковська і Весоловська, 2025). Додатково виникає проблема психологічної готовності самих менеджерів: автоматизовані системи оцінки часто сприймаються ними як форма надмірного контролю, що породжує недовіру та знижує мотивацію до участі у таких програмах (Шанділя і Бансал, 2025; Ядав і Хунг, 2025).

У довготривалій перспективі залишається невирішеним питання відсутності єдиних міжнародних стандартів та етичних правил використання ШІ для оцінювання емоційних компетенцій. Нечітке правове регулювання процедур збору, аналізу та інтерпретації емоційних даних створює

суттєві бар'єри для масштабного впровадження цих систем у глобальній управлінській практиці (Бхардвadž та інші 2025; Шейх, 2025).

Концептуальна модель застосування ШІ для розвитку емоційної стійкості лідерів розглядається як інтегрована система, орієнтована на підвищення психологічної витривалості та управлінських навичок у кризових ситуаціях завдяки поєднанню аналітичних, прогностичних і тренувальних компонентів. Її актуальність визначається потребою у швидкій адаптації до непередбачуваних подій і підготовці керівників, здатних утримувати емоційну рівновагу у високостресових умовах. Структура моделі базується на комбінації сучасних підходів до розвитку емоційного інтелекту, інструментів кризового менеджменту та технологій машинного навчання, що забезпечує можливість розробки персоналізованих траєкторій формування лідерських компетентностей. Її новизна полягає в одночасному використанні систем емоційної аналітики, VR / AR-тренажерів та рекомендаційних алгоритмів, здатних функціонувати у режимі реального часу та адаптуватися до поведінкових патернів конкретного керівника. Концепт реалізується у вигляді модульної платформи, де кожен блок виконує чітко визначену функцію: від збору й обробки даних про емоційний стан управлінця – до формування автоматизованих рекомендацій щодо стратегій самоконтролю та прийняття управлінських рішень (рис. 1).

У сучасному динамічному середовищі запропонована модель може слугувати основою для формування інтегрованої системи підтримки управлінця, де кожен етап виконує власну унікальну функцію. Застосування штучного інтелекту для збору та аналізу даних про емоційний стан забезпечує більш точне виявлення психологічних ризиків і раннє ідентифікування факторів стресу. Блок прогнозування дозволяє створювати сценарії можливої поведінки керівника та команди під час кризових ситуацій, що значно знижує рівень невизначеності при прийнятті рішень. Використання VR / AR-тренажерів створює можливість для відпрацювання управлінських дій у безпечному цифровому середовищі, максимально наближеному до реальних викликів. Модуль рекомендацій, інтегрований із HR-системами, сприяє розробці персоналізованих траєкторій розвитку емоційної компетентності, тоді як механізм оперативного зворотного зв'язку забезпечує швидку адаптацію стратегій залежно від змін у зовнішньому контексті. Впровадження такої архітектури в управлінську практику сприятиме підготовці лідерів нового покоління, які здатні ухвалювати зважені рішення у стані підвищеного тиску та водночас підтримувати психологічну стабільність колективу, що безпосередньо підвищує стійкість організації до кризових викликів.

Рис. 1. Алгоритм концептуальної моделі застосування ШІ для розвитку емоційно витривалого лідерства

Джерело: власна розробка авторів

Висновки

Запропонована концептуальна модель поєднує алгоритми машинного навчання, VR / AR-середовища, аналітичні інструменти та механізми зворотного зв'язку, що робить її універсальною платформою для застосування у бізнесі, державному секторі та освіті.

Створена модель може бути використана як у корпоративних програмах підвищення кваліфікації керівників, так і в освітніх системах, орієнтованих на підготовку нової генерації лідерів. Її імплементація сприятиме формуванню управлінців, які здатні діяти результативно у середовищі невизначеності, ухвалювати виважені рішення та підтримувати психологічну стабільність команд.

Важливим напрямом є формування етичних та правових регламентів для роботи з емоційними та поведінковими даними, що дасть змогу збалансувати технологічні можливості ШІ з правами людини. Окремо потребує дослідження інтеграція запропонованої моделі з діючими HRM-платформами й програмами розвитку управлінських компетентностей на корпоративному та державному рівнях. Варто також вивчити довгострокові наслідки використання таких технологій для психологічного добробуту лідерів і команд, а також для загальної результативності організацій. Особливий інтерес становить комбінований підхід, що поєднує інструменти ШІ, коучинг та групові тренінги з розвитку емоційної стійкості, адже він може стати основою для нової методології підготовки управлінців у добу постійних криз і цифрової трансформації.

Список літератури

Karkovska V., Vesolovska M. Method of assessing the impact of emotional intelligence on

staff efficiency. *Ikonomicheski Izsledvania*. 2025. Vol. 34, № 2. P. 129–145. URL: <https://ideas.repec.org/a/bas/econst/y2025i2p129-145.html> (дата звернення: 20.07.2025).

Vesolovska M., Shved L. Strategizing Soft Skills Resilience: A Holistic Approach to Mitigating COVID-19 Pandemic Impact on Workforce Development. *Qubahan Academic Journal*. 2024. Vol. 4, № 2. P. 153–169. DOI: <https://doi.org/10.48161/qaj.v4n2a193>

Rokhsaritalemi S., Sadeghi-Niaraki A., Choi S.-M. Exploring emotion analysis using artificial intelligence, geospatial information systems, and extended reality for urban services. *IEEE Access*. 2023. Vol. 11. P. 92478–92495. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3307639> (дата звернення: 20.07.2025).

Bhardwaj B., Sharma D., Dhiman M. C. SHI and emotional intelligence for modern business management. IGI Global. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=wVfgEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=SYNERGY+OF+EMOTIONAL+AND+ARTIFICIAL+INTELLIGENCE+IN+PUBLIC+SERVICE:+PROSPECTS+FOR+OPTIMIZING+MANAGERIAL+DECISION-MAKING&ots=OXTLBtrBF-&sig=d69M5nLd32v9R26s3foQcVZbrMc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 20.07.2025).

Kambur E. Emotional intelligence or artificial intelligence?: Emotional artificial intelligence. *Florya Chronicles of Political Economy*. 2021. Vol. 7, № 2. P. 147–168. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fcpe/issue/66453/982671> (дата звернення: 20.07.2025).

Абрамов Д., Стасюк Ю. Аналіз ролі лідера у забезпеченні успіху проєкту: стиль, адаптивність

- та емоційний інтелект. *Challenges and Issues of Modern Science*. 2024. Вип. 3. С. 180–187. URL: <https://cims.fti.dp.ua/j/article/view/208> (дата звернення: 20.07.2025).
- Заграй Л. Д. Емоційний інтелект як складник професійної компетентності менеджера. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Психологія. Прикладна психологія. Професійна й організаційна психологія. 2021. Вип. 32. № 6. С. 47–54. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.6/08>
- Мушинський О. Особливості управління проєктними командами в гібридному середовищі. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-5>
- Dwivedi D. Emotional Intelligence and Artificial Intelligence Integration Strategies for Leadership Excellence. *Advances in Research*. 2025. Vol. 26, № 1. P. 84–94. DOI: <https://doi.org/10.9734/air/2025/v26i11235>
- Shandilya P., Bansal D. Emotional Resilience in Times of Crisis: Leveraging Emotional Intelligence for Effective Response. In: *Emotional Intelligence in the Digital Era. Auerbach Publications*. 2025. P. 159–178. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.1201/9781032715377-11/emotional-resilience-times-crisis-priyanka-shandilya-divya-bansal> (дата звернення: 20.07.2025).
- Shaikh Z. P. Artificial intelligence-based emotional intelligence and effective leadership: Applications, implications, and ethical bias. In: *Emotionally Intelligent Methods for Meaningful Leadership*. IGI Global Scientific Publishing. 2025. P. 223–254. DOI: <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-7372-9.ch010>
- Saddam A. K., Anvari R. The Effect of Leadership Style on Organizational Performance: Integrating Emotional Intelligence and Artificial Intelligence. *2025 Eighth International Women in Data Science Conference at Prince Sultan University (WiDS PSU)*. Riyadh, Saudi Arabia. 2025. P. 104–107. DOI: <https://doi.org/10.1109/WiDS-PSU64963.2025.00032>
- Yadav M., Hung T. H. Role of Emotional Intelligence in Crisis Leadership. In: *Emotionally Intelligent Methods for Meaningful Leadership*. IGI Global Scientific Publishing. 2025. P. 149–172. DOI: <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-7372-9.ch007>
- Gurulakshmi S., Gayathri R. The human-AI partnership: Elevating leadership with emotional intelligence. In: *Emotionally Intelligent Methods for Meaningful Leadership*. IGI Global Scientific Publishing. 2025. P. 255–284. DOI: <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-7372-9.ch011>
- Affectiva: вебсайт. 2025. URL: <https://www.affectiva.com> (дата звернення: 15.07.2025).
- Realeyes: вебсайт. 2025. URL: <https://www.realeyesit.com> (дата звернення: 15.07.2025).
- Replika: вебсайт. 2025. URL: <https://replika.com> (дата звернення: 15.07.2025).
- Woebot: вебсайт. 2025. URL: <https://woebothealth.com> (дата звернення: 15.07.2025).
- IBM Watson Tone Analyzer. IBM: вебсайт. 2025. URL: <https://www.ibm.com/watson/services/tone-analyzer/> (дата звернення: 15.07.2025).
- Mursion.: вебсайт. 2025. URL: <https://www.mursion.com/solutions> (дата звернення: 15.07.2025).
- Talespin: вебсайт. 2025. URL: <https://www.talespin.com/leadership-development> (дата звернення: 15.07.2025).
- Qualtrics XM: вебсайт. 2025. URL: <https://www.qualtrics.com/experience-management/> (дата звернення: 15.07.2025).
- CoachHub AI: вебсайт. 2025. URL: <https://www.coachhub.io> (дата звернення: 15.07.2025).
- From AI Discovery to AI Adoption: HR's Vital Role in Adoption. SoftServe: вебсайт. 2025. URL: <https://www.softserveinc.com/en-us/blog/from-ai-discovery-to-ai-adoption> (дата звернення: 15.07.2025).
- Mursion's Transforming workplace interactions – for good. Mursion: вебсайт. 2025. URL: <https://www.mursion.com/solutions> (дата звернення: 15.07.2025).
- Kyiv-based HR platform PeopleForce secures \$5.38M to expand in Poland and LATAM. Vestbee: вебсайт. 2025. URL: <https://www.vestbee.com/blog/articles/people-force-secures-5-38-m> (дата звернення: 15.07.2025).
- Microsoft Azure Machine Learning – Predictive Supply Chain Models. Microsoft azure: вебсайт. 2025. URL: <https://azure.microsoft.com/en-us/products/machine-learning> (дата звернення: 15.07.2025).
- IBM Decision Optimization – Real-Time Scenario Planning. IBM: вебсайт. 2025. URL: <https://www.ibm.com/cloud/decision-optimization> (дата звернення: 15.07.2025).
- How Nestlé Uses AI to Improve Forecasting and Supply Chains. DigitalDefynd: вебсайт. 2025. URL: <https://digitaldefynd.com/IQ/nestle-using-ai> (дата звернення: 15.07.2025).
- Utilising AI to redefine the future of customer connectivity. Unilever: вебсайт. 2024. URL: <https://www.unilever.com/news/news-search/2024/utilising-ai-to-redefine-the-future-of-customer-connectivity> (дата звернення: 15.07.2025).
- How AI is transforming Unilever Ice Cream's end-to-end supply chain. Unilever: вебсайт. 2025. URL: <https://www.unilever.com/news/news-search/2025/how-ai-is-transforming-unilever-ice-creams-end-to-end-supply-chain> (дата звернення: 15.07.2025).
- Nova Poshta: AI Powered Warehouse Monitoring for Conveyor Systems. Infinity Technologies: вебсайт. 2025. URL: <https://www.infinitytechnologies.pro/stories/nova-poshta-ai-powered-warehouse-monitoring-for-conveyor-systems> (дата звернення: 15.07.2025).

ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ

Гурін В'ячеслав Васильович,
кандидат юридичних наук,
докторант науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз підходів до протидії кримінальним правопорушенням проти власності у трьох провідних європейських державах – Великій Британії, Франції та Німеччині. Автори зосереджуються на особливостях правового регулювання, інституційному забезпеченні та практичних механізмах боротьби з такими злочинами, як крадіжка, грабіж, розбій, шахрайство, привласнення, вимагання, незаконне заволодіння транспортними засобами та інші форми злочинів, що посягають на приватну, публічну та колективну власність. У межах дослідження розкрито: систему кримінально-правових норм, які формують основу протидії майновим правопорушенням у зазначених державах; структуру та повноваження правоохоронних органів (поліції, слідчих підрозділів, прокуратури, жандармерії, кримінальної служби розслідувань); практику досудового розслідування, застосування цифрових інструментів для відстеження активів і боротьби з організованими майновими злочинами; вплив європейських стандартів на формування національних систем протидії майновій злочинності. У Великій Британії ключову роль відіграють поліцейські сили Англії та Уельсу, Шотландії й Північної Ірландії, які діють у координації з Національним агентством по боротьбі зі злочинністю (NCA) та місцевими прокуратурами. Система акцентує увагу на превенції, активному патрулюванні, використанні аналітичної розвідки та співпраці з громадськістю. Франція демонструє ефективну модель подвійної структури – поліція (*Police nationale*) та жандармерія (*Gendarmerie nationale*), які спільно забезпечують захист власності в міських і сільських регіонах. Система відзначається високим рівнем технічного оснащення та жорсткими санкціями за посягання на власність. Німеччина реалізує децентралізовану модель, у якій 16 федеральних земель мають власні поліцейські сили, але координуються спільними базами даних, федеральними слідчими органами та спеціалізованими центрами протидії злочинності. Особлива увага приділяється кіберзлочинам проти власності, шахрайству в банківській сфері та боротьбі з рецидивом. Аналіз засвідчує, що всі три країни мають чітко вибудовану ієрархію реагування на майнові злочини, застосовують сучасні інформаційно-аналітичні ресурси, системи відеонагляду, обліку кримінальних правопорушень, а також активно впроваджують політику взаємодії поліції та суспільства (*community policing*). У висновках обґрунтовано можливість запозичення низки елементів цих моделей для удосконалення вітчизняної системи протидії кримінальним правопорушенням проти власності. Автори пропонують, зокрема, запровадження інтегрованих інформаційних баз, підвищення ролі місцевих поліцейських структур у профілактиці злочинності, вдосконалення міжвідомчої координації та розвиток цифрових інструментів розслідування.

Ключові слова: зарубіжний досвід, нормативно-правові засади, правоохоронні органи, кримінальні правопорушення, власність, виявлення, розслідування, протидія.

Рекомендоване посилання:

Гурін В. В. Протидія кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану: досвід Великої Британії, Франції та Німеччини. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 30–39. DOI:

COUNTERACTING CRIMINAL OFFENSES AGAINST PROPERTY UNDER MARTIAL LAW: THE EXPERIENCE OF GREAT BRITAIN, FRANCE AND GERMANY

Hurin Viacheslav Vasylovych,

PhD in Law,

Doctoral Researcher at the Research Laboratory
on Crime Prevention Issues

National Academy of Internal Affairs

The article presents a comparative legal analysis of approaches to combating criminal offenses against property in three leading European countries – Great Britain, France, and Germany. The authors focus on the specifics of legal regulation, institutional support, and practical mechanisms for combating such crimes as theft, robbery, fraud, embezzlement, extortion, illegal seizure of vehicles, and other forms of crimes that encroach on private, public, and collective property. The study reveals: the system of criminal law norms that form the basis for combating property crimes in the mentioned states; the structure and powers of law enforcement agencies (police, investigative units, prosecutor's office, gendarmerie, criminal investigation service); the practice of pre-trial investigation, the use of digital tools to track assets and combat organized property crimes; the influence of European standards on the formation of national systems for combating property crime. In the United Kingdom, the key role is played by the police forces of England and Wales, Scotland and Northern Ireland, which operate in coordination with the National Crime Agency (NCA) and local prosecutors' offices. The system focuses on prevention, active patrolling, the use of analytical intelligence and cooperation with the public. France demonstrates an effective model of a dual structure – the police (Police nationale) and the gendarmerie (Gendarmerie nationale), which jointly ensure the protection of property in urban and rural areas. The system is distinguished by a high level of technical equipment and strict sanctions for encroachment on property. Germany implements a decentralized model, in which the 16 federal states have their own police forces, but are coordinated by common databases, federal investigative bodies and specialized crime centers. Particular attention is paid to cybercrime against property, banking fraud and the fight against recidivism. The analysis shows that all three countries have a clearly established hierarchy of response to property crimes, use modern information and analytical resources, video surveillance systems, and criminal offense records, and actively implement a policy of police-society interaction (community policing). The conclusions substantiate the possibility of borrowing a number of elements of these models to improve the domestic system for combating criminal offenses against property. The authors suggest, in particular, the introduction of integrated information databases, increasing the role of local police structures in crime prevention, improving interdepartmental coordination, and developing digital investigative tools.

Key words: foreign experience, regulatory and legal framework, law enforcement agencies, criminal offenses, property, detection, investigation, counteraction.

Актуальність теми

Міжнародний досвід протидії кримінально протиправним посяганням на правопорушенням проти власності є досить вагомим і цінним для України, адже в умовах збройної агресії проти України ми стикаємося з тим, що наш ворог безпринципно порушує основні правила і звичаї ведення війни, зокрема, масово вчиняються злочини саме проти власності. Для України також корисний досвід світової спільноти у боротьбі з організованою злочинністю у зазначеній сфері, що на жаль, у кризовий період розвитку нашого суспільства значно зростає (Марко, 2025).

Вивчення зарубіжного досвіду допоможе створити дієву систему протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану, яка може сприяти зменшенню злочинності у край складний період в Україні. Тож у даному дослідженні ми спробуємо осмислити

позитивний досвід провідних зарубіжних держав та, як наслідок, обґрунтувати доцільність запровадження зарубіжного досвіду для підвищення ефективності діяльності Національної поліції України щодо вдосконалення механізму протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану.

Для України вивчення зарубіжного досвіду протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану має надзвичайну практичну цінність. Зокрема, доцільно запозичити такі елементи: створення вузькопрофільних підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні конкретних видів майнових злочинів; розширення використання цифрових технологій (аналітика, розпізнавання даних, відеоспостереження, кіберслідство); удосконалення правової класифікації майнових злочинів з урахуванням міжнародних підходів; розбудова системи

відновного правосуддя для зменшення навантаження на судову систему та відшкодування шкоди потерпілим; активізація співпраці з міжнародними правоохоронними структурами для розслідування складних схем, пов'язаних з трансграничними правопорушеннями проти власності.

Таким чином, адаптація і впровадження найкращих практик зарубіжного досвіду здатна суттєво підвищити ефективність української системи протидії кримінальним правопорушенням проти власності, зміцнити верховенство права і довіру громадян до інститутів правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивчення зарубіжного досвіду протидії окремим видам кримінальних правопорушень проти власності присвятили дослідження такі науковці, як В. А. Баранець, М. Г. Богуславський, Л. А. Бондаренко, М. О. Волошина, О. М. Гумін, Ю. А. Дорохіна, С. О. Колот, В. В. Котова, В. В. Крижна, О. В. Кришевич, А. С. Кузьменко, С. І. Марко, М. В. Мартишко, К. В. Менченя, А. М. Михайлюк, А. В. Молдован, В. П. Мороз, С. О. Павленко, В. А. Савченко, Т. В. Садова, В. Г. Севрук, О. В. Собкович, В. С. Станіч, О. Ю. Татаров, Р. І. Тракало, І. М. Чайка, К. О. Чаплинський, О. Ю. Шостко тощо.

Мета статті полягає у аналізі досвіду Великої Британії, Франції та Німеччини щодо протидії кримінальним правопорушенням проти власності та визначення на його основі ефективних шляхів щодо запровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу

Вивчаючи іноземний досвід і здійснюючи конструктивний аналіз підходів різних держав до питання протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, варто констатувати, що у світі за останні десятиліття змінилися підходи, які визначали природу і сутність цього явища, а також концепція правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності (Севрук, 2022). Отже, використання кращого зарубіжного досвіду правоохоронні органи повинні застосовувати лише в контексті існуючої системи права, з огляду на певні правові принципи, традиції, правову культуру та правосвідомість громадян (Павленко, 2015).

Слід відзначити, що кримінальними кодексами багатьох зарубіжних країн встановлюється особлива спеціальна відповідальність за злочини проти власності щодо осіб, які посягали на власність родичів. На нашу думку, відсутність чітко визначеної та закріпленої норми у чинному КК України призводить до порушення інтересів постраждалих осіб та позбавляє їх права на захист власності кримінально-правовими засобами (Дорохіна, 2016).

У Великій Британії протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснюють кілька рівнів правоохоронних органів, з урахуванням юрисдикцій Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Нижче подано основні органи, їхні функції та особливості.

У Великій Британії протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснює низка правоохоронних органів, діяльність яких побудована на принципах спеціалізації, міжвідомчої координації та децентралізованого управління. Залежно від територіальної юрисдикції та характеру злочину, повноваження щодо розслідування майнових правопорушень належать місцевим, регіональним або національним поліцейським структурам (додаток).

Основну роль у протидії злочинам проти власності відіграють територіальні поліцейські сили Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Наприклад, *Metropolitan Police Service (Лондон)*, *Greater Manchester Police*, *Police Scotland* та *Police Service of Northern Ireland* мають підрозділи, що спеціалізуються на розслідуванні крадіжок, грабежів, пограбувань, шахрайства, зломів, підпалів та вандалізму. Ці підрозділи працюють у тісній взаємодії з іншими державними структурами та громадськістю.

Особливе місце займає *City of London Police* – правоохоронний орган, який спеціалізується на боротьбі з шахрайством, фінансовими та кібератакуючими злочинами у фінансовому секторі. Саме цей підрозділ є національним координатором у сфері протидії шахрайству та керує системою *Action Fraud* – національним центром повідомлення та обробки інформації про шахрайства.

Національне агентство з боротьби зі злочинністю (National Crime Agency, NCA) здійснює розслідування організованих злочинних груп, що вчиняють майнові злочини у великих масштабах, зокрема у сфері торгівлі, нерухомості, кіберпростору та через міжнародні схеми. NCA взаємодіє з поліцією, митними службами, податковими органами та спецслужбами.

Також важливу роль виконує *Serious Fraud Office (SFO)* – спеціалізований орган, що займається розслідуванням та переслідуванням складних випадків серйозного шахрайства, корпоративної корупції та розкрадання великого обсягу власності в межах бізнес-середовища.

Допоміжну функцію виконують органи місцевого самоврядування, зокрема підрозділи *Trading Standards*, які займаються захистом прав споживачів і виявленням порушень у сфері торгівлі, що можуть мати ознаки злочинів проти власності.

Таким чином, у Великій Британії протидія кримінальним правопорушенням проти власності реалізується через мережу спеціалізованих органів, що забезпечують ефективне реагування як на локальному, так і на національному рівнях. Важливою особливістю британського підходу є тісна співпраця між різними інституціями, висока технічна оснащеність та акцент на попередженні правопорушень.

У Великій Британії в 2006 р. була створена Служба з боротьби з найбільш небезпечною організованою злочинністю SOCA (*Serious Organised Crime Agency*), основними напрямками діяльності

якої є «проведення профілактичної роботи щодо обізнаності населення про організовану злочинність; розкриття кримінальних справ і збільшення обсягу повернутих коштів, отриманих незаконним шляхом; упровадження новітніх способів боротьби з організованою злочинністю. Ефективність діяльності SOCA підтверджують збільшення обсягів вилучених майна і грошей учасників ОЗГ та збільшення кількості розкритих у даній сфері (Шостко, 2009; Андросович, 2022).

У Великобританії в 2013 році створено Національне агентство боротьби із злочинністю (National Crime Agency, NCA). NCA очолює боротьбу з серйозною та організованою злочинністю, захищаючи власність, виявляючи та переслідуючи найбільш небезпечних злочинців. Як зазначено на офіційному сайті NCA, організована злочинність, на сьогоднішній день, є однією з самих небезпечних загроз перед Великобританією. Вона стосується більшої кількості громадян, ніж будь-яка інша загроза, та призводить до більшої кількості смертей ніж тероризм, війна та стихійні лиха разом взяті. Економічні збитки від організованої злочинності та витрати на боротьбу з нею коштують не менш ніж 37 млрд. фунтів стерлінгів у рік (NCA, 2025; Мороз та ін., 2023).

Основними напрямками роботи NCA є боротьба з: корупцією; кіберзлочинністю; розповсюдженням наркотиків; легалізацією незаконних доходів; шахрайством; незаконним обігом вогнепальної зброї; імміграційною злочинністю; викраденням та вимаганням; сучасним рабством і торгівлею людьми; насильством та експлуатацією дітей (Мороз та ін., 2023).

Відповідно до розділу 24 Закону Англії «Про поліцію та докази у кримінальних справах» поліція може арештовувати особу без наказу судді за наявності таких умов: 1) коли невідомо ім'я та адресу підозрюваного або є сумніви, що він правильно назвав своє ім'я та адресу; 2) є підстави вважати, що арешт необхідний для припинення фізичного впливу на людей або власність з боку підозрюваного; 3) є підстави вважати, що арешт убезпечить від фізичного впливу самого підозрюваного; 4) арешт необхідний для попередження повторного вчинення злочину підозрюваним; 5) для захисту дитини або іншої безпорадної особи від підозрюваного (2025; Котова, & Колот, 2022).

Так, Кримінальне право Англії встановлює відповідальність за грабіж у розділі 8 Закону «Про викрадення», прийнятому в 1968 році. Відповідно до цієї статті людина є винною в грабежі (розбої), якщо вона, маючи на меті викрадення майна, безпосередньо до або під час викрадення застосує силу до будь-якої особи, або погрожує застосуванням сили, залякує чи намагається залякати. Покарання за грабіж передбачає ув'язнення, а у деяких випадках навіть і довічне позбавлення волі (Запорожець, 2023). Широкий перелік шахрайських дій передбачено і Англії. Шахрайство (fraud) в англійському праві представлено

як єдиного злочину. Ця назва поєднала кілька самостійних злочинів (deception offences). Закон про крадіжку 1968 передбачає відповідальність за придбання майна шляхом обману та отримання грошової вигоди шляхом обману. Закон про крадіжку 1996 р. встановив відповідальність за обман, який спричинив здійснення фінансових операцій на рахунках кредитних організацій. Крім того, з шахрайством безпосередньо пов'язані норми про помилкову звітність та зловживання з документами (Гумін, 2023).

Законами Великої Британії 1968 р. і 1978 р. «Про крадіжку» також передбачено склади злочинів, які можна було б розглядати як шахрайство: а) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом одержав майно, яке є власністю іншої особи, з наміром назавжди позбавити її майна (позбавлення волі до 10 років); б) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився для себе або для іншої особи майнової вигоди, (обмежуючись до одержання займу шляхом перевищення кредиту, одержання страхового полісу, можливості одержання винагороди займаючи посаду, або будучи найнятим на роботу, або виграшу грошей через укладання пари) (позбавлення волі до 5 років); в) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився послуг від іншої особи (позбавлення волі до 5 років); г) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом гарантував звільнення, повністю або частково, від існуючого зобов'язання щодо платежу, незалежно, чи це було власне зобов'язання, чи зобов'язання іншої особи (позбавлення волі до 5 років); д) кожен, хто за допомогою обману, маючи намір зробити довготривалою виплату повної суми або частини суми існуючого зобов'язання щодо платежу, або з наміром уможливити це іншій особі, нечесним шляхом схилив кредитора, або іншу особу, яка вимагає платіж від імені кредитора, зачекати на платіж (незалежно, чи прострочений належний термін платежу), або відмовитись від платежу (позбавлення волі до 5 років); е) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився звільнення від зобов'язання щодо платежу, або анулювання такого зобов'язання, включно з одержанням такого звільнення для іншої особи або наданням можливості такого одержання іншій особі (позбавлення волі до 5 років). Особливістю кримінального права Великої Британії є те, що кримінальні закони, які встановлюють відповідальність, зазвичай включають в себе лише загальні норми, залишаючи за судовою практикою розширення цих норм. Англійське кримінальне законодавство розмежовує поняття «майна» та «грошей». Кримінальне законодавство України в конструюванні загальної статті про шахрайство такий поділ «майна» та «грошей» не застосував. Але в особливій статті про шахрайство, а саме шахрайство з фінансовими ресурсами, умовно був зроблений акцент на гроші, але в різних формах: кредитів, дотацій,

субсидій. Головним позитивним явищем для кримінального права Великої Британії є відокремлення і встановлення відповідальності для службових осіб компаній за вчинення шахрайства» (Кришевич, 2010; Чайка, 2022).

Досвід Великої Британії у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти власності демонструє високу ефективність завдяки чіткій структурі правоохоронних органів, спеціалізації підрозділів та широкому використанню цифрових технологій у розслідуванні. Зокрема, варто відзначити такі елементи британської моделі, які можуть бути адаптовані в Україні:

1) запровадження вузькоспеціалізованих органів, таких як City of London Police або Serious Fraud Office, що дозволяє сконцентрувати ресурси на боротьбі з конкретними видами майнових злочинів, зокрема шахрайством та кіберзлочинністю;

2) посилення міжвідомчої координації між місцевими, регіональними та національними структурами з використанням єдиних інформаційних платформ;

3) систематизація збору даних про злочини проти власності, аналогічно до британської служби Action Fraud, що дозволяє оперативно виявляти тенденції та реагувати на нові виклики;

4) підвищення ролі превенції, зокрема через взаємодію з органами місцевого самоврядування, впровадження освітніх кампаній, використання камер спостереження (CCTV) і цифрових слідчих інструментів;

5) законодавче забезпечення швидкого реагування на нові форми майнових злочинів, зокрема пов'язаних із технологічними платформами та інтелектуальною власністю.

Запозичення вказаних підходів може суттєво підвищити ефективність української системи протидії злочинам проти власності, особливо в умовах зростаючої цифровізації та поширення транснаціональної злочинності. Водночас впровадження британських практик має здійснюватися з урахуванням правових, інституційних та соціальних реалій України.

У Франції протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснюють кілька правоохоронних структур, які мають чітко розмежовані повноваження за територіальним, функціональним та рівневим принципом. Ці органи діють у межах унітарної централізованої моделі та підзвітні Міністерству внутрішніх справ або Міністерству юстиції Франції.

Відповідно до процесуального законодавства Франції прокуратура здійснює нагляд і контроль за судовою поліцією при проведенні нею дізнання та у випадках, передбачених законом, ініціює питання про кримінальне переслідування шляхом звернення до судового слідчого з публічним позовом про проведення досудового розслідування (Михайлюк, 2018; Баранець, 2023).

Французька поліція складається з двох централізованих інститутів – Національної поліції і Жандармерії, які наділені однаковими повноваженнями, однак знаходяться під різною юрисдикцією. Так, Національна поліція Франції здійснює охорону правопорядку, патрулювання, контроль на дорогах, перевірку особи; а також під наглядом судових органів здійснює слідчу та розшукову діяльність. Французька жандармерія – це сили поліції, які знаходяться в підпорядкуванні Міністерства оборони. Французька жандармерія є воєнізованим органом, створеним з метою підтримання громадської безпеки і покликана гарантувати захист населення та їх власності. Вона також є органом інформування, попередження та спасіння. Окрім наведених завдань на неї може бути покладено додаткові обов'язки, пов'язані із збройним захистом населення. Жандармерія виконує функції поліції в сільській місцевості з населенням не більше 20 000 населення (Крижна, 2022).

Так, Франція є однією з засновниць континентального кримінального процесу. Дізнання у Франції є етапом кримінального процесу, який називається поліцейським дізнанням та проводиться до початку попереднього слідства під керівництвом прокурора. Для здійснення поліцейського дізнання, спрямованого на пошук та виявлення злочинів, у Франції створена та функціонує судова поліція, на яку покладається обов'язок як з проведення дізнання, так і забезпечення громадського правопорядку у цілому (Михайлюк, 2018; Баранець, 2023).

Як зауважує А. М. Михайлюк, кримінальний процес Франції виокремлює п'ять основних видів дізнання: 1) очевидного кримінальнокараного діяння; 2) початкове; 3) розслідування смерті при підозрілих обставинах; 4) розшуку безвісно відсутніх осіб; 5) розшуку осіб, що переховуються (Михайлюк, 2018; Баранець, 2023).

Вищенаведене свідчить, що дізнання у Франції має свою особливість, воно здійснюється не тільки в рамках кримінальної процесуальної, а й у рамках оперативнорозшукової діяльності. Судова поліція може лише збирати докази та складати рапорти чи протоколи, не здійснюючи оцінку зібраних доказів. Вчені відмічають, що в Україні схожий характер діяльності, порівнюючи з дізнанням Франції, має оперативнорозшукову діяльність (Михайлюк, 2018; Баранець, 2023).

Досвід у французькому досудовому слідстві, на нашу думку, може бути корисним для судової системи України, а саме йдеться про наявність такої посади, як «суддя з питань свобод та ув'язнення», який, по суті, слідчих функцій не виконує, але, як і в кримінальному процесі України, вирішує чимало питань у межах цієї стадії кримінального процесу. Дозвіл такого судді необхідний для: 1) тримання особи під вартою (застосовується як до дорослих, так і до осіб старших шістнадцяти років); 2) пошуку, обшуку та

виїмки; 3) прослуховування телефонних розмов, заслуховування анонімного свідка (Татаров, 2015; Котова, & Колот, 2022).

Окрім слідчого судді, який провадить як попереднє слідство, так і здійснює судовий контроль за розслідуванням, що проводиться поліцією, у кримінальному процесі судовий контроль здійснюють слідча камера та слідча палата. До того ж уведено посаду судді з питань свобод та ув'язнення, якого наділено частиною повноважень слідчого судді і який став ще одним судовим органом, що забезпечує законність попереднього слідства. Така структура органів контролю на досудовому розслідуванні створила чітку систему судового контролю під час попереднього слідства, у тому числі й за дотриманням права на повагу до приватного життя (Котова, & Колот, 2022).

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом Франції (далі – КПК Франції) судовий контроль за діями та рішеннями поліції, слідчого судді переважно здійснює спеціальний орган судового контролю – слідча камера, що поєднує функції кваліфікаційної колегії слідчих суддів, яка має право накладання стягнення на останніх, а також контрольного органу, що здійснює судовий контроль над досудовим розслідуванням шляхом розгляду скарг і заяв учасників процесу про порушення норм законодавства, допущених у ході дізнання та попереднього слідства посадовими особами судової поліції, слідчим суддею і прокурором (Тракало, 2014; Котова, & Колот, 2022).

Кримінальний кодекс Франції у главі III «Злочини та правопорушення проти власності» містить норму, яка закріплює відповідальність за знищення, пошкодження та псування майна (статті 322-1 до 322-18 КК). Згідно з ч. 1 ст. 322-1 КК знищення, пошкодження майна, що належить іншій особі, карається двома роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 30 000 євро, якщо тільки не завдано незначної шкоди. Відповідно до ч. 2 нанесення без передбаченого законом дозволу написів, знаків або малюнків на фасадах, транспортних засобах, дорогах загального користування карається штрафом у розмірі 3750 євро та трудовим покаранням загального інтересу, якщо це призвело лише до незначної шкоди (Кримінальний кодекс Франції, 1992; Мартишко, 2024).

Система Особливої частини КК Франції визначається цінністю захищеного блага і складається з шести книг, що охоплюють розділи з другої по сьому. Книга III містить положення про кримінальну відповідальність за майнові злочини і проступки, у ній чітко розмежовано різні форми посягань на власність, здійснено опис їх основних ознак. У КК Франції чітко розмежовані різні форми майнових злочинів і проступків, сформульовано їх основні ознаки і обтяжуючі обставини. Усі майнові посягання поділяються на дві основні групи: присвоєння та інші посягання, що не є привласненням, до присвоєння віднесені також шахрайство та подібні злочинні діяння. Шахрайство представляє собою «введення в оману,

вчинене або шляхом використання неправдивого імені або помилкового статусу, або шляхом зловживання дійсним статусом, або шляхом використання обманних прийомів щодо будь-якої фізичної або юридичної особи, і схиляння її таким чином до того, щоб вона на шкоду собі або третім особам передала грошові кошти, цінні папери, матеріальні цінності або будь-яке інше майно, надала послуги або вчинила угоду, що тягне за собою виникнення обов'язку або звільнення від нього» (ст. 313-1 КК). Поряд із загальним поняттям шахрайства, Кодекс містить норми про злочинні діяння, тотожні шахрайству або схожі з ним, але мають деякі особливості, – про шахрайство і про аукціонне шахрайство. Юридичні особи можуть бути притягнені до відповідальності виключно за просте шахрайство. Основним покаранням для юридичної особи може бути накладено штраф у розмірі до 12,5 мільйонів євро. Крім того, можуть бути застосовані будь-які додаткові покарання, передбачені для юридичних осіб у Загальній частині, за винятком загальної конфіскації майна. Французьке кримінальне право також охоплює зловживання довірою, яке визначається як діяння, вчинене будь-якою особою, що полягає у привласненні, на шкоду іншій стороні, грошових коштів, цінних паперів, матеріальних цінностей або будь-якого іншого майна, яке було передане цій особі з обов'язком повернути, пред'явити або використовувати його певним чином (ст. 314-1) (Станіч, & Менченя, 2017; Собкович, 2025).

Наприклад, відповідно до КК Франції, шахрайство в галузі туристичних послуг підпадає під відповідальність за: звичайне шахрайство, яке є кримінальним правопорушенням, що порушує майнові відносини; а також «комп'ютерний» обман, який класифікується як майновий злочин у сфері обробки даних. Згідно з КК Федеративної Республіки Німеччина, шахрайство в сфері туристичних послуг є одним із видів правопорушень, що включає обман і зловживання довірою. У таких випадках предметом кримінального правопорушення можуть бути майнові вигоди, дані електронних обчислювальних машин, неправдиві відомості про вигоду вкладів, а потерпілими вважаються «велика кількість людей», як зазначено в законодавстві. Шахрайство може мати різні форми: просте, особливо тяжке та комп'ютерне, і може відбуватися під час отримання субсидій, капіталовкладень, кредитування або надання послуг. Кваліфікуючими ознаками шахрайства є: вчинення правопорушення в рамках промислу або в складі банди; завдання значної майнової шкоди; вчинення правопорушення з наміром поставити в небезпеку велику кількість людей або завдати їм майнової шкоди шляхом систематичного шахрайства; вчинення правопорушення з метою доведення іншої особи до злиднів; зловживання службовими повноваженнями; фальсифікація застрахованого нещасного випадку. За шахрайство передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі

(максимальний термін – десять років), а також додаткові санкції, такі як позбавлення права займати публічні посади та користуватися відповідними правами. Превентивні заходи включають нагляд за поведінкою засудженого, а заохочувальні – можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умови сплати певних внесків, тобто відшкодування завданої майнової шкоди (Бондаренко, 2024; Кузьменко, 2024).

За кримінальним законодавством Франції шахрайство є обман фізичної чи юридичної особи шляхом використання вигаданого імені, вигаданої посади або шляхом використання обманних дій для того, щоб спонукати особу на шкоду собі або третім особам передати кошти, цінності або якесь майно, надати послугу або надати будь-який документ, що містить зобов'язання чи звільнення від зобов'язання. Цю дефініцію слід оцінити позитивно, оскільки у ній досить докладно визначені методи скоєння протиправного діяння, його мети, і навіть коло потерпілих осіб (Кримінальний кодекс Французької Республіки, 2017; Гумін, 2023). У французькому кримінальному праві виділяються також дії, що примикають до шахрайства. До них, зокрема, належать шахрайське зловживання та шахрайський обман (Гумін, 2023).

Основні правоохоронні органи Франції у сфері протидії злочинам проти власності:

1. Національна поліція Франції (*Police Nationale*) ((Підрозділи: *Brigade de Répression du Banditisme (BRB)* – підрозділ боротьби з організованими майновими злочинами (озброєні пограбування, серійні крадіжки тощо). *Direction centrale de la police judiciaire (DCPJ)* – центральне управління кримінальної поліції, яке координує дії всіх підрозділів кримінального розшуку). Юрисдикція: Міські території, великі населені пункти. Функції: Розслідує більшість майнових злочинів у містах – крадіжки, пограбування, шахрайство, вандалізм, зломи, незаконне заволодіння майном.

2. Жандармерія Франції (*Gendarmerie Nationale*) (Підрозділи: *Sections de recherches* – спеціальні слідчі секції для розслідування тяжких злочинів, зокрема проти власності. *Brigades territoriales* – місцеві підрозділи для першочергового реагування). Юрисдикція: Сільські території, малі міста, приміські зони. Функції: Забезпечує розслідування майнових правопорушень поза межами великих міст. Має слідчі повноваження та виконує функції охорони правопорядку.

3. Фінансова поліція (*Brigade Financière*). Функції: Спеціалізується на розслідуванні економічних злочинів, пов'язаних з майновими посяганнями: шахрайство, відмивання коштів, крадіжки шляхом зловживання довірою, зловживання службовим становищем. Діє в рамках DCPJ, у складі кримінальної поліції.

4. Судова поліція (*Police Judiciaire*). Це загальний термін, який охоплює різні підрозділи як у поліції, так і в жандармерії, які проводять досудове слідство з дозволу слідчих суддів. Вони здійснюють: складання протоколів, збір доказів,

проведення обшуків, викриття злочинних груп, які здійснюють крадіжки, грабежі, шахрайства.

5. Спеціалізовані підрозділи боротьби з організованою злочинністю (OCLDI, OCLCO): OCLDI (*Office central de lutte contre la délinquance itinérante*) – боротьба з транскордонними та «кочовими» злочинними групами, що спеціалізуються на серійних крадіжках. OCLCO (*Office central de lutte contre le crime organisé*) – викриття організованих злочинних угруповань, що вчиняють майнові злочини.

У Федеративній Республіці Німеччина протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснює комплекс правоохоронних органів, які діють у межах федеративної структури держави. Особливістю німецької системи є розподіл повноважень між федеральними та земельними органами, а також тісна координація між поліцією, прокуратурою та судами.

Кримінальне процесуальне законодавство Німеччини також належить до романогерманської правової сім'ї, але в Німеччині дізнання є єдиною формою попереднього розслідування. Як зауважує А. В. Молдован, досудове розслідування у формі дізнання проводиться прокуратурою і поліцією. Проведення дізнання в поліції покладено на визначену категорію урядовців, які називаються допоміжними урядовцями прокуратури. Проведення дізнання в повному обсязі відноситься до компетенції прокуратури. Поліція виконує лише окремі доручення прокуратури, а також за власною ініціативою розслідує кримінальні злочини з метою попередження заплутаних справ (Молдован та ін., 2014; Баранець, 2023).

Так, відповідно до КПК Німеччини дізнання розпочинається з отримання поліцією повідомлення про вчинений злочин. Після цього поліція проводить невідкладні слідчі дії спрямовані на встановлення особи, яка вчинила злочин, та подає матеріали прокурору для ухвалення рішення про початок кримінального переслідування (§ 163 КПК ФРН) (Головенко, & Спица, 2012; Баранець, 2023).

Поліція уповноважена здійснювати дізнання у складних провадженнях та після направлення матеріалів прокурору. Ця діяльність включає виявлення інших епізодів злочинної діяльності, а також встановлення осіб, які їх вчинили. У провадженні дізнання можлива участь слідчого судді. Так, у разі необхідності легалізації даних попереднього розслідування поліція звертається до дільничного суду. Суддядізнавач за клопотанням прокуратури (або захисту) проводить окремі слідчі дії. Як правило, суддя допитує найважливіших свідків, а також обвинувачених, які визнають свою винуватість під час допиту поліцією чи прокурором (Баранець, 2023).

Кримінально-правова заборона за знищення чи пошкодження майна на рівні загальної норми передбачена в КК Німеччини у шостому розділі «Злочинні дії проти чужого майна» в § 125. Не пошкодження майна. У ній зазначено якщо

особа знищить, пошкодить, зіпсує або приведе в непридатність чуже майно, її дії караються позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом до 360 добових ставок. У § 126 передбачена відповідальність за спричинення умисним знищенням чи пошкодженням майна серйозних матеріальних збитків: церкві чи релігійному об'єднанню, могилі, іншому місцю поховання, приміщенню, яке використовується для релігійних обрядів, має культурне значення, є частиною критичної інфраструктури, або заподіяння шкоди предмету на суму понад 5000 євро – карається позбавленням волі на строк до двох років. Заподіяння шкоди майну на суму понад 300 000 євро, передбачає позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років (Кримінальний кодекс Німеччини, 1974; Мартишко, 2024).

Найпоширенішим у Європі поняття шахрайства міститься у німецькому законодавстві. Параграф 263 КК ФРН передбачає покарання для того, хто «з наміром доставити собі чи третій особі протиправну майнову вигоду заподіює шкоду майну іншого шляхом введення його в оману або підтримання в ньому помилки, видаючи хибні факти за справжні, спотворюючи чи приховуючи істину» (тобто заподіює з корисливою метою шляхом обману майнових збитків) (Strafgesetzbuch, 2021; Гумін, 2023).

Загальна норма про шахрайство (§ 263 КК ФРН) доповнена спеціальними нормами (§ 264 – отримання субсидії шляхом обману; § 265 – страховий обман), а також спеціалізованими нормами, які поширюють кримінально-правову заборону на дії, що не охоплюються поняттям шахрайства – комп'ютерне шахрайство; § 264а – фондовий обман; § 265а – зловживання з автоматами; § 265б – кредитний обман) (Strafgesetzbuch, 2021; Гумін, 2023).

Отже, відповідно до кримінального процесуального законодавства Німеччини дізнання є єдиною формою досудового розслідування. Дізнання здійснює прокурор або поліція під керівництвом прокурора. Судовий слідчий (дільничний суддя-дізнавач) в такому розслідуванні приймає бере участь лише при прийнятті найважливіших рішень чи вирішенні питань щодо легалізації доказів. Варто зауважити, що відповідно до КПК України досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а досудове розслідування кримінальних проступків – у формі дізнання (ст. 215 КПК України). І це є дві окремі форми досудового розслідування (Баранець, 2023).

Правоохоронні органи Німеччини, що здійснюють протидію злочинам проти власності:

1. Поліція земель (Länderpolizei). (Основна структура, що здійснює розслідування майнових злочинів (крадіжки, пограбування, шахрайство тощо) у межах відповідної федеральної землі. Складається з: *Schutzpolizei* (патрульна поліція) – оперативне реагування на злочини. *Kriminalpolizei* (кримінальна поліція) – ведення слідства, збір

доказів, експертизи. У кожній землі є свої кримінальні відділи, які діють автономно, але координуються загальнодержавними стандартами.

2. Федеральне управління кримінальної поліції (Bundeskriminalamt – ВКА). Центральний орган кримінальної поліції на федеральному рівні. Має юрисдикцію над міжземельними та міжнародними злочинами, включно з організованими злочинними групами, що вчиняють злочини проти власності. Координує діяльність *Landeskriminalamt* (земельних управлінь кримінальної поліції). Займається аналітикою, кіберзлочинами, інтелектуальною власністю, міждержавною співпрацею.

3. Земельні управління кримінальної поліції (Landeskriminalamt – LKA). Працюють у складі поліції кожної з 16 федеральних земель. Здійснюють розслідування складних злочинів, серійних злочинів проти власності, організованих форм майнової злочинності. Виконують функцію координації між місцевими відділами та ВКА.

4. Прокуратура (Staatsanwaltschaft). Керує досудовим розслідуванням, затверджує слідчі дії, направляє справу до суду. Має повноваження ініціювати розслідування, видавати ордери на обшук, арешт тощо. У тісній взаємодії з поліцією здійснює процесуальний нагляд за справами проти власності.

5. Спеціалізовані підрозділи. У структурі *Kriminalpolizei* діють підрозділи, що спеціалізуються на: боротьбі з крадіжками зі зломом, шахрайством і зловживанням довірою, кіберзлочинністю проти майна, злочинами проти інтелектуальної власності.

Правоохоронна система Німеччини у сфері протидії злочинам проти власності відзначається високим рівнем організації, професійною підготовкою кадрів, технічною оснащеністю та тісною взаємодією між поліцією та прокуратурою. Важливою перевагою є наявність ефективного розподілу повноважень між федеральним і земельним рівнями, а також спеціалізація підрозділів, що дозволяє ефективно реагувати як на побутові, так і на транснаціональні форми злочинів проти власності.

Висновок

Аналіз міжнародного та зарубіжного досвіду протидії кримінальним правопорушенням проти власності свідчить про надзвичайну різноманітність підходів, структур і практик, що використовуються різними державами для захисту майнових прав громадян, юридичних осіб та суспільства в цілому. Спільним для більшості правових систем є те, що правопорушення проти власності розглядаються як соціально небезпечні діяння, що підривають не лише економічну безпеку, а й стабільність правопорядку та довіру громадян до держави.

У країнах англо-американської правової системи (зокрема Великій Британії), акцент робиться на: спеціалізацію правоохоронних органів, зокрема у сфері боротьби з фінансовими

та кіберзлочинами; оперативне застосування новітніх технологій і цифрових рішень для виявлення і документування злочинів; широку міжвідомчу взаємодію між поліцією, аналітичними та судовими органами; профілактику правопорушень через партнерство з громадськістю та бізнесом.

Європейські держави (Франція, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Чехія, Литва, Латвія тощо) демонструють високий рівень інституційного забезпечення розслідування майнових злочинів та розвинену систему кримінально-правових норм, які передбачають деталізовану класифікацію правопорушень проти власності (крадіжка, грабїж, розбій, шахрайство, привласнення, пошкодження майна тощо) з урахуванням обтяжуючих та пом'якшувальних обставин. Водночас активно впроваджується практика відновного правосуддя та альтернативних форм покарання, особливо в разі незначної шкоди.

Країни Центральної та Східної Європи (Польща, Чехія, Грузія, Литва) поступово адаптують свої системи до стандартів Європейського Союзу, впроваджуючи: прозорі механізми слідства і судочинства, цифровізацію розслідувань, антикорупційні підрозділи, які також мають повноваження у сфері майнових правопорушень.

Для України вивчення зарубіжного досвіду протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану має надзвичайну практичну цінність. Зокрема, доцільно запозичити такі елементи: створення вузькопрофільних підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні конкретних видів майнових злочинів; розширення використання цифрових технологій (аналітика, розпізнавання даних, відеоспостереження, кіберслідство); удосконалення правової класифікації майнових злочинів з урахуванням міжнародних підходів; розбудова системи відновного правосуддя для зменшення навантаження на судову систему та відшкодування шкоди потерпілим; активізація співпраці з міжнародними правоохоронними структурами для розслідування складних схем, пов'язаних з транскордонними правопорушеннями проти власності.

Список використаних джерел:

Марко С. І. (2025). Міжнародний досвід протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія «Право». Вип. 88. Ч. 3. С. 150–156.

Севрук В. Г. (2022). Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 1092 с.

Павленко С. О. (2015). Зарубіжний досвід у сфері протидії політичній корупції. *Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові*

та суспільні аспекти : матеріали підсумк. наук.-теорет. Інтернет-конф. Київ : Нац. акад. внутр. справ, С. 138–139.

- Дорохіна Ю. А. (2016). Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 744 с.
- Шостко О. Ю. (2009). Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності в окремих європейських країнах. *Проблеми законності*. № 1. С. 176 –185.
- Андросович Л. (2022). Зарубіжний досвід протидії організованій злочинності у сфері фінансів та можливості його застосування в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2 (30). С. 31–37
- NCA. (2025). Офіційний сайт. URL: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk>
- Мороз В. П., Чаплинський К. О., Богуславський М. Г., & Волошина М. О. (2023). Протидія організованій злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 236 с.
- Закон Англії «Про поліцію та докази у кримінальних справах». (1984). URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/section/24>
- Котова В. В., & Колот С. О. (2022). Міжнародний досвід розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. *Правовий часопис Донбасу*. № 2 (79). С. 144–151.
- Запорожець Р. (2023). Оптимізація правової системи: шлях до зниження кримінальних правопорушень проти власності в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. *Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, С. 113–117.
- Гумін О. М. (2023). Шахрайство у сучасному законодавстві деяких зарубіжних країн. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 456–460. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/81.pdf>
- Кришевич О. В. (2010). Шахрайство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства. *Юридичний вісник*. 2. С. 76–80.
- Чайка І. М. (2022). Зарубіжний досвід кримінально-правової заборони шахрайства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 5. С. 225–233.
- Михайлюк А. М. (2018). Функціональна структура досудового розслідування у КПК Франції та України (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. № 1. С. 170–180.
- Баранець В. А. (2023). Зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень

- у формі дізнання. *Київський часопис права*. № 1. С. 331–336.
- Крижна В. В. (2022). Досвід правового регулювання діяльності правоохоронних органів в зарубіжних країнах. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, С. 195–199.
- Татаров О. Ю. (2015). Слідчий суддя як суб'єкт захисту прав людини: деякі проблеми правозастосування та шляхи їх вирішення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. № 2. С. 13.
- Тракало Р. І. (2014). Міжнародно-правові стандарти судового контролю за дотриманням права на повагу до приватного життя. *Часопис Академії адвокатури України*. № 1. С. 87–88.
- Кримінальний кодекс Франції (1992). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006117598/#LEGISCTA000006117598
- Мартишко М. В. (2024). Аналіз зарубіжного законодавства щодо кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна. *Вісн. асоц. кримін. права / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, ГО «Всеукр. асоц. кримін. права»*. Т. 1. № 21. С. 151–164.
- Станіч В. С., & Менченя К. В. (2017). Кримінальний кодекс Французької Республіки. Київ : ОВК, 348 с.
- Собкович О. В. (2025). Досвід країн Європейського Союзу щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері страхування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Вип. № 2. С. 889–894.
- Бондаренко Л. А. (2024). Конкурентний розвиток туристичних територій в умовах євроінтеграції : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.05. Дніпро, 407 с.
- Кузьменко А. С. (2024). Іноземна практика кримінальної відповідальності за шахрайство у туристичній сфері. *Протидія організований злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту : досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 04 жовтня 2024 року). Кропивницький : ДонДУВС, С. 179–182.
- Кримінальний кодекс Французької Республіки. *ОВК*. (2017). 348 с.
- Молдован А. В., Савченко В. А., & Садова Т. В. (2014). Кримінальний процес: Україна, ФРН, США : навчальний посібник. К. : Алерта. 334 с.
- Головенко П., & Спица Н. (2012). Уголовно-процесуальний кодекс Федеративной Республіки Германия – Strafprozessordnung (StPO) : науч.-практ. комментарий и перевод текста закона со вступительной статьёй профессора Уве Хелльманна «Введение в уголовно-процессуальное право ФРГ». Universitätsverlag Potsdam, 408 с. URL: <http://opus.kobv.de/ubp/volltexte/2012/6177/pdf/sdrs02.pdf>
- Кримінальний кодекс Німеччини (1974). *Федеральний вісник законів*. № 60. 1974 р. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>
- Strafgesetzbuch (StGB). (2021). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Жогло Олександр Васильович,
аспірант
Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна

Представлене наукове дослідження присвячене актуальному питанню – аналізу ефективності адміністративно-правового регулювання державної політики з питань розвитку суб'єктів малого підприємництва в умовах дії правового режиму воєнного стану. Наголошено, що поточна ситуація, попри виняткову складність і непрогнозованість, засвідчує необхідність стійкої підтримки суб'єктів малого підприємництва. Засвідчено, що виклики, загрози і ризики воєнного часу поки не є істотними перешкодами у відмові від розвитку різних форм підприємництва в Україні. Особливу роль, із огляду на виняткові обставини у цьому сенсі, відведено саме обраній групі суб'єктів.

З'ясовано, що однією з реальних перепон для розвитку останніх є деякі недопрацювання з точки зору механізмів адміністративно-правового регулювання. Виходячи з цього, наголошено на потребі здійснення аналізу ефективності зазначеної регламентації, а також виявлення нагальних дискусійних позицій.

У рамках дослідження визначено типи нормативно-правових актів, що містять норми адміністративного права і сукупно утворюють механізми адміністративно-правового регулювання вказаної сфери. Для повноти і всебічності роботи запропоновану персональну градацію останніх, а саме: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори (різного предметного спрямування); 3) закони (закони і кодекси); 4) підзаконні нормативно-правові акти.

Проаналізовано засади державної правової політики, які є основою цих механізмів та орієнтирами керівних підходів під час розв'язання підвідомчих питань. З'ясовано виняткову роль у відповідній умовній ієрархії Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Доведено активну зацікавленість держави у аналізованих заходах, що підтверджується законодавчими змінами до репрезентованого акту.

Виявлено ключові уразливі місця крізь призму ефективності такої регламентації під час дії спеціального правового режиму на території України. Наголошено увагу на існування деяких нагальних проблем в умовах воєнного часу. Окреслено перспективні кроки для їхнього вирішення, що мають сприяти розвитку суб'єктів малого підприємництва посилюючи потенціал останніх.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, воєнний час, засоби, механізми, норми адміністративного права, підприємництво.

Рекомендоване посилання:

Жогло О. В. Аналіз ефективності адміністративно-правового регулювання державної політики з питань розвитку суб'єктів малого підприємництва в умовах дії правового режиму воєнного стану. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 40–46. DOI:

ANALYSIS OF THE EFFICIENCY OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF STATE POLICY ON THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS ENTITIES IN THE CONDITIONS OF THE ACTION OF THE LEGAL REGIME OF MARTYR STATE

Zhoglo Oleksandr Vasyliovych,

Postgraduate Student, Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine

The presented scientific research is devoted to the topical issue – analysis of the effectiveness of administrative and legal regulation of state policy on the development of small business entities under the legal regime of martial law. It is emphasized that the current situation, full of complexity and unpredictability, provides stable support for small business entities. It is shown that the challenges, threats and risks of wartime are not yet significant obstacles to the rejection of the development of various forms of entrepreneurship in Ukraine. A special role, given such circumstances, in this sense, is assigned to a selected group of entities.

It was found that one of the real obstacles to the development of the latter are some shortcomings in terms of administrative and legal regulation mechanisms. Based on this, the need to analyze the effectiveness of the aforementioned regulation, as well as identify urgent discussion positions, was emphasized.

The research identifies the types of regulatory legal acts that contain administrative law norms and collectively form the mechanisms of administrative legal regulation of the specified sphere. For the completeness and comprehensiveness of the work, a personal gradation of the latter is proposed, namely: 1) the Constitution of Ukraine; 2) international treaties (of various subject areas); 3) laws (laws and codes); 4) subordinate regulatory legal acts.

The principles of state legal policy, which are the basis of these mechanisms and guidelines for management approaches when solving subordinate issues, are analyzed. The exceptional role in the corresponding conditional hierarchy of the Law of Ukraine “On the Development and State Support of Small and Medium-Sized Entrepreneurship in Ukraine” is clarified. The active interest of the state in the analyzed measures is proven, which is confirmed by legislative amendments to the represented act.

Key vulnerabilities are identified through the prism of the effectiveness of such regulation during the operation of a special legal regime on the territory of Ukraine. Attention is drawn to the existence of some urgent problems in wartime conditions. Promising steps for their solution are outlined, which should contribute to the development of small business entities by strengthening their potential.

Key words: *administrative and legal support, wartime, means, mechanisms, norms of administrative law, entrepreneurship.*

Актуальність теми

Виклики воєнного часу кардинально позначилися на різних сферах суспільного та громадського життя країни. Не залежно від локації, характеру відносин й умов управлінського, організаційного, економічного, правового, технічного та інших походжень мали місце зміни довоєнної парадигми. І навіть ті аспекти, яким вдавалося зберегти первісний порядок поступово зазнали точкових коригувань.

Така ситуація спровокувала необхідність перегляду існуючих керівних підходів і практик відносно більшості напрямів санкціонованого впливу. Ключовою метою самих новацій було і залишається забезпечення належних умов для провадження певної діяльності. Зазначена потреба продиктована конституційними нормами, що передбачають необхідність дієвих охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів всіх учасників відносин. Вочевидь, що відсутність

належних проявів уваги в перспективі звузили гарантовані можливості фізичних та юридичних осіб стосовно значного діапазону питань.

Серед критичних позицій особливо виділяється такий вектор як умови для стійкого функціонування суб'єктів малого підприємництва (далі – СМП) і необхідних можливостей для їхнього розвитку. В різні довоєнні періоди ці суб'єкти часто опинялися у ситуаціях обмеженості та невідзначеності (Тонюк, 2021; Ремінський & Глуценко, 2019; Кисляк, 2023). Проте, з початку повномасштабного вторгнення з'явилися нові тригери і посились деякі існуючі каталізуючі чинники, що несуть реальні й потенційні ризики для гарантованого їх становища (Деревянко, 2022; Близнюк, 2023; Час для дії, 2025). На прикладі темпорально останньої публікації мова йде про такі значущі фактори: 1) податковий тиск і фінансові обмеження; 2) кадровий дефіцит і відтік робочої сили; 3) вплив енергетичної нестабільності;

4) інші аспекти (Час для дії, 2025). Безумовно, це лише не значний діапазон стійких проблем, які справляють відповідний ефект на роботу більшості СМП істотно ускладнюючи діяльність останніх. При чому нерідко ситуація призводить до юридичного і фактичного припинення роботи таких суб'єктів, що доводиться новітніми статистичними відомостями. Так, на початок травня 2025 р. в Україні завершили діяльність понад 100 тис підприємств (Опендатабот, 2025). Лєвова частка цих представників якраз складає досліджувана нами група учасників відносин. Зазначена тенденція формує умови для висловлення відповідних прогнозів, особливо на фоні ускладнення військово-політичної й економічної ситуацій. Свій вагомий вплив має і зміст багатьох важливих міжнародних та міждержавних процесів критично значимих для української держави.

Окреслена реалістична обстановка спонукає до невідкладного перегляду наявної державної політики в цій сфері. З типових аспектів щодо розробки концептуальних шляхів удосконалення засобів і способів реалізації останньої слід також не оминати увагою механізми забезпечення її здійснення. В цьому сенсі уваги вартує існуюче адміністративно-правове забезпечення таких заходів, адже відповідні норми регламентують сам процес вказаної діяльності (Коломоєць, 2011; Дояр, 2021; Кантор, 2024). Вони супроводжують більшість основних форм управлінської діяльності державних і самоврядних суб'єктів, сприяючи реальному досягненню (у тому числі завдяки заходам примусу) відповідних цілей. Не останнє значення у цьому аспекті відводиться факту легалізації роботи, що можливо якраз завдяки нормативному упорядкуванню.

Відповідно, належне адміністративно-правове забезпечення всіх таких процесів – обов'язкова умова, якщо виходити із засадничих приписів чинного законодавства. Не залежно від міри перспективності керівних цілей, у тому числі на рівні стратегії, виняткове значення мають норми за допомогою яких вони будуть провадитися.

Сучасний державотворчий період супроводжуються динамічною, часто непослідовною регуляторною й суміжними діяльністю. Зазначене переважно негативним чином відображається на ефективності адміністративно-правової регламентації вказаної сфери (Волинець, 2024; Хом'яченко & Джура, 2024; Рекотов та ін., 2025). Тому актуальною бачиться проблема аналізу існуючих підходів адміністративно-правового забезпечення державної політики в цій області на предмет їхньої ефективності та відповідності наявним умовам. Ініціювання шляхів вирішення таких дискусійних позицій сприятиме дієвості державної політики, у тому числі існуючих підходів й орієнтирів.

Стан дослідження

Питання визначальної ролі адміністративно-правового регулювання як для аналізованої, так й інших, у тому числі суміжних сфер доцільно вважати загальноновизнаним і таким, що

не вимагає додаткової аргументації. Ці погляди давно об'єктивовані у багатьох фундаментальних працях та лягають в основу низки постулатів правничої науки. Фактично на них базуються ряд похідних думок, які забезпечують поступальний і, що важливіше, послідовний рух новітніх траєкторії змісту названої регламентації.

Однак, тематика ефективності зазначених інструментів на сучасному етапі розкрити фрагментарно (Волинець, 2024; Хом'яченко & Джура, 2024; Беззубов & Коваль, 2024; Леонов, 2024; Рекотов та ін., 2025) переважно будучи націленою на іншу грань питання. Зазвичай увага фокусується на викликах правничої сфери, що у повній мірі не розкриває проблематику ефективності усталених механізмів. Ураховуючи це та зважаючи на нагальну потребу максимізації потенціалу управління виникає мотивована необхідність оцінки саме ефективності вказаних засобів.

Мета статті

Відповідно до сформованих орієнтирів наукової роботи метою аналізу має стати незалежна та неупереджена оцінка ефективності існуючого адміністративно-правового забезпечення державної політики з питань розвитку суб'єктів малого підприємництва в умовах дії правового режиму воєнного стану. Розроблена мета передбачає необхідність виконання таких обов'язкових завдань: 1) визначити ключові типи нормативно-правових актів, що містять норми адміністративного права і сукупно утворюють механізми адміністративно-правового регулювання вказаної сфери; 2) проаналізувати засади державної правової політики, які є основою цих механізмів та орієнтирами керівних підходів під час розв'язання підвідомчих питань; 3) виявити ключові уразливі місця кризь призму ефективності такої регламентації під час дії спеціального правового режиму на території України.

Виклад основного матеріалу

Чинне вітчизняне законодавство налічує значну кількість нормативно-правових актів предметом регламентації яких є аналізована сфера відносин. Починаючи від Основного закону України і завершуючи різними документами підзаконного рівня вони сукупно формують однойменні механізми. Такий підхід має місце не залежно галузі діяльності СМП формуючи єдині стандарти підприємництва в межах національної юрисдикції.

Безумовно, фундаментальне й ієрархічно найвище місце відведено Конституції України, адже в ній об'єктивовано засади регулювання будь-яких галузевих правових механізмів. У контексті саме адміністративно-правового регулювання нею закладені основи функціонування провідних суб'єктів публічно-правових відносин. Залежно від завдань і характеру функцій йдеться про створення необхідних законодавчих умов, виконання самої політики, контролю, нагляду, взаємодії, охорони й захисту прав учасників тощо. Виходячи з конституційних приписів

приймаються (затверджуються) інші акти законодавства формуючи саме упорядковані адміністративно-правові механізми.

Якщо орієнтуватися на підхід закріплений Розділом II Закону України «Про правотворчу діяльність», то наступними слід назвати групу міжнародних договорів. Наведений тип документів має різні, але не багаточисленні форми вираження, які приймаються суб'єктами міжнародного права. Слід вказати, що в контексті досліджуваної сфери йдеться про декількох значимих органів, котрі, ураховуючи суверенітет кожної країни, формують базис міжнародного правопорядку.

Слушно і виправдано вести мову про різновекторні документи за сферами упорядкування. До прикладу, Угода про асоціацію між Україною та ЄС від 27 червня 2014 року налічує ряд новітніх доктринальних положень, у тому числі щодо обов'язкової трансформації вітчизняного підприємницького правового середовища. Приписи Європейської конвенції про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 року чи Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року також лягають в основу законодавства з протидії загрозам, які можуть мати місце під час здійснення підприємницької діяльності. Іншими словами, йдеться про широкий перелік різних типів міжнародних актів визнаних Україною. Керуючись актуальним офіційним підходом вказана постановка питання дає юридичне підґрунтя розглядати їх в якості елементу адміністративно-правового забезпечення зазначеної сфери.

Важливою групою документів вбачаються закони, котрі регулюють найважливіші суспільні відносини в країні. Це стосується й різних аспектів діяльності СМП юридичний вплив на які здійснюється за допомогою норм адміністративного права.

У цьому випадку також доцільно вести мову про численну кількість актів, що охоплюють різні аспекти репрезентованої сфери. В наукових джерелах нерідко зустрічаються різні критерії щодо їхньої градації, котрі вартують схвалення й підтримки. Разом із тим, пропонується розділити їх на дві загальні підгрупи, а саме: 1) закони; 2) кодекси як різновиди законів. Обраний підхід є практичним та корелюються із новітніми правотворчими баченнями.

Із приводу конкретизації законів, то слушно назвати такі як «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про товариства

з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про фермерське господарство» і багато інших. Зазначені й решта відповідних документів містять норми адміністративного права, котрі є основною адміністративно-правових механізмів регулювання діяльності СМП.

Відносно кодифікованих нормативно-правових актів, то, як відомо, їх відмінність полягає в упорядкуванні й уніфікації норм, що регламентують однорідну сферу суспільних відносин. У такий спосіб повинна досягатися стабільність регулювання не допускаючи розбалансованості й не типовості впливу на поведінкові моделі суб'єктів підприємництва. До основних актів необхідно віднести наступні: 1) МК України; 2) ПК України; 3) ЦК України; 4) ЦПК України; 5) інші кодекси. За своєю роллю вони не різняться від класичних законів, а лише сприяють оптимізації механізмів адміністративно-правового впливу.

Останньою групою слід вважати категорію підзаконних нормативно-правових актів, що орієнтовані на забезпечення виконання законодавчих норм. Із огляду на їхню чисельність не доцільною бачиться практика диференціації й персоніфікації останніх. Для суті нашого питання слід усвідомлювати, що вони доповнюють наявні механізми часто юридично уможливаючи сам процес регламентації. Однією зі специфічних рис охоронюваних відносин є потреба їхньої деталізації, що не завжди вдається за допомогою законів. Натомість, представники аналізованого типу переважно предметно націлені на вузьке коло відносин. Завдяки чому усувається правовий вакуум та має місце всебічне охоплення заходами впливу.

Висловлені вище переконання, з-поміж іншого, надають можливість представити своє бачення ключових джерел, що містять аналізовані нами норми. Зокрема, перспективним бачиться наступне розмежування: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори (різного предметного спрямування); 3) закони (закони і кодекси); 4) підзаконні нормативно-правові акти. Норми, що містяться в цих документах та формують і приводять у дію механізми адміністративно-правового регулювання державної політики захисту прав й інтересів СМП.

Як відомо, засадничо державна правова політика воєнного часу на фоні економічних викликів виходить із необхідності всебічного забезпечення сил безпеки і оборони. Це передбачає провадження мобілізаційних заходів, що охоплює організаційні, політичні, економічні, фінансові, соціальні, правові та інших аспекти громадського життя. Питання обороноздатності країни є пріоритетним і об'єктивно спонукає до багатьох трансформацій в державі, що має всеохоплюючий ефект.

У контексті СМП такі підходи не є винятком забезпечуючи долучення цих елементів до названих заходів. При цьому слід враховувати точку зору правотворця щодо необхідності особливих форм

підтримки такої категорії учасників. Для практичної реалізації цієї ініціативи було прийнято Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Варто підкреслити, що значна частина нових редакцій останнього мала місце у період дії правового режиму воєнного стану.

Згідно ч. 1 ст. 3 однойменного акту мета державної політики в частині розвитку цих суб'єктів полягає в наступному: 1) створення сприятливих умов для розвитку підприємництва; 2) забезпечення їхнього розвитку задля формування конкурентного середовища, а також власне підвищення конкурентоспроможності; 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності; 4) сприяння провадженню діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; 5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян. Якщо оцінювати ці орієнтири крізь призму сьогодення, то мовиться щодо базових аспектів. Іншими словами, йдеться про загальні підходи, котрі мають вагоме значення в більшість періодів, однак можуть обмежено враховувати виклики воєнного часу.

З огляду на визнані цілі і враховуючи суть завдання виконуваного дослідження варто також сфокусувати увагу на ключові вектори цієї політики. Відповідно до ч. 1 ст. 4 вказаного документу йдеться про такі знакові напрями: 1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування; 2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для СМП, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві; 3) залучення СМП до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб; 4) забезпечення фінансової державної підтримки цих суб'єктів шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо; 5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки СМП; 6) гарантування прав СМП під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; 7) сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для СМП і скороченню строку проведення таких процедур; 8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для СМП; 9) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві СМП новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг). За намірами правотворця виконання локальних завдань у межах таких питань має поступово посилювати потенціал аналізованих суб'єктів. Це стосується й періоду воєнного часу попри появу додаткових

істотних викликів, загроз та ризиків у тому числі в цій сфері.

Варто зазначити, що ці підходи формують засади державної політики якщо виходити з міркувань ціннісних орієнтирів. Це має відбиток на механізмах адміністративно-правового регулювання за допомогою котрих остання практично здійснюється. Іншими словами, визнані законодавчі мета та напрями окреслюють характер і специфіку санкціонованих інструментів політики розвитку СМП.

Разом із тим, аналізуючи воєнний період слід зацентувати увагу на деяких суперечливих і непослідовних підходах здійснення цих заходів. Якщо порівнювати законодавчі орієнтири безпосередній діяльності уповноважених осіб, то вартують особливої уваги деякі аспекти.

У першу чергу, слід виділити питання збалансованого податкового навантаження для вказаної групи господарських відносин. Слід вказати на змінну і, подекуди, суперечливу податкову політику відносно діяльності СМП. В цьому контексті йдеться не про режими оподаткування з відповідними строками, ставками, пільгами, базою тощо. Увага прикута до недосконалості адміністративно-правових механізмів, за допомогою яких здійснюються відповідні заходи. З огляду на часті трансформації, особливо на підзаконному рівні виникають колізії й прогалини в рамках правозастосування.

Така ситуація створює додаткові перепони для вказаних учасників, що особливо деструктивно по відношенню до добросовісних платників. На фоні подекуди суперечливих умов виконання однойменних зобов'язань це може спонукати до прийняття відповідних рішень. Конкретизовано мова йде про припинення діяльності, повної чи часткової тінізації та інших кроків, які не становили короткострокову мету господарюючого суб'єкта.

Відповідно, виникає мотивована потреба послідовної роботи під час формування нових умов справляння податкових зобов'язань. У цьому аспекті слід наголосити на необхідності застосування комплексного підходу, що включає розробку релевантних адміністративно-правових механізмів.

В світлі вимушеного перегляду політики видатків держави на користь оборонних потреб слід достатню увагу приділяти розвитку СМП. Безумовно, в період повномасштабного вторгнення урядом було вжито значну кількість вагомих заходів націлених на вказану сферу. Неабияке значення мають також і міжнародна й міждержавна підтримки шляхом надання грантів. Такі моделі користуються особливим попитом в Україні, дієво стимулюючи до відкриття власної справи.

Однак, потребує уваги питання забезпечення належного використання різних форм підтримки СМП. Стратегією відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації

малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р визначено основні вектори розвитку державної політики у цій сфері. Водночас, документ не достатньо розкриває позиції контролю та нагляду за використанням зазначеної підтримки. Така постановка питання несе істотні ризики з огляду на потенційні зловживання. Внаслідок чого, можливе погіршення іміджу України, що імовірно відобразиться на кількості й обсягах грантової підтримки.

Також увагу слід присвятити питанню розвитку інфраструктури СМП, що передбачає формування сприятливого сучасного правового підґрунтя. Адже будь-які умови організації й функціонування мають переконливіший вигляд у випадку юридичного закріплення останніх. Орієнтація лишень на декларативні приписи несе певні ризики, що відштовхуватимуть вказану категорію осіб. Наявні складні умови різного типу та інші невизначеності не спонукатимуть до конструктивізму, а лише поглиблюватимуть руйнівні процеси.

Виходячи з цього, уваги заслугоує питання належного адміністративно-правового забезпечення такого вектору, що надасть змогу регулювати вказані відносини у майбутньому. У межах цього завдання важливим є підпитання взаємодії з профільними публічними установами (Державна аудиторська служба, Державна податкова служба України, Державна регуляторна служба України, Державна служба фінансового моніторингу України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку й ін.). Такий підхід бажаним чином відобразиться на майбутній мережі й зв'язках інфраструктури СМП. Оскільки, сама згадана інфраструктура буде тісно пов'язаною з названими й рештою державними установами.

Висновки

1. Вітчизняне законодавство налічує значну кількість актів, які містять норми, що уможливають заходи адміністративно-правового регулювання досліджуваної сфери. Йдеться про декілька типів (груп) цих документів, що зумовлено специфікою правотворчої техніки формуючи відповідні механізми супроводу в рамках реалізації державної політики. На сучасному етапі слушною бачиться наступна градація цих джерел: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори (різного предметного спрямування); 3) закони (закони і кодекси); 4) підзаконні нормативно-правові акти. Більшість із таких груп налічують широкий діапазон документів, повністю чи частково націлені на репрезентовану область.

2. Засади державної правової політики, що є основою цих механізмів та орієнтирами керівних підходів містяться у багатьох актах. Проте, особливе місце в цій умовній ієрархії відведено Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Більшість його останніх редакцій було

прийнято у період дії правового режиму воєнного стану, що свідчить про дійсну зацікавленість держави в розвитку СМП. Закріплені його законодавчі мета та напрями окреслюють характер і специфіку санкціонованих інструментів політики зростання цих суб'єктів.

3. Разом із тим, осяжне минуле наочно демонструє деякі прорахунки й недоліки здійснюваних заходів. До ключових спірних аспектів слід віднести такі позиції: 1) випадки непослідовності і суперечливості податкової політики по відношенню до СМП, що є негативним із позиції дієвого адміністративно-правового регулювання; 2) неефективні наміри в частині забезпечення належного використання різних форм підтримки СМП від держави, а також міжнародних й іноземних партнерів; 3) обмежений розвиток інфраструктури СМП, що зумовлено відсутністю комплексного адміністративно-правового забезпечення такого вектору. В межах кожного розкритого дискусійного питання окреслено напрями їх вирішення за допомогою адміністративно-правових засобів.

Список використаних джерел:

- Тонюк М. (2012). Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. *Формування ринкової економіки* : зб. наук. пр. [редкол.: О. Беляєв (відп. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ. Вип. 27. С. 116–125.
- Ремінський М., Глущенко Я. (2019). Тенденції і проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. № 16. С. 224–233.
- Кисляк Р. (2023). Економіка Незалежності: чого досягла і що втратила Україна за 32 роки. *НОВИНИ LIVE*. URL: <https://economics.novyny.live/ekonomika-nezalezhnosti-chogo-dosiagla-i-shcho-vtratila-ukrayina-za-32-roki-114253.html>
- Деревянко А. (2022). Зростання попри війну: чого очікує бізнес від держави для розвитку в 2023 році. URL: <https://mind.ua/openmind/20247494-zrostannya-popri-vijnu-chogo-ochikue-biznes-vid-derzhavi-dlya-rozvitku-v-2023-roci>
- Близнюк Є. (2023). Виклики бізнесу під час війни: відновлення кадрів, роль держави та зміни у плануванні. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/blog/yevheniia_blyzniuk/584600_vikliki_biznesu_pid_chas_viyuni.html
- Чи переживе малий бізнес у 2025 році? Виклики, перспективи та нові можливості (2025). Час для дії. URL: <https://timeforaction.info/2025/02/09/malyj-biznes-ukrayina-2025-vyklyku-perspektyvy>
- На 44 % більше фопів закриваються цьогоріч, ніж у 2024 (2025). Опендатабот. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/foonomics-2025-4>
- Коломоець Т. (2011). Адміністративне право України. *Академічний курс* : підручник. Київ. 576 с.
- Дояр Є. (2021). Норми адміністративного права: сучасний погляд на ознаки та сутність. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 3. С. 91–97.

- Кантор Н. (2023). Норми адміністративного права як об'єкт цілепокладання: поняття та ознаки. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія «Право. Публічне управління та адміністрування». № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-01-08>
- Волинець В. (2024). Виклики правового регулювання електронної комерції в контексті глобалізації цифрової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Т. 2. № 84. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.2.1>
- Хом'яченко С., Джура В. (2024). Правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану: досвід і виклики. *Юридичний вісник*. 3 (72). С. 174–183.
- Рекотов П., Метеленко Н., Попова А. (2025). Ідентифікація, організаційно-правове регулювання господарської діяльності та виклики для суб'єктів підприємництва. *Економіка та суспільство*. (72). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-34>
- Беззубов Д., Коваль М. (2024). Якість та ефективність адміністративно-правового забезпечення діяльності органів виконавчої влади в сфері протидії податкових правопорушень. *Київський часопис права*. (3). 111–116. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.16>
- Leonov O. (2024). Ponyattya ta vydy prav hromadyan u sferi pidpryyemnytskoyi diyalnosti yak obyektu administratyvno-pravovoho rehulyvannya. *Forum Prava*. 79 (2). 128–134. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10933575>

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК, ЗДІЙСНЮВАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ФУНКЦІОНАЛУ ДЕЯКИХ ФОРМ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ ТА ОЦІНКА ЇХНЬОГО ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Кіяшко Юрій Михайлович,

доктор філософії у галузі права, старший науковий співробітник
відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3283-8743>

Войтко Тетяна Миколаївна,

науковий співробітник науково-дослідного відділу впровадження
стандартів доброчесності наукового центру проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки оборони
Національного університету оборони України
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4326-0633>

Репрезентоване наукове дослідження присвячене актуальному питанню – аналізу основних корупційних практик здійснюваних за допомогою функціоналу деяких форм цифрових активів та оцінці їхнього впливу на національну безпеку України. Аргументовано доведено, що стрімке впровадження багатьох цифрових технологій та інновацій, окрім переваг має певні проблемні аспекти. Підкреслено, що однією з таких позицій визнається стрімке формування та утвердження нових дієвих способів і засобів отримання неправомірної вигоди. Ураховуючи характер, кількість, можливі наслідки та популяризацію цих методик наголошено на потребі оцінки потенціалу цифрових активів як прогресуючих об'єктів, що можуть підірвати національну безпеку України.

Визначено проблемні позиції формування та реалізації державної політики нульової толерантності до корупції крізь призму викликів цифрового середовища. Зауважено, що за нинішніх стратегічно закладених умов складно розраховувати на провадження дієвих управлінських заходів. Ініційовано розробку нової Антикорупційної стратегії з відповідними орієнтирами та етапізацією виконання.

Розкрито питання феномену цифрових активів саме з позиції сприяння розвитку корупційних практик в Україні. Підкреслено, що виняткові їхні властивості сприяють продукуванню багатьох унікальних механізмів отримання деяких типів неправомірної вигоди. З'ясовано спільні риси таких інструментів незалежно від форми цифрового активу.

Описано та проаналізовано поширені методи і способи скоєння самих діянь, виходячи з усвідомлення переваг об'єктів цифрового виміру. Зокрема, виокремлено та диференційовано найпоширеніші практики скоєння корупційних діянь. Наголошено на результативності цих механізмів та здійснено припущення відносно зростання кількості фактів протиправності зважаючи на переваги таких умов.

Рекомендоване посилання:

Кіяшко Ю. М., Войтко Т. М. Аналіз основних корупційних практик, здійснюваних за допомогою функціоналу деяких форм цифрових активів та оцінка їхнього впливу на національну безпеку України *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 47–54. DOI:

Розкрито проблематику перспектив стійкості національної безпеки України зважаючи на зростаючий вплив таких чинників, явищ і тенденцій. Відмічено, придатність для частого й колективно використання розглянутих інструментів, у тому числі характер можливих наслідків і обсяги збитків свідчать про посягання на національні інтереси України. Підкреслюється, що у цьому сенсі виправдано вести мову про загрози й ризики для національної безпеки України з відповідними реалістичними підсумками.

Ключові слова: делінквентна поведінка, державна політика, загрози, засоби, корупція, криптовалюти, ризики, цифрові технології та інновації.

ANALYSIS OF THE MAIN CORRUPTION PRACTICES CARRIED OUT BY THE FUNCTIONALITY OF CERTAIN FORMS OF DIGITAL ASSETS AND ASSESSMENT OF THEIR IMPACT ON THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Kiiashko Yurii Mykhailovych,

Doctor of Philosophy in Law, Senior Research Fellow
Department of Legal Expertise and Legislative Work
Scientific Institute of Public Law
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3283-8743>

Voitko Tetiana Mykolaivna,

Research Fellow, Research Department for the Implementation of Integrity Standards,
Scientific Center for Integrity Education and Prevention of Corruption in the Security and Defense Sector,
National Defense University of Ukraine
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4326-0633>

The presented scientific research is devoted to a topical issue – analysis of the main corruption practices carried out using the functionality of some forms of digital assets and assessment of their impact on the national security of Ukraine. It is argued that the rapid introduction of many digital technologies and innovations, in addition to advantages, has certain problematic aspects. It is emphasized that one of such positions is the rapid formation and establishment of new effective methods and means of obtaining illegal benefits. Taking into account the nature, number, possible consequences and popularization of these methods, the need to assess the potential of digital assets as progressive objects that can undermine the national security of Ukraine is emphasized.

Problematic positions in the formation and implementation of the state policy of zero tolerance for corruption through the prism of the challenges of the digital environment have been identified. It has been noted that under the current strategically established conditions it is difficult to count on the implementation of effective management measures. The development of a new Anti-Corruption Strategy with appropriate guidelines and phasing of implementation has been initiated.

The issue of the phenomenon of digital assets is revealed precisely from the position of promoting the development of corruption practices in Ukraine. It is emphasized that their exceptional properties contribute to the production of many unique mechanisms for obtaining certain types of illicit benefits. The common features of such instruments, regardless of the form of the digital asset, are clarified.

The widespread methods and ways of committing the acts themselves are described and analyzed, based on the awareness of the advantages of digital objects. In particular, the most common practices of committing corrupt acts are identified and differentiated. The effectiveness of these mechanisms is emphasized and assumptions are made regarding the increase in the number of illegal acts, taking into account the advantages of such conditions.

The issues of the prospects for the sustainability of Ukraine's national security are revealed, taking into account the growing influence of such factors, phenomena and trends. It is noted that the suitability for frequent and collective use of the considered instruments, including the nature of possible consequences and

the amount of damage, indicate an encroachment on the national interests of Ukraine. It is emphasized that in this sense it is justified to talk about threats and risks to Ukraine's national security with the appropriate realistic conclusions.

Key words: delinquent behavior, public policy, threats, means, corruption, cryptocurrencies, risks, digital technologies and innovations.

Актуальність теми

Стойка популяризація цифрових активів, зростання кількості їх форм та нарощування функціональних можливостей останніх формують нові складні ризики і загрози перед державою (Cumming et al., 2023; Isogawa, 2023). Природна об'єктивна неможливість адекватно й своєчасно реагувати на такі подразники групами правових, організаційних, управлінських, технічних, технологічних та комбінованих інструментів відкриває нові перспективи для різних видів зловживань (Kiiashko, 2024). Взнаки даються й тривалі процедури урядування, у тому числі прийняття управлінських рішень і, часто, неефективне публічне адміністрування основних об'єктивованих ініціатив.

Навіть при центристському підході, що виходить із поміркованості потенційного руйнівного впливу (EU Cybersecurity Strategies for the Digital Decade, 2020; MiCA, 2024) та його націленості переважно на окремі вектори суспільних відносин (Digital Assets Regulation: Insights from Jurisdictional Approaches, 2024) хибним є шлях недооцінки таких факторів. До того ж, провідні суб'єкти міжнародного права (ESMA, ЄЦБ, FATF, OECD) і деякі країни (Велика Британія, Канада, Китай, ОАЕ, Сінгапур, США, Франція, Швейцарія, Японія та ін.) також вбачають відповідний потенціал цих засобів. У вітчизняних реаліях, із-поміж іншого, наявна обстановка формує сприятливе підґрунтя для виникнення нових методів і способів скоєння корупційних правопорушень (Capelleras, 2025), а також спонукання до цих діянь усвідомлюючи змогу безкарності за відповідні делінквентні прояви. Питання набуває виняткової гостроти в період дії правового режиму воєнного стану (Cifuentes-Faura, 2024). Адже у випадку зовнішньої агресії особливо важливо дотримуватися політики нульової толерантності щодо будь-яких виявів корупційності.

Діаметрально протилежна поведінка може призвести до масових проявів суспільного невдоволення, зокрема й підриву духу військовослужбовців та інших представників сектора оборони. З іншої сторони, корупційна діяльність прямо і опосередковано істотно позначається на різних компонентах всієї національної безпеки України (Antonova & Abdullayev, 2021) посилюючи сукупний тиск на державу. Все це негативно відобразиться на підтримці держави з боку міжнародних й іноземних партнерів додатково послаблюючи оборонний, економічний, гуманітарний та інші стратегічні напрями.

Роль цифрових активів під наведеним кутом зору найповніше можна розкрити через усвідомлення ключових властивостей останніх. Зокрема, до таких фундаментальних позицій слід віднести наступні: 1) активна і стойка інфільтрація в різні сфери економічних відносин та суміжних процесів; 2) багатофункціональність; 3) відсутність матеріального змісту; 4) економічна цінність і вартісна визначеність; 5) значний потенціал для розвитку внаслідок зростання кількості форм прояву та розширення функціоналу існуючих активів, генеруючи нові способи їхнього застосування та засоби реалізації; 6) конкурентоздатність; 7) подекуди радикальний вплив на характер і темпи перебігу багатьох економічних процесів; 8) схильність до непрогнозованих радикальних трансформацій багатьох форм (Kiiashko, 2025). Їхня здатність до генерування різних типів похідних об'єктів (форм цифрових активів (Butnik-Siverskyi, 2025; Derun & Mysaka, 2022; Kud, 2019)) лише розширює діапазон поведінкових можливостей для корупційних зловживань. Не виникає сумніву, йдеться про ризики доповнення існуючого численного спектра корупційних схем (Graycar, 2015) інноваційними інструментами (Campanelli, 2017). Нарощуючи варіативність поточних тіньових механізмів та забезпечуючи появу нових інструментів укорінюється тенденція щодо викривлення наявних санкціонованих підходів державного й самоврядного управління. Фактично поглиблюються процеси розвитку квазі-самостійних шляхів досягнення значущих цілей та обмеження гарантованих національних інтересів. Така інтерпретація осягнення суті репрезентованої проблеми вкотре дає мотивовані й аргументовані підстави вести мову про посягання на національну безпеку України, що є не допустимим під час триваючої війни та ускладнення ряду геополітичних і геоекономічних заходів.

Питання корупціогенності шляхом використання різних форм цифрових активів поступово набуває дослідницької популярності та фахової уваги в світі та Україні (Transparency International, 2023). Однак, зазвичай фокус інтересу націлений на криптовалюти – найвідомішого і найчастіше використовуваного їхнього представника. Усвідомлення її переваг можливими суб'єктами правопорушення нерідко спонукає до відповідних діянь із подальшою появою причинно-наслідкового зв'язку.

Разом із тим, варто безапеляційно усвідомлювати, що їх приналежність до цифрових активів (Dmytryk, 2021) дає змогу останнім генерувати

нові типи криптовалют, які, попри обертання за допомогою технології «Блокчейн», можуть мати унікальні корупційні переваги. Тобто, технічні параметри певної цієї одиниці розробляються якраз за допомогою цифрових інструментів. В повідомленні Національного агентства з питань запобігання корупції йдеться про те, що наявний технічний та аналітичний інструментарій у співпраці з Департаментом кіберполіції Національної поліції дає змогу встановити такі значимі факти: 1) дійсність володіння задекларованої криптовалюти; 2) реальність її належності декларанту (National Agency for the Prevention of Corruption, 2024). Разом із тим, це лише не значна частина способів скоєння таких діянь сумнівність яких може підтвердити або спростувати вказаний центральний орган виконавчої влади. Так, у повній мірі не вирішеною є проблема ідентифікації користувачів відповідних платформ, що ускладнює протидію їй корупційним проявам. У певних системах учасники мають змогу використовувати фальшиві дані про особу, суттєво перешкоджаючи своїй ідентифікації (Campanelli, 2017). Окрім того, деякі криптовалюти і платформи їхнього безпосереднього обертання («Tether» (USDT), «Bitcoin» (BTC), «Monero» (XMR) (Chainalysis, 2025)) забезпечують додаткові переваги в рамках приховування реальних власників активів стимулюючи використання останніх для відповідних цілей. Перераховані й інші засоби обігу найчастіше використовувалися для різних способів маніпуляцій із утаємничення персон володільців. До того ж, такі їх типи як «Dash» (DASH), «Monero» (XMR) та «Zcash» (ZEC) взагалі передбачають застосування криптографічних кодів, що засекречують реального володільця монети (Nosov et al., 2023; Sitthipon et al., 2023). На додаток до цього, давно існує ряд сервісів і методик приховування походження криптовалют. Серед найвідоміших варто згадати такі як ресурси із «міксування» аналізованих засобів, трансакції без посередників за допомогою технології «r2p», децентралізовані біржі, що не вимагають ідентифікації особи, офшорні структури тощо. Тобто, лише така форма цифрових активів як криптовалюти має істотний потенціал для різних проявів корупційної діяльності. Частина існуючих технічних можливостей дає змогу скоювати відповідні діяння не обмежуючись разовими випадками, а й спонукати до систематичних практик.

У контексті саме цифрових активів перспективною вбачається гіпотеза, що й інші поширені їх форми можуть бути використані для успішної реалізації корупціогенних намірів. В розумінні Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» персоналізовано таким контентом визнаються наступні об'єкти: 1) комп'ютерні програми; 2) застосунки; 3) відеофайли; 4) аудіофайли; 5) музичні файли; 6) цифрові ігри; 7) електронні книги. Попри те, що правотворець відносить представлені одиниці до групи цифрових речей виграшною

бачиться позиція оперування загальною категорією «цифрові активи». Семантично ці поняття не є тотожними, однак пропонується підхід базується на міжнародній практиці класифікування (ISO 55000:2014 «Asset management», 2014) та поглядах авторитетних вчених (Adekoya & Ekpo, 2022; Kud, 2019; Harbinja, 2017; Walker, 2017). Тому авторська система координат буде формуватися і розбудовуватися саме з орієнтуванням на ці позиції та з урахуванням їхніх характеристик. До того ж, як відносно криптовалют, так і цифрового контенту сама можливість існування, технічні параметри, їхня трансформація забезпечуються виключно завдяки цифровим активам.

Стосовно корупційних переваг такого типу форм аналізованих активів, то слід зазначити, що їх доцільно розглядати в якості засобів сприяння скоєння та приховування відповідних правопорушень. Насамперед, використання деяких програм та застосунків може дозволити чи спростити певні форми делінквентної поведінки генеруючи та успішно апробуючи нові способи її реалізації.

Численна кількість діянь, у тому числі, так званих «гучних кейсів» («Ericsson List», «Panama Papers», «Uber Files», справа «Укрспирту», ряд проваджень із систематичної підробки офіційних документів по Україні чи певним регіонам спеціальними застосунками (судові справи № 329/263/18, 755/2595/21, 755/13800/24, 766/7888/18, 676/201/21, 754/8133/19 та ін.) супроводжувались використанням вказаних ресурсів. Інколи, вони виконували функцію із конспектування та упорядкування відомостей про корупційне правопорушення (персональні дані особи, тип і розмір неправомірної вигоди, час, місце, обстановка та інші характеристики). Часто за їхньою допомогою вдавалось сфальсифікувати певний документ для задоволення неправомірного персонального чи колективних інтересів. Мали місце випадки оперативної зміни метаданих файлу чи його втрати, а також видалення цифрових слідів (Gruber et al., 2023), що суттєво ускладнювало процес доказування органам досудового розслідування. Слід також виділити випадки маскуванню даних, що становлять інтерес (таємниця охоронювана законом державного, комунального та приватного походжень, персональна інформація, в тому числі для подолання системи логічного захисту та ін.) (EU Cybersecurity Strategies for the Digital Decade, 2020). Тобто, функціональні можливості вказаних засобів створюють додаткові переваги для скоєння неправомірних заходів. Більшість вказаних інструментів є придатними та попередньо націленими на підвищення ефективності стійкості й перебігу одного чи декількох процесів не обмежуючи становище інших учасників. Водночас, подекуди, має місце їхнє застосування саме з мотивів корисливості, неправомірно задовольняючи власні запити.

Ще одним перспективним вектором можна вважати свідоме завищення вартості об'єкта цифрового середовища чи послуг із його

адміністрування та (або) вчинення правочину з ним на користь конкретної особи. У цьому контексті слід вести мову про свідоме встановлення цін, що не відповідають ринковим реаліям чи суперечать іншим санкціонованим вимогам. Також слід вказати на формування умов щодо зміни юридичної долі такого предмету договірних відносин саме для певного учасника і, відповідно, дискримінаційних іншим. Національне агентство з питань запобігання корупції в одному зі звітів визначило такий ризик під час здійснення публічних закупівель (National Agency for the Prevention of Corruption, 2021). Поширена вітчизняна практика укладення договорів підряду, про надання послуг та інших в публічному секторі, де мова йде про створення чи обслуговування об'єктів цифрового виміру (судові справи № 2610/11512/2012, 461/9063/13-к, 758/12263/23, 991/9799/23 та ін.) за вартість у декілька разів вищу ринкової на релевантний календарний період.

Наявність обвинувальних вироків засвідчує факт складу кримінальних правопорушень, побічно доводячи персональну гіпотезу. Адже, скоєння цих діянь стало можливим завдяки об'єктам цифрового середовища, які хоч і були націлені на легальні заходи, однак забезпечили отримання різних типів неправомірної вигоди. Відповідно, і під цим кутом зору потенціал цифрових активів може бути реалізований для продукування корупційної діяльності. При чому мова може йти як про разове порушення, так і систематичну й масову діяльність.

Окреслена й аргументована проблема набуває особливої гостроти на фоні стрімкого розвитку цифрових активів та стійкої популяризації окремих її форм серед українського суспільства. Зокрема, за 2024 р., особами, що уповноважені реалізовувати функції держави та місцевого самоврядування було подано 2113 декларацій з криптовалютою, що також на 10 % більше порівняно з минулим звітним роком (Opendatabot, 2025). На фоні описаних проявів, публічних фактів та судових вироків така тенденція спонукає до переосмислення ролі цифрових активів із позиції загрозовості національній безпеці України.

Стан дослідження

Тематика змісту, суті, форм, способів, специфіки і наслідків корупційної діяльності, шляхом використання унікальних переваг об'єктів цифрового виміру перебуває в полі зору протягом останніх десяти років. Поява та розвиток відомих формацій цих засобів відбувалася у різні періоди і мала на меті сприяти вирішенню певних суспільно корисних проблем. Знаковим слід вважати 2008–2009 рр., коли було розроблено та реалізовано концепцію технології «Блокчейн» (хоча прообрази її архітектури було закладено ще у кінці ХХ ст.) та введено в обіг першу криптовалюту «Bitcoin» (BTC). Далі слід зупинитися 2016–2017 рр., коли суб'єкти міжнародного права та держави все частіше почали

звертати увагу на криптовалюту та оцінювати їхні можливості. Підсумки цього аналізу стосувалися і загрозовості однойменних засобів, насамперед із позиції підризу монетарного суверенітету та обмеженості державного регуляторного впливу на ці процеси.

Разом із тим, з плином часу, поступово почала викристалізовуватися ще одна реалістична проблема – дієві способи і засоби скоєння корупційних правопорушень. Якщо аналізувати статистичні дані наукометричної бази «Scopus», то можна помітити інтенсифікацію дослідницького інтересу якраз із 2018 р., коли кількість таких робіт сягнула більше 20 і в подальшому має місце тенденція до зростання публікацій.

Світові й вітчизняні автори розкривають різні грані цього питання вкотре доводячи слушність погляду про існування як переваг, так і недоліків вказаних технологій. Розвиток криптовалютних відносин лише підживлював цікавість до такої сфери спонукаючи поглиблене вивчення цих і суміжного кола проблем.

У той же час, ролі цифрових активів як ширшої системоутворюючої категорії також присвячена неабияка увага. Однак, полівекторність спірних питань часто призводила до порушення багатьох аспектів, що у повній мірі не розкривають ініційовану проблему, а саме демонстрації впливу таких активів на продукування нових корупційних практик. Безумовно, ряд знакових статей висвітлюють низку значимих позицій для нашої тематики. Зокрема, у роботі (Capelleras, 2025) йдеться про можливість деяких форм цифрових активів щодо здійснення корупційної діяльності. У дослідженні (Copestake et al., 2023) змістовно висвітлено тематику реакції учасників крипторинку на зміну політики регулювання обертання цифрових активів. Доробок (Lee et al., 2023) висвітлює проблему цифровізації в міжнародних бізнес-відносинах саме з позиції провадження стійких корупційних практик відповідного походження. В публікації (Malik & Froese, 2022) розкривається питання зворотного боку цифровізації якраз під кутом продукування такого типу делінквентної поведінки на різних етапах і умовах перебігу суспільних відносин. Однак, доводи репрезентовані у вступній частині матеріалу засвідчують нагальну потребу розробки персональних знакових гіпотез.

Мета статті

Керуючись орієнтирами теми дослідницького інтересу метою роботи має стати оцінка потенціалу цифрових активів як прогресуючих об'єктів, що генерують нові способи та засоби скоєння корупційних правопорушень підриваючи національну безпеку України. Досягнення поставленої цілі бачиться можливим шляхом виконання наступного переліку завдань: 1) визначити проблемні позиції формування та реалізації державної політики нульової толерантності до корупції крізь призму викликів цифрового середовища; 2) висвітлити питання феномену цифрових

активів саме з позиції сприяння розвитку корупційних практик в Україні; 3) описати та проаналізувати поширені методи і способи скоєння самих діянь виходячи з усвідомлення переваг об'єктів цифрового виміру; 4) розкрити проблематику перспектив стійкості національної безпеки України зважаючи на зростаючий вплив таких чинників, явищ і тенденцій.

Виклад основного матеріалу

Формування та реалізація всієї державної антикорупційної політики провадиться виходячи із орієнтирів Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки й з обов'язковим урахуванням державної програми її здійснення. Названі два документи, базуючись на приписах вітчизняного законодавства, визначають модель роботи суб'єктів правотворчості і правозастосування на певний період. Вони об'єктивують волю суверена у частині санкціонованого реагування щодо однієї з ключових проблем вітчизняної державності. Увага в цих приписах має звертатися відносно нагальних питань, які створюють сприятливе підґрунтя для здійснення корупційної діяльності.

Проте, виклики воєнного часу, стрімкий розвиток цифрових технологій й інновацій, а також популяризація засобів віртуальної сфери мимоволі спонукають до модифікації наявної системи орієнтирів. Відповідні корупційні загрози і ризики, які здавались малозначними явищами все частіше та значніше дають про себе знати у нинішній дійсності. Невідомий, можливо не вичерпний потенціал об'єктів цифрового виміру генеруючи нові типи об'єктів цього середовища паралельно формує дієві корупційні механізми.

Декларування цінностей політики нульової толерантності до корупції у цій ситуації має сумнівні перспективи з позиції реалістичності. Відсутність рівносильних заходів правового, організаційного, управлінського, технічного, технологічного та комбіновано наповнення об'єктивно унеможлиблюють дійсну підтримку управлінських кроків. Тому аналізовані виклики фактично поки не матимуть комплексного спротиву в зв'язку із відсутністю необхідної державної політики. Зазначена ситуація лише сприятиме нарощуванню функціонального потенціалу аналізованих елементів іманентно стимулюючи до корупційної поведінки.

Провідні іноземні та вітчизняні дослідження, а також звіти, керівництва, рекомендації й інші документи інформативного спрямування наочно доводять тезу про існування зворотного боку стрімкої інтеграції цифрових об'єктів у суспільне середовище. Одним із таких самостійних прогресуючих векторів є зростання способів і засобів скоєння корупційних правопорушень. Феномен цифрових активів, зокрема їхні виключні властивості несуть реальні ризики й загрози світовим безпековим системам, що доводиться багатьма руйнівними проявами.

Вочевидь, що в загальних рисах ці елементи налічують ряд унікальних переваг, котрі необхідно

використовувати для суспільно значущих цілей. Однак, їхня недостатня дослідженість, стрімке прогресування та, як було встановлено, регуляторна обмеженість суверена можуть призвести до фактів посягання на усталений правопорядок.

До прикладу, така властивість як «... значний потенціал для розвитку внаслідок зростання кількості форм прояву та розширення функціоналу існуючих активів, генеруючи нові способи їхнього застосування та засоби реалізації...» дає аргументовані підстави вести мову про сприятливу основу для виникнення й розвитку нових варіацій корупції. Ураховуючи об'єктивну хронічно запізнилу реакцію правотворця щодо відповідних подразників можлива поява додаткових проблем, що екстраполюються на різні сфери.

На сучасному етапі цифровий вимір забезпечує ряд можливостей для здійснення корупційних практик. Таке міркування доводиться не лише своїми міркуваннями, а й публічними фактами та судовими вироками. Численні випадки і обмежена реакція контролюючих та правоохоронних органів наочно засвідчують стійкість відповідних тенденцій.

До найпоширеніших проявів корупційної поведінки за сприяння цифрових технологій та інновацій слід віднести наступні: 1) відмінні технічні можливості багатьох криптовалют та платформ для їхнього обертання, насамперед із позиції унеможливлення ідентифікації особи власника цього засобу обороту; 2) існування та активна робота багатьох сервісів і методик приховування походження криптовалют (ресурси із «міксування», трансакції без посередників за допомогою технології «p2p», децентралізовані біржі, що не вимагають ідентифікації особи, офшорні структури тощо); 3) використання окремих форм цифрових активів (програми та застосунки) в якості засобів сприяння скоєння, а також приховування відповідних правопорушень; 4) різні маніпулювання на кшталт завищення вартості об'єкта цифрового середовища чи послуг із його адміністрування та (або) вчинення правочину з ним на користь конкретної особи. Остання варіація часто має місце в рамках публічно-правових відносин підриваючи авторитет органів державної влади та самоврядних інституцій.

Досвід показує успішність таких практик і стійкість останніх до санкціонованого державного й громадського реагування. Зазначене доводить переваги цифрового виміру під кутом зору фізичної змоги скоєння окремих складів корупційних правопорушень. Відсутність такого інструментарію не надасть можливості провадити аналізовані практики у відповідні способи. Це, своєю чергою, відображається на внутрішніх переконаннях потенційного суб'єкта всилаючи впевненість у безкарності своїх діянь та стимулювавши до нових релевантних вчинків.

Загалом такі потенційні поведінкові моделі є придатними для тривалого застосування, маючи значний уразливий ефект і масштаб поширення.

Це свідчить про доцільність їхнього позиціонування в якості загроз та ризиків (залежно від форми прояву і наслідків) для національної безпеки України. Оскільки, йдеться про пряме посягання на національні інтереси, постійне забезпечення котрих – прерогатива представників відповідних секторів.

Імовірна конгломерація багатьох цих активів із різними елементами всіх безпекових систем та зміна параметрів останніх вказують на реальний і суттєвий руйнівний вплив. На рівні з іншими об'єктивованими загрозами вказані чинники, явища та тенденції також слушно відносити до відповідної групи об'єктів реагування.

Окрім того, стійкий попит до певних форм цифрових активів серед осіб уповноважених на реалізацію функцій держави та місцевого самоврядування має спонукати до прискіпливого вивчення похідного кола аспектів. Вочевидь, що пріоритетне місце у такому випадку має бути відведене потенційним корупційним правопорушенням із огляду на вже існуючі «гучні кейси». Своєчасна фахова і дослідницька увага може сприяти стійкості національної безпеки України на фоні дії інших загроз, у тому числі воєнного походження.

Висновки

1. Формування та реалізація державної політики утвердження нульової толерантності до корупції буде неефективною без прийняття нової редакції Антикорупційної стратегії. Одним із провідних проблемних питань у такому документі має стати поетапне (з урахуванням передових міжнародних та іноземних підходів) формування механізмів реагування на корупційні прояви реалізовані за допомогою технічних можливостей різних форм цифрових активів. Короткострокова стратегія надасть можливість змістовно підвищити рівень правотворчої та правозастосовної роботи за цим вектором посиливши авторитет антикорупційної політики в державі. Суттєві досягнення та належні темпи їхньої реалізації сприятимуть євроінтеграційним процесам і глобальній протидії багатьом релевантним проявам.

2. Виняткові властивості цифрових активів сприяють продукування багатьох концептуальних механізмів здатних забезпечити отримання деяких типів неправомірної вигоди. Містивши ряд унікальних переваг для досягнення суспільно значущих цілей існує висока імовірність їхнього використання для посягання на усталений правопорядок. У залежності від функціональних параметрів об'єкта цифрового виміру та запитів зацікавлених сторони(-ін), мова може йти як про приховування діяння, так і безпосереднього скоєння. Мають місце непоодинокі випадки одночасного застосування цих функцій у межах одного складу правопорушення.

3. До найпоширеніших практик скоєння самих цих діянь відносяться наступні: 1) насамперед, унеможливлення ідентифікації особи власника засобу обороту завдяки відмінним технічним можливостям багатьох криптовалют та платформ для їхнього обертання; 2) існування та активна

робота багатьох сервісів і методик приховування походження криптовалют; 3) скоєння, а також приховування відповідних правопорушень, шляхом використання окремих форм цифрових активів (програми та застосунки); 4) різні маніпулювання на кшталт завищення вартості об'єкта цифрового сервісу чи послуг із його адміністрування та (або) вчинення правочину з ним на користь конкретної особи. Досвід показує результативність вказаних механізмів, що засвідчує існування зворотної сторони можливостей цифрових активів. Усвідомлення ефективності таких механізмів суспільством може спонукати до провадження, в тому числі систематичного, відповідної караній діяльності.

4. Придатність для тривалого й масштабного використання розглянутих інструментів, а також характер можливих наслідків і обсяги збитків побічно вказують про посягання на національні інтереси України. Така постановка питання дає мотивовані підстави вести мову про загрози й ризики (залежно від форми прояву і наслідків) національній безпеці України. Колосальний різновекторний потенціал та здатність трансформувати алгоритми роботи всіх безпекових систем підтверджують слушність репрезентованого погляду. Зазначене має спонукати до перегляду існуючих безпекових орієнтирів на користь відповідного визнання деяких форм цифрових активів, а саме методів і способів їхнього прояву.

Список використаних джерел:

- Cumming D., Glatzer Z., & Guedhami O. (2023). Institutions, digital assets, and implications for economic and financial performance. *Journal of Industrial and Business Economics*, 50 (3), 487–513. URL: <https://doi.org/10.1007/s40812-023-00276-y>
- Isogawa M. (2023). The Top Security Risks to be Aware of When Managing Your Digital Assets. LinkedIn. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/top-security-risks-aware-when-managing-your-digital-assets-isogawa>
- Кіашко Ю. (2024). Цифрові інструменти у структурі актуальних загроз системі економічної безпеки України : теоретико-методологічне дослідження. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. № 2. P. 81–91. DOI: 10.32844/ibpala-2024-2
- The EU's Cybersecurity Strategy for the Digital Decade (2020). European Commission. 29 p. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/eus-cybersecurity-strategy-digital-decade-0>
- Regulation (EU) 2023/1114 Of The European Parliament and Of The Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No. 1093/2010 and (EU) No. 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937 : Regulation 2023/1114. European Parliament and Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1114&qid=1730100184935>

- Digital Assets Regulation: Insights from Jurisdictional Approaches (2024). *Insight report*. 41 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Digital_Assets_Regulation_2024.pdf
- Capelleras J.-L., Martin-Sanchez V., & Zhang C. (2025). The curvilinear relationship between digitalization and export propensity: The role of home country corruption in emerging economies. *Technological Forecasting and Social Change*, 214, 124043. URL: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2025.124043>
- Cifuentes-Faura, J. (2024). Corruption in Ukraine during the Ukrainian–Russian war: A decalogue of policies to combat it. *Journal of Public Affairs*, 24 (1). Portico. URL: <https://doi.org/10.1002/pa.2905>
- Antonova L., & Abdullayev V. (2021). Corruption as a threat to national security. *Public Administration and Regional Development*, 12, 336–355. URL: <https://doi.org/10.34132/pard2021.12.02>
- Кіашко Ю. (2025). Адміністративно-правове забезпечення протидії загрозам системі економічної безпеки України, що можуть виникати внаслідок операцій із цифровими активами : дис. ... д-р філософ (081 – Право). Київ. 253 с.
- Бутнік-Сіверський О. (2024). Цифрові та віртуальні активи: методологія, правові аспекти, нематеріальні ресурси. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 2. С. 94–104.
- Derun I., & Mysaka H. (2022). Digital assets in accounting: the concept formation and the further development trajectory. *Economic Annals-XXI*, 195 (1–2), 59–70. URL: <https://doi.org/10.21003/lea.v195-06>
- Кудь О. (2019). Обґрунтування поняття «цифровий актив»: економіко-правовий аспект. *International Journal of Education and Science*. Vol. 2. № 3. P. 29–41.
- Graycar, A. (2015). Corruption: Classification and analysis. *Policy and Society*, 34 (2), 87–96. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2015.04.001>
- Cryptocurrencies, corruption and organised crime: Implications of the growing use of cryptocurrencies in enabling illicit finance and corruption (2024). Transparency International. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/helpdesk/cryptocurrencies-corruption-and-organised-crime-implications-of-the-growing-use-of-cryptocurrencies-in-enabling-illicit-finance-and-corruption>
- Дмитрик О. (2021) Віртуальні активи і цифрові активи: до питання про співвідношення понять. *Право та інноваційне суспільство*. № 2 (17). С. 248–254.
- Full declaration inspections: it will not be possible to hide assets or artificially increase them in cryptocurrency (2024). National Agency for the Prevention of Corruption. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/povni-perevirky-deklaratsiy-pryhovaty-aktyvy-v-kryptovalyuti-abo-shtuchno-ih-zbilshyty-ne-vyyde/>
- Cryptocrime Report (2025). Chainalysis. URL: <https://www.chainalysis.com/wp-content/uploads/2025/02/the-2025-crypto-crime-report-release.pdf>
- Nosov V., Manzhai O. & Kovtun V. (2023). Technical, forensic and organisational aspects of work with Monero cryptocurrency. *Law and Safety*, 90 (3), 102–125. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.09>
- Sitthipon T., Kaewpuang P., & Auttawechasakoon, P. (2023). A Review of Cryptocurrency in the Digital Economy. *International Journal of Computing Sciences Research*, 7, 1152–1161. URL: <https://doi.org/10.25147/ijcsr.2017.001.1.124>
- ISO 55000:2014 (2014). Asset management – Overview, principles and terminology. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:55000:ed-1:v2:en>
- Adekoya O., Ekpo E. (2022). Digital Assets – an emerging trend in capital markets. *PwC Nigeria*. P. 1–9. URL: <https://www.pwc.com/ng/en/assets/pdf/digital-assets.pdf>
- Harbinja E. (2017). Legal aspects of transmission of digital assets on death: Doctoral dissertation. University of Strathclyde. Glasgow. URL: http://digitool.lib.strath.ac.uk/R/?func=dbin-jumpfull&object_id=28644
- Walker M. (2017). The new uniform digital assets law: estate planning and administration in the information age. *Real Property, Trust and Estate Law Journal*. № 52 (1). P. 52–78.
- Gruber J., Hargreaves C. J., & Freiling F. C. (2023). Contamination of digital evidence: Understanding an underexposed risk. *Forensic Science International : Digital Investigation*, 44, 301501. URL: <https://doi.org/10.1016/j.fsidi.2023.301501>
- NACP has identified 25 typical corruption risks in public procurement (2021). National Agency for the Prevention of Corruption. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/uk/nazk-vyznachylo-25-typovyh-koruptsijnyh-ryzykiv-u-publichnyh-zakupivlyah>
- 10 % more cryptocurrencies in officials' declarations over the year (2025). *Opendatabot*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/crypto-2025>
- Copestake A., Furceri D., & Gonzalez-Dominguez, P. (2023). Crypto market responses to digital asset policies. *Economics Letters*, 222, 110949. URL: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110949>
- Lee J. Y., Park B. I., Ghauri P. N., & Kumar V. (2024). Corruptive practices, digitalization, and international business. *Journal of Business Research*, 181, 114748. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.114748>
- Malik A., & Froese F. J. (2022). Corruption as a perverse Innovation: The dark side of digitalization and corruption in international business. *Journal of Business Research*, 145, 682–693. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.03.032>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА В УКРАЇНІ

Кривенко Олександр Васильович,

доцент кафедри, кандидат юридичних наук,
доцент, заслужений юрист України,
працівник Збройних Сил України,
e-mail: o.krivenko11@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-3465>

Березніченко Юрій Станіславович,

підполковник юстиції,
старший офіцер юридичного відділу військової частини А5030
e-mail: lawyer291989@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-4317-7839>

В даній статті досліджено особливості нормативно-правового регулювання обігу військового майна в Україні. Проаналізовано основні законодавчі та підзаконні акти, які регламентують порядок зберігання, обліку, передачі та списання військового майна. Окреслено ключові проблеми в цій сфері та запропоновано шляхи вдосконалення правового регулювання відповідно до потреб національної безпеки та оборони.

Ключові слова: військове майно, обороноздатність, нормативно-правове регулювання, обіг майна, військове законодавство.

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK GOVERNING THE CIRCULATION OF MILITARY PROPERTY IN UKRAINE

Kryvenko Oleksandr Vasylovych,

Associate Professor of the Department,
PhD in Law, Associate Professor,
Honored Lawyer of Ukraine,
Member of the Armed Forces of Ukraine,
e-mail: o.krivenko11@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-3465>

Bereznichenko Yurii Stanislavovych,

Lieutenant Colonel of Justice,
Senior Officer of the Legal Department of Military Unit A5030
e-mail: lawyer291989@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-4317-7839>

This article examines the specific features of the regulatory and legal framework governing the circulation of military property in Ukraine. It analyzes the key legislative and subordinate acts that establish the procedures for storage, accounting, transfer, and disposal of military assets. The article outlines the main challenges in

Рекомендоване посилання:

Кривенко О. В., Березніченко Ю. С. Нормативно-правове регулювання обігу військового майна в Україні. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 55–59. DOI:

this field and proposes ways to improve the legal regulation in accordance with the needs of national security and defense.

Keywords: *military property, defense capability, regulatory and legal framework, property circulation, military legislation.*

Актуальність теми

В умовах триваючої збройної агресії проти України та впровадження масштабної військової підтримки з боку міжнародних партнерів значно зросло значення ефективного та прозорого обліку, використання і збереження військового майна. Наявні прогалини та недоліки у нормативно-правовій базі щодо регулювання обігу військового майна можуть створювати передумови для зловживань, корупції та втрат оборонних ресурсів. Також важливо врахувати інтеграційні процеси у сфері оборони та безпеки зокрема гармонізації національного законодавства з нормами НАТО та ЄС, що потребує оновлення нормативної бази. У зазначеному контексті тема ефективного обігу військового майна є надзвичайно актуальною як для підвищення обороноздатності держави, так і для забезпечення належного контролю та правового порядку у воєнній сфері.

Стан дослідження

Проблематика нормативно-правового регулювання обігу військового майна в Україні привертає все більше увагу науковців, особливо в контексті збройної агресії та необхідності посилення обороноздатності держави. Дослідження у цій сфері охоплюють як загальні аспекти правового регулювання майнових відносин у Збройних Силах України, так і специфічні питання обігу озброєння, військової техніки, амуніції, речового забезпечення тощо.

Метою даної наукової статті є аналіз чинної нормативно-правової бази, що регулює обіг військового майна в Україні, з'ясування основних проблем правозастосування у цій сфері та визначення напрямів її вдосконалення з урахуванням сучасних потреб національної безпеки та обороноздатності держави.

Виклад основного матеріалу

Загальновідомо, що управління будь-якою державною структурою здійснюється в конкретно визначених формах, які знаходять своє закріплення у відповідних нормативно-правових актах. Специфічна мета та сфера діяльності Збройних Сил України обумовлює побудову специфічної системи законодавчої бази, до якої входять різні за юридичною силою та природою нормативно-правові акти.

За юридичною силою законодавчого акта (значущістю регульованих суспільних відносин) всю сукупність правових актів можна поділити на конституції, конституційні закони, звичайні закони, акти делегованого законодавства, а також підзаконні нормативно-правові акти.

До основних видів нормативно-правових актів, як джерел адміністративного права,

зараховувати можна закони (конституційні та звичайні), постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, акти Кабінету Міністрів України, накази міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, нормативно-правові акти Ради Міністрів Автономної Республіки Крим і Верховної Ради, рішення місцевих рад, акти місцевих державних адміністрацій, акти органів управління державних підприємств, установ, організацій, а також міжнародні угоди (договори) України та міжнародно-правові акти, що ратифіковані Верховною Радою України, які за своєю юридичною силою посідають місце між нормами Конституції та звичайних законів.

Головним ціннісним орієнтиром – актом, що виступає «обличчям» держави є Конституція України. Саме норми Основного Закону мають вищу юридичну силу, підлягають безумовному та першочерговому застосуванню під час здійснення повноважень керівництвом Міністерства Оборони України та Збройних Сил України.

Конституція України розглядається, як: по-перше, вищий правовий акт держави, основне джерело національної правової системи; по-друге, база поточного законодавства, що визначає компетенцію органів державної влади, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України; по-третє, встановлює цілі, завдання, об'єкти правового регулювання та встановлює співвідношення норм внутрішнього і міжнародного права. Також конституційні норми наділені підвищеною стабільністю, особливо охороняються державою, здійснюють вирішальний вплив на суспільні відносини, закріплюють найбільш важливі політико-правові цінності, апробовані досвідом світового конституціоналізму, є внутрішньо скоординованими і, у підсумку, утворюють цілісну та єдину систему.

Так, у частині першій статті 17 Конституції України закріплені основоположні охоронювані національні інтереси, які визначають стратегію майбутнього розвитку не лише держави, а й тих органів, основним призначенням яких є забезпечення громадського та державного правопорядку. Цією нормою встановлюється, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (Верховна Рада України, 1996).

У частині третій цієї статті Конституції України закріплено, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладається на відповідні військові формування

та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначається Законом (Верховна Рада України, 1996). Особливої уваги заслуговує частина шоста статті 17 Конституції України, нормою якої заборонено створення і формування на території України будь-яких збройних формувань, не передбачених законом (Верховна Рада України, 1996).

Разом із цим, у статті 65 Конституції України закріплено конституційний обов'язок громадян України щодо захисту Вітчизни, незалежності, територіальної цілісності країни та шанування її державних символів. Крім цього, Конституцією встановлено, що військову службу громадяни України відбувають виключно в порядку встановленому законами України (Верховна Рада України, 1996).

Досліджуючи питання впливу законодавчих актів на діяльність Збройних Сил України, у тому числі в сфері обігу та списання військового майна, слід виокремити такі Закони: «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (1999а), «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (1999b), «Про оборону України» (1991а), «Про Збройні Сили України» (1991b), «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» (1999с) та інші.

Відповідно до Законів України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (1999а), «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (1999b), Постанова Кабінету Міністрів України «Про Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, з метою організації належного обліку військового майна у Збройних Силах України. Наказом Міністерства оборони України № 440 від 17.08.2017 року, була затверджена Інструкція з обліку військового майна у Збройних Силах України. Зазначена Інструкція визначає механізм організації та ведення обліку військового майна, закріпленого в установленому законодавством порядку за військовими частинами, військовими навчальними закладами, військовими навчальними підрозділами вищих навчальних закладів, установами та організаціями Збройних Сил України, і є підставою для прийняття відповідних рішень посадовими особами Збройних Сил у межах наданих їм повноважень з питань обліку військового майна.

В системі актів правового регулювання режиму військового майна важливе значення мають акти реалізації. Наприклад, в 2015–2021 рр. Міністерство оборони України своїми наказами затвердило Порядок списання військового майна у Збройних Силах України, Інструкцію з обліку військового майна у Збройних Силах України та Інструкцію з організації охорони та захисту військового майна, яке знаходиться на території державних підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, силами

Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Акти реалізації приймаються з метою деталізації положень нормативно-правових актів та визначення конкретних способів та методів реалізації цих положень. Вони встановлюють порядок (алгоритм дій) конкретних службових осіб під час виконання покладених на них обов'язків.

Особливості правового режиму військового майна знаходять свій вияв у тому, що облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Водночас загальні положення стосовно зазначених дій регулюються ст. 4–6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (1999а).

Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України, зокрема, встановлено, що облік військового майна ведеться з метою отримання даних про його наявність, втрату, нестачу, рух, вартість та якісний (технічний) стан, необхідних для організації матеріально-технічного забезпечення військових частин, встановлення належного контролю за умовами зберігання, доцільністю та ефективністю його використання (витрачання), а також з метою підготовки даних для складення облікових документів та державної статистичної звітності. Обліку підлягає все військове майно незалежно від його призначення та джерел надходження. Облік військового майна повинен бути своєчасним, достовірним і точним.

Так, військові частини ведуть облік закріпленого за ними майна у кількісних, якісних, обліково-номерних та вартісних показниках і враховують по відповідних службах – продовольчій, речовій, квартирно-експлуатаційній, пально-мастильних матеріалів тощо.

У такому порядку ведеться облік майна, закріпленого за підпорядкованими військовими частинами, у службах забезпечення органів військового управління, органах квартирно-експлуатаційної служби Збройних Сил України, на які покладаються завдання щодо забезпечення військових частин майном відповідно до затверджених норм та організації його ефективного використання.

Так, згідно положень Інструкції – облік військового майна у Збройних Силах є складовою частиною бухгалтерського обліку та являє собою систему обробки та підготовки інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення військових частин Збройних Сил матеріальними цінностями.

Облік військового майна у випадках, передбачених законодавством України, ведеться з дотриманням вимог щодо забезпечення охорони державної таємниці, захисту іншої інформації з обмеженим доступом.

Обліку підлягає все військове майно незалежно від його призначення та джерел надходження. Облік військового майна повинен бути своєчасним, достовірним і точним. Відповідно до Розділу I, пункту 3 Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України та державній спеціальній службі транспорту» списання військового майна, закріпленого за військовими частинами, здійснюється у разі:

- набуття непридатного стану (за неможливості або економічної недоцільності його відновлення і використання);
- убування в межах затверджених норм;
- використання на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби в межах установлених норм, у тому числі на підготовку зброї (боєприпасів) до зберігання або застосування, виготовлення сумішей, проведення аналізу, виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт;
- втрати чи нестачі військового майна за умови, що відновлення його є неможливим або економічно недоцільним, зокрема: 1) виявлення як нестачі в результаті інвентаризації; 2) втрати (знищення, руйнування) внаслідок стихійного лиха або воєнних (бойових) дій, проведення антитерористичної (миротворчої) операції, проведення операції Об'єднаних сил або внаслідок диверсій; 3) втрати (знищення, руйнування) внаслідок пожежі, катастрофи або аварії; 4) знищення або приведення у непридатний стан за розпорядженням військового командування з метою запобігання загарбанню його противником або з метою запобігання поширенню інфекційних захворювань; 5) використання на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби в межах установлених норм, у тому числі на підготовку зброї (боєприпасів) до зберігання або застосування, виготовлення сумішей, проведення аналізу, виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт; 6) знесення будівель (споруд, об'єктів незавершеного будівництва, об'єктів благоустрою, інженерних мереж, спеціальних споруд, гідротехнічних споруд, будівель та споруд, що розташовані у службово-технічній забудові при аеродромах та технічних позиціях зенітних ракетних та радіотехнічних військ, арсеналів, баз і складів зберігання боєприпасів, їх огороження) у зв'язку з пошкодженнями (руйнуванням) та набуття непридатного стану (за неможливості або економічної недоцільності його відновлення і використання) внаслідок воєнних (бойових) дій, терористичних актів, диверсій, проведення антитерористичної операції, проведення операції Об'єднаних сил, міжнародної операції з підтримання миру і безпеки, спричинених іншою збройною агресією; 7) знесення будівель (споруд) через недоцільність використання та з метою будівництва на їх місці нових об'єктів.

Слід зазначити, що досвід відсічі широкомасштабної збройної агресії зумовив внесення змін нормативних актів.

У разі, коли військове майно підлягає утилізації згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, його списання може здійснюватися на підставі та на умовах зазначених договорів.

Закінчення установленого строку служби (придатності, носіння) або вироблення встановленого технічного ресурсу військового майна не може бути підставою для складання актів на переведення його до останньої (найнижчої) категорії та подальшого списання, якщо це майно ще придатне для використання за цільовим призначенням (технічним станом) і подальше його використання після закінчення встановлених строків служби та / або ресурсів не заборонено відповідною документацією заводів-виробників або нормативно-правовими актами і нормативними документами Міністерства оборони України.

Списання військового майна (крім будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва) проводиться за актами якісного (технічного) стану, інспекторськими посвідченнями та за актами списання. Списання будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва проводиться за актом списання будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва та за інспекторськими посвідченнями на списання будівель (споруд), об'єктів незавершеного будівництва.

За актами якісного (технічного) стану списується: 1) військове майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану після закінчення установлених термінів його служби (носіння, використання), вироблення технічного ресурсу, проведення випробувань або дослідних робіт, а також із закінченим терміном зберігання в запасі (резерві) за неможливості його ремонту або використання за цільовим призначенням, а також втрачене, якщо сума завданих збитків відшкодована в повному обсязі; 2) військове майно безстрокового використання, яке набуло непридатного стану у процесі експлуатації, а також речове майно, яке набуло непридатного стану у військових частинах (підрозділах), які безпосередньо беруть участь у воєнних (бойових) діях, антитерористичних операціях, операції Об'єднаних сил, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, за неможливості його подальшого використання за цільовим призначенням; 3) лікарські засоби (у тому числі наркотичні, психотропні та отруйні), імунобіологічні препарати та хімічні реактиви, які набули непридатного стану.

Втрачене або знищене військове майно та його нестача, а також майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану раніше установленого терміну його служби, носіння (використання), вироблення технічного ресурсу, якщо згідно із законодавством заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави за неможливості відшкодування

його повної або часткової вартості за рахунок винних осіб, списується за інспекторськими посвідченнями.

За актами списання списується військове майно, яке не обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану, майно, використане за встановленими нормами на регламентні роботи, технічне обслуговування, витрачене на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби, будівлі і споруди, що підлягають знесенню через недоцільність їх використання, а також убуток військового майна та інше майно, яке не списується за актами якісного (технічного) стану, за інспекторськими посвідченнями і набуло непридатного стану (Щербина, 2012).

Питання обліку та списання військового майна, після видання наказів Міністерства оборони України № 81 від 29.03.2021 року та № 440 від 17.08.2017 року врегульовано досить повно, але в той же час виникає ряд питань щодо організації виконання положень даних Інструкцій службовими особами військового відомства, в аспекті їх тлумачення, розуміння та правозастосування.

Висновки

Отже, нормативно-правове регулювання обліку, експлуатації та списання військового майна здійснено низкою нормативно-правових актів, основним з яких є Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», Закон України «Про господарську діяльність», Постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства Оборони України.

Існуючі проблемні питання пов'язані з порядком списання майна, яке залишилось на тимчасово окупованих територіях, тлумаченням під час застосування службовими посадовими особами Збройних Сил України по різному керівних документів, призводить до суттєвого затягування процесу списання втраченого або знищеного військового майна та потребує внесення змін та уточнень даних положень Інструкції.

Список використаних джерел:

- Верховна Рада України (1996). Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- Верховна Рада України (1999a). Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-XIV#Text>
- Верховна Рада України (1999b). Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20120114#Text>
- Верховна Рада України (1991a). Закон України «Про оборону України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
- Верховна Рада України (1999c). Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
- Верховна Рада України (1991b). Закон України «Про Збройні Сили України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4/91#Text>
- Щербина В. С. (2012). Правовий режим майна у Збройних Силах України. *Проблеми правового забезпечення підприємництва в Україні*, 11.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАННЯМИ

Луговий Віктор Олександрович,
докторант
Науково-дослідного інституту публічного права,
кандидат юридичних наук
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7276-2994>

Наукова стаття присвячена дослідженню деяких аспектів розслідування кримінальних правопорушень, вчинюваних транснаціональними організованими злочинними угрупованнями.

Автор акцентує увагу на тому, що вчасне та правильне використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, забезпечить найбільш ефективний процес кримінального провадження.

Сформульовано власне визначення терміну «спеціальні знання» системи наукових знань та практичних навичок і умінь у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, одержаних в ході здійснення професійної підготовки або фахової освіти та які застосовуються уповноваженою особою з метою найбільш ефективного розслідування і попередження кримінальних правопорушень.

На базі опрацювання матеріалів кримінальних проваджень серед форм використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями було виділено такі як: 1) залучення спеціаліста для збору вихідних відомостей про злочин шляхом використання техніко-криміналістичних засобів для збирання та фіксації доказової інформації під час проведення окремих процесуальних дій (огляд місця події, огляд документів, огляд комп'ютерної техніки, обшук); 2) консультативна допомога спеціаліста для аналізу та оцінки уповноваженою особою вихідних даних; 3) проведення процесуальних з участю спеціаліста (допит, слідчий експеримент); 4) призначення експертиз.

Ключові слова: *транснаціональне організоване злочинне угруповання, кримінальні правопорушення, спеціальні знання, розслідування, слідчі (розшукові) дії, експертиза, спеціаліст, експерт.*

FEATURES OF THE USE OF SPECIAL KNOWLEDGE IN THE INVESTIGATION OF CRIMES COMMITTED BY TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIMINAL GROUPS

Luhovyi Viktor Oleksandrovych
Doctoral Researcher, Research Institute of Public Law,
PhD in Law
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7276-2994>

The scientific article is devoted to the study of certain aspects of investigating criminal offenses committed by transnational organized criminal groups.

The author emphasizes that the timely and proper use of special knowledge in the investigation of crimes committed by transnational organized criminal groups ensures the most effective criminal proceedings.

Рекомендоване посилання:

Луговий В. О. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 60–64. DOI:

A definition of the term “special knowledge” is formulated as a system of scientific knowledge, practical skills, and abilities in the fields of science, technology, art, or craft, acquired in the course of professional training or specialized education, and applied by an authorized person for the most effective investigation and prevention of criminal offenses.

Based on the analysis of criminal case materials, the following forms of using special knowledge in the investigation of crimes committed by transnational organized criminal groups were identified: 1) involvement of a specialist to collect initial information about the crime using forensic and technical means for gathering and recording evidentiary information during certain procedural actions (crime scene inspection, examination of documents, examination of computer equipment, search); 2) specialist’s consultative assistance for the authorized person in analyzing and evaluating initial data; 3) conducting procedural actions with the participation of a specialist (interrogation, investigative experiment); 4) appointment of forensic examinations.

Keywords: transnational organized criminal group, criminal offenses, special knowledge, investigation, investigative (search) actions, forensic examination, specialist, expert.

Постановка проблеми

Вчасне та правильне використання спеціальних знань в кримінальних провадженнях будь-якої категорії забезпечить найбільш ефективний процес розслідування. Їх застосування під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, беззаперечно є не менш важливим, як і стосовно інших протиправних діянь. В той же час, специфіка вчинення протиправних діянь зазначеними угрупованнями має свої особливості, які характеризуються, по-перше, широким спектром злочинних дій (кіберзлочини, наркобізнес, секс-туризм, корупційні злочини), а, по-друге, їх скоєнням на території різних країн. З огляду на зазначене, виникає необхідність у координації підрозділів правоохоронних органів окремих держав в розрізі проведення конкретних процесуальних дій. Крім того, необхідно зауважити, що окремі процесуальні дії потребують відповідного техніко-криміналістичного забезпечення. Тому питання використання спеціальних знань в кримінальних провадженнях визначеної категорії викликає особливу увагу.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми

Серед вітчизняних і зарубіжних науковців, які присвятили свої опрацювання проблематики використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень варто відмітити таких як Г. С. Бідняк, М. М. Єфімов, О. Жеребко, О. А. Кравченко, В. С. Кузьмичов, А. М. Лазебний, Є. І. Макаренко, Л. Ш. Мамедова, О. В. Негодченко, В. Новіков, О. Одерій, С. Перлін, І. В. Пиріг, Г. І. Прокопенко, Б. В. Романюк, В. Сезонів, С. С. Сисолятин, В. М. Тертишник, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський, М. Г. Щербаковський та ін. Водночас, наше дослідження характеризується комплексним підходом до опрацювання визначеної дефініції з огляду на міжнародну практику та тенденції сьогодення.

Метою даної статті є визначення особливостей використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями.

Виклад основного матеріалу

Загалом, як зауважує М. М. Єфімов, процес розслідування протиправних діянь вимагає від працівників правоохоронних органів застосування максимального набору можливих засобів і методів. Автор наголошує, що одним з найбільш розповсюджених засобів, що застосовується в будь-якому кримінальному провадженні, є використання спеціальних знань. Крім того, науковець відмічає, що даний аспект має свої характеристики як стосовно суб’єкта його можливого використання, так і відносно його форм, а також, що в науковій літературі донині йде полеміка з приводу інформаційного наповнення терміна «спеціальні знання» (Єфімов, 2020). Як бачимо, дослідник серед іншого також акцентує увагу на тому, що стосовно поняття «спеціальні знання» існують суперечності серед вчених-криміналістів.

А вже Г. С. Бідняк засвідчує, що термін «спеціальні знання» не передбачений жодним нормативно-правовим актом. Тому авторка виокремлює сукупність їх ознак, як-от: «...1) є комплексом знань і навичок у різних галузях; 2) складаються з системи відомостей в галузі науки, техніки та інших сфер людської діяльності; 3) використовуються в досудовому розслідуванні та судовому провадженні у випадках і в порядку, визначених кримінальним процесуальним законодавством; 4) їх використання здійснюється у взаємозв’язку з науково-технічними засобами; 5) реалізуються визначеним суб’єктом кримінального судочинства у процесі практичної діяльності, спеціальної підготовки з урахуванням професійного досвіду і засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі; 6) їх реалізація вимагає значних витрат часу й інтелектуальних зусиль; 7) сприяють у розробці технічних засобів і прийомів роботи з доказами та встановленню вагомих обставин, що мають значення для доказування» (Бідняк, 2019).

Доречним також вважаємо твердження С. Перліна, який зауважує, що «...термінологія криміналістичного забезпечення застосовується не тільки в аспекті кримінального провадження, а і щодо інших сфер діяльності. Це пов’язано з тією обставиною, що техніко-криміналістичні засоби (як спеціально розроблені, так і пристосовані

для потреб криміналістики) все ширше впроваджуються не тільки у кримінальну процесуальну, а й в іншу правозастосовну діяльність і в повсякденне життя. Як приклад можна привести використання в сучасних телекомунікаційних засобах і системах захисту приміщень сканерів відбитків пальців, застосування поліграфа під час прийому на роботу, використання різноманітної техніки (у тому числі і криміналістичної) під час підприємницької діяльності тощо. Проте одним із перших та основних напрямів техніко-криміналістичного забезпечення все ж була та залишається правозастосовна діяльність. Адже вона передбачає наявність техніко-криміналістичного забезпечення у будь-якій з її сфер» (Перлін, 2020).

Зі свого боку, закордонні дослідники визначають, що на місці події можна зібрати різноманітні речові докази, які вважаються цінними («доказовими») для збору та дослідження, зокрема: біологічні докази (наприклад, кров, рідини організму, волосся та інші тканини); приховані відбитки (наприклад, відбитки пальців, долонь, ніг); сліди взуття та шин; слідові докази (наприклад, волокна, ґрунт, рослинність, осколки скла); цифрові докази (наприклад, записи мобільних телефонів, Інтернет-журнали, електронні листи); наркотики; вогнепальну зброю. Автори також зауважують, що кількість і тип професіоналів, відповідальних за огляд місця події та збір доказів, значною мірою залежить від виду злочину та ресурсів правоохоронного органу. Більші агентства часто мають спеціально навчених фахівців з місця огляду місця події, тоді як менші агентства потребують, щоб служби швидкого реагування або детективи опрацювали місце події на додаток до своїх інших обов'язків. У багатьох випадках справу розслідує детектив, який відповідає за опитування зацікавлених осіб і потерпілих, пошук слідів і збір інформації, отриманої з матеріалів, зібраних на місці події. Детектив працює в тандемі з командою співробітників, які обстежують місце події та збирають докази. Група розслідування місця злочину може складатися з фотографів та персоналу зі збору доказів, які спеціалізуються на зборі конкретних доказів, таких як приховані відбитки, ДНК, слідові докази тощо. Дослідники зазначають, що у Сполучених Штатах не існує національних вимог, яким слід відповідати, щоб працювати слідчим на місці злочину. В той же час, слідчі можуть отримати чотири рівні сертифікації через Міжнародну асоціацію з ідентифікації, які демонструють їх кваліфікацію, як-от: сертифікований слідчий з місця злочину; сертифікований аналітик з місця злочину; сертифікований реконструктор місця злочину; сертифікований старший аналітик з місця злочину (National Forensic Science Technology Center, 2013).

З приводу кіберзлочинності, підтримуємо позицію Л. Ш. Мамедової, яка зазначила, що «...при розслідуванні кіберзлочинів варто більше уваги приділити дослідженню так званої цифрової

криміналістики (digital forensics), оскільки знання специфіки роботи цифрових криміналістичних засобів і вміння використовувати всі їхні властивості є найважливішою умовою якісного вирішення криміналістичних завдань, що стоять перед спеціалістом, фахівцем (експертом) в досліджуваній категорії кримінальних проваджень. З метою ефективного розслідування та розкриття зазначеної категорії протиправних діянь доцільно приділити увагу підвищенню кваліфікації експертів і спеціалістів, створити передумови для впровадження єдиної системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, які залучаються до протидії кіберзлочинності» (Мамедова, 2021).

Також вважаємо правильною позицію А. М. Лазебного, який акцентує увагу на тому, що «...міжнародне співробітництво при розслідуванні кримінальних правопорушень загалом та проти громадської безпеки зокрема відіграє важливу роль, особливо, враховуючи останні негативні ситуації в політичному, державному та суспільному житті нашої країни. Воно насамперед сприяє розвитку експертної діяльності, зростанню ефективності проведення експертно-криміналістичних досліджень, упровадженню системи управління якістю, розширенню використання окремих наукових методів, обміну передовим зарубіжним досвідом експертної практики тощо. Зазначено, що використання зарубіжного досвіду та постійні ділові контакти з колегами-експертами інших країн є прогресивним чинником зміцнення матеріально-технічної бази експертного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Загалом міжнародний досвід використання та залучення спеціальних знань у процес розслідування сприяє проведенню заходів, спрямованих на продовження розвитку міжнародного співробітництва та підвищення ефективності співпраці України з експертно-криміналістичними підрозділами та інституціями країн Європейського Союзу зокрема та світу загалом» (Лазебний, 2016).

Стосовно самого визначення терміну «спеціальні знання», то, для прикладу, Б. В. Романюк надав таке формулювання «...сукупність науково обґрунтованих відомостей окремого (спеціального виду), якими володіють особи – спеціалісти у рамках будь-якої професії у різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла і відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального судочинства» (Романюк, 2002). А вже М. Г. Щербаківський та О. А. Кравченко визначали спеціальні знання як «...систематизовані наукові знання, вміння і навички в певній сфері людської діяльності (виключаючи знання в галузі матеріального і процесуального права), отримані в результаті цілеспрямованої професійної підготовки і досвіду роботи й використовуються з метою збирання доказової та орієнтуючої інформації, яка має значення для справи» (2000).

Доречною вважаємо позицію К. О. Чаплинського, котрий поміж центральних цілей застосування спеціальних знань вказує «... сприяння повному швидкому розкриттю та розслідуванню злочинів, встановлення істини у кримінальній справі, дослідження певних об'єктів і явищ, отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних і обґрунтованих рішень по справі; сприяння виявленню, фіксації та вилученню доказів і з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих дій» (2011). В свою чергу, О. Жеребко зауважує, що «... розуміння значущості спеціальних знань для встановлення істини у кримінальній справі надає підстави розглянути судову експертизу як самостійний інститут захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та інтересів держави. Діяльність експертів і спеціалістів у кримінальному процесі не тільки полегшує роботу судово-слідчих органів, а й дозволяє ефективніше здійснювати боротьбу зі злочинністю» (2009). Тобто вищеперераховані дослідники визначають вагоме значення використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень.

Окрема група науковців зазначає, що розвиток новітніх технологій знайшов своє відображення у технології, за допомогою яких відбувається виготовлення документів. У зв'язку з цим, особи, які займаються підркобою документів, знайшли способи вдосконалення підробки водійських посвідчень та інших документів використовуючи для цього комп'ютерні системи та новітні технології. Беручи до уваги складну ситуацію, яка склалася в Україні, а саме ведення проти України війни та тимчасової окупації Автономної Республіки Крим, вказане призвело до збільшення рівня кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері незаконного заволодіння транспортними засобами з метою їх продажу. Виходячи з вищеведеного актуальною проблемою виступає дослідження свідцтва про реєстрацію транспортного засобу, оскільки незаконний автомобільний бізнес є доволі поширеним видом злочину, який приносить особам, котрі займаються таким протиправними діями прибуток у великих сумах (Yefimov et. al, 2023). Вказану категорію злочинів вчиняють, серед іншого, й транснаціональні організовані злочинні угруповання.

Найбільш вдале формулювання досліджуваної криміналістичної категорії надали, на нашу думку, В. С. Кузьмічов та І. В. Пиріг вказавши, що «...під спеціальними знаннями розуміють сукупність теоретичних знань, практичних умінь і навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та запобігання злочинам» (Кузьмічов & Пиріг, 2008).

Констатуючи вищезазначене, сформулюємо власне визначення терміну «спеціальні

знання» системи наукових знань та практичних навичок і умінь у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, одержаних в ході здійснення професійної підготовки або фахової освіти та які застосовуються уповноваженою особою з метою найбільш ефективного розслідування і попередження кримінальних правопорушень.

Стосовно класифікації форм застосування спеціальних знань, для прикладу, В. В. Тіщенко виокремлював такі види: безпосередні, тобто такі, що прямо спрямовані на збирання й отримання доказів; опосередковані, тобто ті, що сприяють збиранню й оцінці доказів (2013).

Інші вчені виокремлюють процесуальні та непроцесуальні форми, зокрема, В. С. Кузьмічов та Г. І. Прокопенко до непроцесуальних форм відносять «...консультативну та довідкову діяльність суб'єктів спеціальних знань (усну чи у вигляді довідок); проведення ревізійних чи аудиторських дій; участь суб'єктів спеціальних знань в оперативно-розшукових заходах; попередні дослідження матеріальних об'єктів спеціалістами й експертами (в усній чи письмовій формі); результати перевірок за криміналістичними обліками (у вигляді довідок)» (2001).

На базі опрацювання матеріалів кримінальних проваджень серед форм використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями нами було виділено такі як:

- 1) залучення спеціаліста для збору вихідних відомостей про злочин шляхом використання техніко-криміналістичних засобів для збирання та фіксації доказової інформації під час проведення окремих процесуальних дій (огляд місця події, огляд документів, огляд комп'ютерної техніки, обшук);
- 2) консультативна допомога спеціаліста для аналізу та оцінки уповноваженою особою вихідних даних;
- 3) проведення процесуальних з участю спеціаліста (допит, слідчий експеримент);
- 4) призначення експертиз.

Ми підтримуємо думку С. С. Сисолятін, який зауважив, що «...призначення експертиз є однією з найбільш розповсюджених слідчих (розшукових) дій під час розслідування більшості кримінальних правопорушень» (2020).

З приводу формулювання судової експертизи, то у ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» законодавець визначив його наступним чином: «...це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» (Верховна рада України, 1994).

А вже Є. І. Макаренко, О. В. Негодченко та В. М. Тертишник правильно зазначили, що обрання вірного моменту призначення відповідної експертизи «...передбачає врахування таких обставин: своєчасність призначення експертизи;

властивості та стан об'єктів експертного дослідження; необхідність і можливість отримання порівняльних зразків; особливості експертного дослідження (складність, наявність відповідних методик, час проведення та ін.); слідча ситуація; наявність або відсутність необхідних матеріалів для призначення експертизи» (2001).

Висновки

Підводячи підсумок, зазначимо, що вчасне та правильне використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, забезпечить найбільш ефективний процес кримінального провадження. сформулюємо власне визначення терміну «спеціальні знання» системи наукових знань та практичних навичок і умінь у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, одержаних в ході здійснення професійної підготовки або фахової освіти та які застосовуються уповноваженою особою з метою найбільш ефективного розслідування і попередження кримінальних правопорушень. На базі опрацювання матеріалів кримінальних проваджень серед форм використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями було виділено такі як: 1) залучення спеціаліста для збору вихідних відомостей про злочин шляхом використання техніко-криміналістичних засобів для збирання та фіксації доказової інформації під час проведення окремих процесуальних дій (огляд місця події, огляд документів, огляд комп'ютерної техніки, обшук); 2) консультативна допомога спеціаліста для аналізу та оцінки уповноваженою особою вихідних даних; 3) проведення процесуальних з участю спеціаліста (допит, слідчий експеримент); 4) призначення експертиз.

Список використаної літератури:

National Forensic Science Technology Center (2013). A Simplified Guide to Crime Scene Investigation. URL: <https://www.forensicssciencesimplified.org/csi/how.html>

Бідняк Г. С. (2019). Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств : монограф. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 152 с.

Єфімов М. М. (2020). Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 2. С. 268–274.

Yefimov M., Pyrih I., Sezonov V., Oderiy O., & Novikov V. (2023). Forensic examination of plastic identification documents. *Pakistan Journal of Criminology*. Vol. 15. № 2. Pp. 17–32. (Scopus) URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85167436786&origin=resultslist>

Жеребко О. (2009). Сучасні можливості судової експертизи. *Підприємництво, господарство і право*. № 12. С. 164–166.

Кузьмічов В. С., & Пиріг І. В. (2008). Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на транспорті : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 168 с.

Кузьмічов В. С., & Прокопенко Г. І. (2001). *Криміналістика* : навч. посіб. ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка, Є. М. Моїсєєва. Київ : Юрінком Інтер, 368 с.

Лазебний А. М. (2016). Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку : автореф. дисер. на здоб. наук. ст. к. ю. н. за спец : 12.00.09. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 20 с.

Макаренко Є. І., Негодченко О. В., & Тertiшник В. М. (2001). *Експертизи на досудовому слідстві* : навчальний посібник. Дніпропетровськ : Дніпроп. Юрид. ін-т МВС України, 204 с.

Мамедова Л. Ш. (2021). Особливості використання спеціальних знань під час розслідування кіберзлочинів: міжнародний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. С. 392–395. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/100.pdf

Перлін С. (2020). Поняття і види техніко-криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності. *Підприємство, господарство і право*. № 1. С. 221–226.

Верховна рада України (1994). Закон України «Про судову експертизу». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

Романюк Б. В. (2002). Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 196 с.

Сисолятин В. В. (2020). Особливості призначення експертизи при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням інтернет-банкінгу. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, С. 35–37.

Тіщенко В. В. (2013). *Щодо використання спеціальних знань у кримінальному провадженні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Одеса : «Юридична література», С. 349–353.

Чаплинський К. О. (2011). Тактика використання спеціальних знань у системі тактичного забезпечення досудового розслідування. *Науковий вісник ДДУВС*. Спец. випуск. № 57. С. 232–238.

Щербаковський М. Г., & Кравченко О. А. (2000). Напрямки удосконалення процесуального положення і функції спеціаліста та експерта в проекті кримінально-процесуального кодексу України. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. № 3. С. 223–230.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ МИСТЕЦТВА, СТВОРЕНОГО ЗА УЧАСТЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: АВТОР ЧИ АЛГОРИТМ?

Петров Євгеній Леонідович,

аспірант кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна
ORCID ID: 0009-0009-2139-0785
ep.htcone.zt@gmail.com

У статті досліджуються актуальні правові проблеми, пов'язані з використанням штучного інтелекту у процесі генерування та створення художніх творів. Особливу увагу приділено питанню юридичної відповідальності за результати діяльності генеративних систем, а саме: чи може така відповідальність покладатися на сам алгоритм, чи все ж на конкретних суб'єктах – розробників, постачальників або користувачів. Автором проаналізовано законодавчі підходи як у правовій системі Європейського Союзу, так і в Україні. Значну увагу приділено науковим концепціям щодо правосуб'єктності штучного інтелекту, які також досліджено з точки зору теорії «електронної особи», судову практику щодо авторських прав на контент згенерований штучним інтелектом, а також положення Регламенту про регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі. Обґрунтовано, що у сучасних умовах система штучного інтелекту залишається об'єктом цивільного обороту, а не суб'єктом права, тому юридична відповідальність у сфері мистецтва у разі генеруванні ним контенту покладається на людину – залежно від рівня контролю над системою. Проаналізовані у статті характеристики ШІ характеризуються спільністю з ознаками речі (та/або технології) в цивільно-правовому розумінні, саме тому сам алгоритм не може бути суб'єктом цивільно-правової відповідальності у сфері мистецтва. З метою зменшення ризику правопорушень, зокрема у сфері авторського права, у статті підкреслюється доцільність впровадження технологічних засобів захисту. Зроблено висновок про дискусійність і необхідність вирішення питання щодо нормативного закріплення диференційованої відповідальності відповідно до ролі кожного суб'єкта-учасника у створенні та використанні ШІ-контенту. Ця необхідність ускладнюється викликами застосування існуючого правового регулювання до швидко змінюваних відносин навколо новітніх технологій штучного інтелекту, а також відсутністю єдиного глобального підходу і триваючими пошуками консенсусу в цій сфері.

Ключові слова: художній твір, відповідальність, автор, штучний інтелект, порушення авторських прав, користувач, електронна особа.

Рекомендоване посилання:

Петров Є. Л. Юридична відповідальність у сфері мистецтва, створеного за участю штучного інтелекту: автор чи алгоритм? *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 65–70. DOI:

LIABILITY FOR AI-GENERATED ART: AUTHOR OR ALGORITHM?

Petrov Yevhenii Leonidovich

PhD Candidate, Department of Civil-Law Policy,
Intellectual Property and Innovations
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine
ORCID ID: 0009-0009-2139-0785
ep.htcone.zt@gmail.com

The article investigates pressing legal issues arising from the use of artificial intelligence in generating artistic works. Particular attention is paid to the question of legal liability for the results produced by generative systems, namely whether such liability should rest with the algorithm itself or with identifiable human actors such as developers, providers, or users. The author analyses legislative approaches in both the European Union and Ukrainian legal systems. Significant attention is devoted to scholarly concepts of the legal personality of artificial intelligence, viewed through the lens of the electronic-person theory, to case law on copyright in AI-generated content, and to the provisions of the EU Artificial Intelligence Act. It is demonstrated that, under current conditions, an AI system remains an object of civil commerce rather than a subject of law; therefore, legal liability in the artistic sphere for AI-generated content is borne by natural persons in proportion to the degree of control they exercise over the system. The characteristics of AI examined in the article align with those of a thing or technology under civil-law doctrine, so the algorithm itself cannot be a subject of civil liability in the arts. To mitigate the risk of infringements, particularly in copyright, the article emphasises the advisability of implementing technological protection measures. It concludes that the normative establishment of differentiated liability corresponding to each participant's role in creating and using AI content remains contested and requires resolution, a task complicated by the rapid evolution of AI-related relations and the absence of a unified global approach.

Keywords: *artistic work: liability, author, artificial intelligence, copyright infringement, user, electronic person.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання щодо використання систем ШІ досліджуються науковцями різних країн С. Глотов, В. О. Баранов, К. Варинський, Ю. Зеров, К. Жорнокуй, Є. Дюрантай, О. Мічурін, Ю. Є. Сімсон, Хадико, J. Armour, J. Karkliņš, J. Kingston, J. Cobbe & J. Singh, J. Masing та інші. Сучасний науково-практичний дискурс стосувався деяких питань правового статусу штучного інтелекту та юридичної відповідальності. Зокрема, визначенні доцільності наділення штучного інтелекту правосуб'єктністю, порівняльно-правової характеристики цієї конструкції з юридичними особами як штучно створеними суб'єктами права, відповідальності провайдерів з точки зору ШІ як послуги (Artificial Intelligence as a Service, AlaaS).

Постановка проблеми.

Розвиток технологій систем штучного інтелекту (далі – ШІ) у XXI столітті докорінно трансформує багато сфер життя, серед них і сферу мистецтва. Адже сучасні генеративні системи, здатні створювати складні художні твори – живопис, поезію, музику, прозу, графіку – з мінімальним або навіть відсутнім втручанням людини. Такі можливості породжують низку нових викликів у сфері авторського права, зокрема у питаннях розуміння авторства, творчості та правової

охорони результатів інтелектуальної діяльності, її обсягу, моменту виникнення, а також відповідальності за можливі порушення прав на художні твори створені за допомогою людини або ж коли ШІ генерує їх автономно, без її участі. Ці проблеми стоять особливо гостро в умовах, коли чинні норми права, як в Україні, так і в більшості європейських країн, не передбачають прямої правосуб'єктності для «штучних» творців. Проблема цього питання посилюється у різноманітності і неоднозначності цього питання, а також аспектів потенціалу і правових наслідків застосування технологій ШІ у сфері мистецтва.

Метою дослідження є з'ясування особливостей юридичної відповідальності у контексті функціонування штучного інтелекту при створенні, відтворенні та використанні об'єктів творчого мистецтва. Зокрема через аналіз правосуб'єктності, з особливим значенням деліктоздатності суб'єктів, як дії або бездіяльності останніх, що призводять до порушення норм чинного законодавства. Отже, у питанні юридичної відповідальності перш за все потрібно визначити підходи до розуміння суб'єкта який фактично може порушити права на твори художнього мистецтва. Це в свою чергу сприятиме формуванню та вибору цивільно-правового режиму, який необхідно буде застосовувати

для забезпечення ефективного правового регулювання відносин пов'язаних зі сферою художнього мистецтва, що потребує правового вирішення і підкреслює актуальність проблематики юридичної відповідальності у цій сфері.

Методологія

У процесі дослідження було використано комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Основу методологічного підходу склали метод систематизації, що дозволив упорядкувати нормативно-правові положення та доктринальні підходи до розуміння правосуб'єктності, а також метод правового аналізу, за допомогою якого здійснено критичне осмислення чинного законодавства та судової практики у сфері застосування ШІ. Крім того, застосовано формально-юридичний метод для інтерпретації правових норм, порівняльно-правовий метод – для співставлення підходів наукових концепцій та функціональний метод, який дозволив дослідити вплив суб'єктів цивільних правовідносин на правову реальність у контексті цифровізації суспільства та юридичної відповідальності.

Викладення основного матеріалу

Юридична відповідальність – різновид соціальної відповідальності, який закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать» (Рабінович, 2002, с. 133). Вона як елемент змісту правовідносин має такі ознаки: 1) має конкретну форму; 2) відображає «динаміку» юридичної форми цього явища, безпосередньо пов'язана з людською діяльністю (Скакун, 2006, с. 231); 3) тісно пов'язана із суб'єктом права, його поведінкою, свідомістю, волею (Шульга та ін., 2014, с. 151), є персоніфікованою; 4) виражається в конкретному обов'язку суб'єкта правопорушення зазнати негативних наслідків особистого, майнового або організаційного характеру; 5) реалізується через правові відносини, які виникають із факту порушення суб'єктивних прав (правопорушення); 6) має індивідуалізовану процесуальну форму залежно від кожного конкретного випадку (Каленіченко, 2020, с. 14).

Отже, проблематика вирішення питання юридичної відповідальності ШІ залежить від того, чи можна ШІ визначити суб'єктом прав на об'єкт, зокрема на об'єкти художнього мистецтва, чи сам ШІ є об'єктом прав інших осіб? Наприклад деякі з науковців обґрунтовують недоречність позиції наділення ШІ цивільною правосуб'єктністю (В. Л. Яроцький) (Яроцький, 2024), акцентуючи увагу на тому, що правосуб'єктність ШІ в сучасних наукових підходах розмита, а на рівні цивільного права він, переважно, розглядається як об'єкт цивільних правовідносин (В. В. Ткаченко, Щербина Б. С. (Щербина & Ткаченко, 2021, с. 146)). Проте, О. А. Баранов (Баранов, 2017), та М. О. Стефанчук (Стефанчук, 2020) висловлюють протилежну позицію визнання роботів зі штучним інтелектом суб'єктами суспільних відносин через

здійснення дій, які можуть здійснювати люди, та відповідно, породжують наслідки в суспільстві. В свою чергу Ю. Жорнокуй у своєму дослідженні в цілому підтримує наділення ШІ правосуб'єктністю й вважає схожою новелу такою, що поки є недоцільною через складність та проблематичність цього питання для вирішення (Жорнокуй, 2024). Концепція ж розуміння ШІ як «електронної особи», як один із перших концептуальних підходів, до цього був представлений у Прєкті резолюції Комітету з правових питань Європейського парламенту (JURI) у 2017 році, де запропоновано розглядати високорозвинених автономних роботів як «електронних осіб» (*electronic persons*) з наділенням їх правами і обов'язками. У резолюції «Автономність робота визначається як здатність приймати рішення реалізовувати їх у зовнішньому світі незалежно від зовнішнього контролю або впливу (п. АА), така автономія носить чисто технологічний характер, її ступінь залежить від того, наскільки складною була задумана взаємодія робота з оточуючим середовищем». Було запропоновано надати окремим видам автономних систем певну обмежену правоздатність, зокрема з наділенням їх деліктоздатністю, щодо: участі у правовідносинах (через довірених осіб чи спеціальний статус); відповідальності за заподіяну шкоду (через спеціальний компенсаційний фонд або страхування); обов'язків у сфері авторського права (наприклад, ідентифікація походження твору, забезпечення маркування) (Європейський парламент, 2017). Проте в подальшому у зв'язку із прийняттям Регламенту (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 ця позиція не була підтримана. Європейський Союз залишився на позиції, що всі дії ШІ повинні бути юридично «відслідковуванні» до відповідальної людської особи або організації.

Отже, питання доцільності наділення ШІ правосуб'єктністю є досить дискусійним і складним, особливо коли говорити про деліктоздатність ШІ та можливість притягнення його до відповідальності поряд з фізичними чи юридичними особами як самостійними учасниками цивільно-правових відносин. Під деліктоздатністю законодавець розуміє здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання (ст. 30 ЦК України) (Цивільний кодекс України, 2003). Правовий механізм притягнення до відповідальності за завдання шкоди системами ШІ наразі не напрацьований і характеризується різними науковими підходами. Попри зростаючу автономність сучасних ШІ-систем, питання про їхню безпосередню юридичну відповідальність наразі залишається концептуально невирішеним та не має нормативного підґрунтя в жодній із існуючих правових систем. Причина полягає в тому, що традиційна модель юридичної відповідальності

вимагає наявності ознак, притаманних лише особам наділеним дієздатністю, зокрема, здатності до усвідомлення значення своїх дій, наявності волі. Традиційні правові інструменти відповідальності – цивільної, адміністративної та кримінальної – передбачають наявність ознак усвідомлення, волі та наміру, які є притаманними лише суб'єктам, наділеним правосуб'єктністю. Штучний інтелект, попри свою автономність у прийнятті рішень, не має здатності усвідомлювати правову або моральну значущість своїх дій, не здатен емоційно-психологічно чи соціально реагувати на наслідки, спричиненні його діями, до того ж проблемним є питання його майнової відповідальності. Таким чином, можна зробити висновок, що вищезазначене унеможливує застосування до ШІ таких традиційних видів відповідальності як деліктна, договірна чи кримінальна, тощо. До того ж наділення ШІ правосуб'єктністю – тобто віднесення його до електронної особи, призвело б до конфлікту функцій, оскільки суб'єкт права не може бути одночасно об'єктом правовідносин, зокрема і цивільних. В такому разі можливе блокування економічного обігу «систем ШІ»: суб'єкти цивільних правовідносин, як правило, не підлягають відчуженню, а майновий обіг передбачає певний визначений правовий титул на річ або нематеріальний об'єкт, який ліцензується, модифікується і програмується. Отже, він не може бути водночас особою наділеною правами і обов'язками до моменту наділення його ознаками особистості (юридичної чи природної), та не може бути включений у категорію суб'єктів без втрати свого статусу об'єкта цивільного. Слушною є думка Ю. Є. Хадико, яка полягає у тому що «автономний робот є самостійним об'єктом цивільних правовідносин у системі об'єктів та описується чотирма ключовими ознаками: матеріальність, інтелектуальність, функціональність та автономність. Розглядаючи правову природу робота як об'єкта цивільних правовідносин, насамперед його матеріальність, це дозволяє запровадити режим речей щодо правового регулювання робототехнічних відносин. Це не виключає існування спеціального законодавства виключно для автономних роботів, яке визначатиме специфічні особливості окремих аспектів правового регулювання. Крім того, наявні правові конструкції цивільної відповідальності в цивільному праві є досить конкурентними у підході до відповідальності робота як суб'єкта, сформованому доктринально та відпрацьованому в правоохоронній діяльності» (Khodyko, 2023, с. 62–63). *Саме тому через відсутність ознак «правосуб'єктності» у «системі ШІ» ми не можемо віднести її до автора художнього твору (що буде нею згенерований), який буде нести відповідальність у сфері мистецтва. До того ж тлумачення терміну «автор» та «винахідник» обмежується лише фізичними особами, що унеможливує перенесення відповідальності на ШІ-систему. Загалом і критерій*

«Оригінальності, як цей термін використовується в авторському праві, означає лише те, що твір був самостійно створений автором (на відміну від скопійованого з інших творів), і що він володіє хоча б деяким мінімальним ступенем креативності» (Feist, 1991).

Проаналізувавши поняття «система ШІ», яке було надано у проєкті європейського закону про ШІ від 21 квітня 2021 р. Комісією ЄС, де його офіційно було вперше сформульовано можна зробити висновок про доцільність підходу ШІ-об'єкт права-річ-предмет матеріального світу. «Система ШІ» розуміється як: 1) програмне забезпечення; 2) те, що має на меті низку цілей, поставлених людьми; 3) те, що може давати результати, такі як контент, прогнози, рекомендації чи рішення, які впливають на середовище, з яким вони взаємодіють; 4) те, що розроблено із використанням однієї чи кількох із наведених нижче технік і концепцій: концепції машинного навчання, з контрольованим, неконтрольованим і підкріплювальним навчанням з використанням широкого спектру методів, включаючи глибоке навчання; логіка та концепції, засновані на знаннях, включаючи подання знань, індуктивне (логічне) програмування, бази знань, машини логічного висновку та дедукції, (символічні) міркування та експертні системи; статистичні підходи, басейнівське оцінювання, методи пошуку та оптимізації (Європейська Комісія, 2021).

З метою єдиного правового регулювання у ЄС у сфері для «розробки, розміщення на ринку, введення в експлуатацію та використання систем штучного інтелекту» був прийнятий Регламент (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 р. Він визначає «систему штучного інтелекту» як машинну систему, яка розроблена для роботи з різними рівнями автономності та може виявляти адаптивність після розгортання, і яка, для явних або неявних цілей, робить висновок на основі вхідних даних, які вона отримує, як генерувати результати, такі як прогнози, вміст, рекомендації або рішення, які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище (ст. 3 (1) Регламенту (ЄС) 2024/1689 (Європейський парламент та Рада, 2024)).

Отже, вищезазначені характеристики ШІ повністю відповідають ознакам речі (та/або технології), в цивільно-правовому розумінні, саме тому сам алгоритм не може бути суб'єктом цивільно-правової відповідальності у сфері мистецтва.

Регламент встановлює комплекс обов'язкових правил для всіх учасників відносин у сфері систем ШІ, діяльність яких пов'язана з функціонуванням внутрішнього ринку Європейського Союзу.

Такими учасниками є:

1) розробники ШІ – компанії, організації чи окремі особи, які розробляють системи штучного інтелекту. Вони повинні дотримуватись правил щодо проектування, розробки та моніторингу ШІ-систем;

2) постачальники ШІ – ті, хто надає або продає продукти, засновані на ШІ, в ЄС. Вони зобов'язані забезпечити відповідність їхніх систем ШІ нормам AI Act;

3) користувачі ШІ – це організації або приватні особи, що використовують ШІ-системи. Залежно від ризику, пов'язаного з використанням таких систем, на них можуть бути накладені певні обмеження чи вимоги щодо моніторингу та звітності (Європейський парламент та Рада, 2024).

Правовий статус цих суб'єктів визначено з урахуванням ступеня їхнього впливу на проектування, впровадження та використання ШІ. Використання штучного інтелекту для створення або обробки мистецьких творів актуалізує питання юридичної відповідальності в умовах відсутності повної визначеності щодо суб'єкта. Проблема ускладнюється тим, що ШІ може діяти автономно, поза межами прямого контролю людини, при цьому впливаючи на права третіх осіб, зокрема прав власників. У зв'язку з цим слід проаналізувати, які суб'єкти потенційно можуть бути притягнені до юридичної відповідальності, зокрема і цивільно-правової відповідальності.

Сфера мистецтва, створеного із залученням штучного інтелекту, вимагає переосмислення класичних уявлень про суб'єкта відповідальності. З урахуванням високого ступеня автономності генеративних систем у контексті використання штучного інтелекту для створення художніх творів у сфері мистецтва постає фундаментальне питання: який саме суб'єкт – розробник, постачальник чи кінцевий користувач – має нести юридичну відповідальність у разі порушення авторських прав, заподіяння шкоди третім особам або виникнення спору щодо авторства. При вирішенні даного аспекту варто підтримати та підкреслити доречність позиції Йоханес Масінг (Johannes Masing) та Глотова С. у тому, що термін «штучний інтелект» не повинен ставати надто самостійним, оскільки це просто форма особливо розвиненої обробки даних і програмування (Masing, 2020; Глотов, 2025).

Згідно з загально визначеними засадами цивільного та авторського права, відповідальність покладається на того суб'єкта, який здійснює фактичний контроль над функціонуванням ШІ-системи, тобто визначає умови її запуску, обсяг даних, що використовуються, та спосіб використання результату. Залежно від конкретної ситуації, відповідальність може бути:

- *на користувачеві*, якщо саме він ініціював створення твору, неправомірно використав результат, чи здійснив публічну демонстрацію або розповсюдження об'єкта художнього мистецтва з комерційною метою без згоди прав власника;

- *на постачальнику (платформі)*, якщо він не забезпечив належних попереджувальних механізмів – наприклад, відсутність маркування (повідомлення) про використання ШІ, порушення

яке полягає у відсутності згоди на обробку даних або навчання системи на захищених творах без дозволу;

- *на розробнику*, якщо генеративна система була спроектована без урахування норм авторського права або містила алгоритми, що відтворюють фрагменти захищених творів.

У рамках європейського встановлено принцип «відповідальності через контроль», згідно з яким наслідки неправомірної дії ШІ покладаються на суб'єкта, який має найбільший фактичний вплив на її поведінку.

Таким чином, у випадках створення мистецьких творів за допомогою штучного інтелекту, можна припустити що більші ризики юридичної відповідальності може нести користувач – якщо він є особою, що ініціює творчий процес, але не виключається субсидіарна або солідарна відповідальність постачальника чи розробника, залежно від обставин порушення авторських прав на об'єкти художнього мистецтва. Проте у справі Getty Images v. Stability AI Ltd (High Court of Justice, 2023–2025), було поставлено під сумнів допустимість використання захищених авторським правом зображень для тренування генеративних моделей без згоди прав власника, однак основна частина позову (щодо безпосереднього порушення авторських прав) була відкликана через складність доведення копіювання конкретних об'єктів (Міністерство цифрової трансформації України, 2024). Ось, наприклад, у Рекомендаціях щодо відповідального використання ШІ: питання права інтелектуальної власності: «користувачів попереджають що, у будь-якому випадку вони ризикують понести не тільки фінансові, але й репутаційні втрати, якщо, наприклад, згенероване зображення чи серія зображень були використані ним з метою реклами, просування власного бізнесу, оформлення вебсайту тощо». Проте незалежно від первинного наміру користувача, будь-яка система генеративного ШІ для генерування контенту за промптом користувача використовує велику кількість вже наявних охоронюваних об'єктів. Переважно це відбувається без погодження з правласниками таких творів мистецтва, а відтак, існує ризик того, що використання AI-outputs (вихідного результату) тягне за собою порушення прав інтелектуальної власності та/або прав особливого роду (sui generis) третіх осіб, а також неможливості користування правами особливого роду (sui generis) на такі AI-outputs. Випадків, коли AI-outputs (вихідний результат) ШІ імітує стиль художника-творця (наприклад картини) або запозичує частини захищених творів мистецтва. ШІ цілком може генерувати творчі результати митця, які частково містять захищений авторським правом художній твір (Getty Images v. Stability AI Ltd, 2025, с. 36). Проте наразі це не позбавляє права вирішувати цю проблему самому автору превентивно або ж розробниками систем ШІ шляхом інтегрування

у системи ШІ захисних механізмів, які запобігатимуть порушенню прав на твори мистецтва.

Висновки

Становлення генеративного штучного інтелекту як інструмента щодо використання творів зі сфери мистецтва при генеруванні зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до визначення авторства, правосуб'єктності та юридичної відповідальності у сфері інтелектуальної власності. Сучасні законодавчі підходи і концепції не відносять ШІ до суб'єкта авторського права та не визначають його «самостійною особою», яка несе юридичну відповідальності. Це в свою чергу зумовлює можливість притягнення до юридичної відповідальності осіб-учасників відповідних правовідносин: постачальників, розробників або користувачів, які ініціюють створення результату творчої діяльності із залученням ШІ. Подальше нормативне вдосконалення має ґрунтуватися на балансі між інноваційністю технологій ШІ, захистом прав авторів і правовою визначеністю у сфері творчості та мистецтва і ШІ.

Список використаних джерел:

- European Commission. (2021, April 21). Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act), COM (2021) 206 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>
- European Parliament. (2017, February 16). European Parliament resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL); OJ C. 252, 18.7.2018, 239–257). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2018_252_R_0026
- European Parliament & Council of the European Union. (2024, June 13). Regulation (EU) 2024/1689 on harmonised rules on artificial intelligence (AI Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>
- Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., 499 U. S. 340 (1991). URL: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep499/usrep499340/usrep499340.pdf>
- Getty Images (US) Inc.; Getty Images International UC; Getty Images (UK) Ltd.; Getty Images Devco UK Ltd.; iStockphoto LP; Thomas M Barwick Inc. v. Stability AI Ltd. (High Court of Justice, 14 January 2025). URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2025/01/Getty-Images-and-others-v-Stability-AI-14.01.25.pdf>
- Khodyko Y. (2023). Autonomous robots and their legal regime in the civil law: Revisiting electronic personality. *Law, State and Telecommunications Review*, 15 (2), 54–65. URL: <https://doi.org/10.26512/lstr.v15i2.44893>
- Masing J. (2020). Maintaining balance. *Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP)*, 194–198.
- Баранов О. А. (2017). Інтернет речей і штучний інтелект: витоки правового регулювання. *У ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні* : збірник матеріалів II МНПК (Львів, 17.11.2017) (С. 18–42). НУ «Львівська політехніка».
- Глотов С. (2025). Авторське право v. штучний інтелект: чи є машинне навчання використанням? *Цивілістична платформа*, 4 (1), 72–89. URL: <https://doi.org/10.69724/2786-8834-2025-4-1-72-89>
- Жорнокуй Ю. (2024). Порівняльний аналіз правосуб'єктності юридичної особи та штучного інтелекту. *Цивілістична платформа*, (3), 98–112.
- Каленіченко Л. І. (2020). Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держава та регіони*. Серія «Право», 1 (67), 12–17. URL: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-1.2>
- Рабінович П. М. (2002). Основи загальної теорії права та держави (6-е вид.). Консум.
- Рекомендації щодо відповідального використання ШІ: питання права інтелектуальної власності. (2025). НДІ інтелектуальної власності НАПрН України; НІПО при Мінцифрі; Міністерство економіки України та ін. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/Rekomendatsii%CC%88_shchodo_ShI_ta_IV.pdf
- Скакун О. Ф. (2006). Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : підручник. Еспада.
- Стефанчук М. О. (2020). Теоретичні засади цивільної правосуб'єктності фізичних осіб та особливості її здійснення [Автореф. дис. докт. юрид. наук]. НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України.
- Теорія держави і права : навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.030202 «Міжнародне право» (А. М. Шульга, Л. В. Новікова, В. І. Сідоров та ін. ; за ред. А. М. Шульги). (2014). ХНУ імені В. Н. Каразіна.
- Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003. (2003). Відомості Верховної Ради України, 40–44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
- Щербина Б. С., & Ткаченко В. В. (2021). Штучний інтелект як суб'єкт цивільного права. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право, 1 (58), 142–147.
- Яроцький В. Л. (2024). Вплив цифровізації на окремі сфери цивільного регулювання. У Р. О. Стефанчук & О. О. Кот (ред.), *Цивільне право України : погляд у майбутнє* (с. 605). Юридика.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Приходько Оксана Сергіївна,

ад'юнкт кафедри військового права та правоохоронної діяльності
навчально-наукового інституту воєнної історії, права та соціальних наук
Національного університету оборони України
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1059-7750>

У статті здійснено комплексний аналіз взаємозв'язку між ефективністю правових механізмів захисту прав військовослужбовців та рівнем боєздатності збройних сил в умовах тривалих збройних конфліктів. Досліджено, як реалізація законодавчо гарантованих прав таких як правове, грошове, продовольче, медичне та житлове забезпечення, право на відпустку, освіту та соціальний супровід безпосередньо впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців і рівень їхньої бойової спроможності в умовах збройного конфлікту. Особливу увагу приділено аналізу нових правових інструментів, запроваджених в Україні у 2024–2025 роках у відповідь на виклики повномасштабної війни. Розглянуто механізми захисту осіб, які самовільно залишили військову частину, що передбачають можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умови добровільного повернення. Проаналізовано комплексні гарантії для військовослужбовців, звільнених з полону, зокрема право на збереження грошового забезпечення, медичну та психологічну реабілітацію, а також соціальну адаптацію.

Досліджено гендерний аспект військової служби, зокрема еволюцію правового та матеріального забезпечення жінок у Збройних Силах України, включно із запровадженням адаптованої військової форми та бронезилетів.

Також здійснено аналіз ролі інституцій цивільно-військового співробітництва у підтримці родин поранених, загиблих та зниклих безвісти.

В статті аналізуються механізми зворотного зв'язку, зокрема – практика систематичного анонімного опитування, яке здійснюють офіцери підрозділів психологічної підтримки персоналу (ППП), з метою моніторингу рівня задоволеності умовами служби.

У процесі дослідження проаналізовано та використано чинне законодавство України, офіційні дані Міністерства оборони України, наукові праці видатних українських науковців в сфері захисту прав військовослужбовців, а також матеріали провідних медіа, що дозволило забезпечити комплексний міждисциплінарний підхід до аналізу проблематики. Зроблено висновок, що ефективна та гнучка система механізмів забезпечення прав військовослужбовців є вагомим фактором підтримання боєздатності армії та національної безпеки загалом.

Ключові слова: права військовослужбовців, збройний конфлікт, повномасштабна війна, соціальний захист, гарантії прав військовослужбовців, правові механізми.

Рекомендоване посилання:

Приходько О. С. Трансформація механізмів захисту прав військовослужбовців в умовах сучасних збройних конфліктів *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 2. С. 71–79. DOI:

TRANSFORMATION OF MECHANISMS FOR PROTECTING THE RIGHTS OF MILITARY PERSONNEL IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS

Oksana Serhiivna Prykhodko,

Adjunct of the Department of Military Law and Law Enforcement Activities
Educational and Scientific Institute of Military History, Law, and Social Sciences
National Defence University of Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1059-7750>

The article provides a comprehensive analysis of the relationship between the effectiveness of legal mechanisms for protecting the rights of military personnel and the combat readiness of the armed forces in conditions of protracted armed conflict. It examines how the implementation of legally guaranteed rights, such as legal, financial, food, medical and housing provisions, the right to leave, education and social support, directly affects the moral and psychological state of military personnel and their combat capability in conditions of armed conflict. Particular attention is paid to the analysis of new legal instruments introduced in Ukraine in 2024–2025 in response to the challenges of full-scale war. The mechanisms for protecting persons who have left their military units without permission are considered, which provide for the possibility of exemption from criminal liability on condition of voluntary return. Comprehensive guarantees for military personnel released from captivity are analysed, in particular the right to retain monetary support, medical and psychological rehabilitation, and social adaptation.

The gender aspect of military service is examined, in particular the evolution of legal and material support for women in the Armed Forces of Ukraine, including the introduction of adapted military uniforms and bulletproof vests.

The role of civil-military cooperation institutions in supporting the families of the wounded, killed and missing is also analysed.

The article analyses feedback mechanisms, in particular the practice of systematic anonymous surveys conducted by officers of psychological support units (PSU) to monitor the level of satisfaction with service conditions.

The study analysed and used current Ukrainian legislation, official data from the Ministry of Defence of Ukraine, scientific works by prominent Ukrainian scholars in the field of protecting the rights of military personnel, as well as materials from leading media outlets, which allowed for a comprehensive interdisciplinary approach to analysing the issue. It was concluded that an effective and flexible system for ensuring the rights of military personnel is an important factor in maintaining the combat readiness of the army and national security in general.

Keywords: *rights of military personnel, armed conflict, full-scale war, social protection, guarantees of the rights of military personnel, legal mechanisms.*

Постановка проблеми

Нині у світі тривають масштабні, небезпечні за кількістю жертв, втрат, руйнувань та геополітичним впливом і ризиками для усього світу збройні конфлікти, а саме російсько-українська війна, громадянська війна в Судані, бойові дії між Ізраїлем та ХАМАС, громадянська війна в Ємені, постійна небезпека з боку КНР проти Тайваню, затяжна війна в Сирії. Проте окрім жертв та небезпеки для цивільного населення, на що найбільше звертає увагу міжнародна спільнота, із викликами для гуманітарної безпеки зіштовхуються й захист прав комбатантів – дотримання прав військовослужбовців.

У більшості в цивілізованому світі комбатанти мають правовий захист та соціальні гарантії як з боку держави, так й зі сторони союзників, а також захист міжнародними договорами, перш за все – Женевськими конвенціями й іншими

нормами міжнародного гуманітарного права, які встановлюють правила ведення війни та захисту військовослужбовців.

У такому контексті у кожному збройному конфлікті провідне значення має не зброя чи техніка, за допомогою якої воює сторона, а людський ресурс підрозділів. Звичайно, успішними є ті операції, де переважає баланс між озброєнням та військовою технікою, людський ресурс, якість підготовки, мотиваційний аспект, логістичне забезпечення, морально-психологічний стан та клімат підрозділу, а також вмиле командування та планування операцій. Проте без повного грошового, речового, продовольчого, медичного, морально-психологічного забезпечення бойової одиниці, будь-яке завдання буде неуспішним із заподіяною шкодою як військовослужбовцю, так і підрозділу, та й державі в цілому.

У такому випадку кожній формі організації суспільства у вигляді держави, кожній території з визначеними кордонами і населенням необхідно бути готовим та готувати, забезпечувати, підтримувати власні сили оборони.

Зокрема для України, що водночас захищає свою територіальну цілісність і впроваджує реформи в оборонному секторі вже протягом 11 років, актуальними залишаються правові виклики та механізми правового забезпечення військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У процесі підготовки дослідження було проаналізовано різні наукові праці українських вчених, що дозволяють комплексно розглянути проблему правового забезпечення військовослужбовців у контексті сучасних викликів щодо безпеки та оборони держави. Також було досліджене чинне законодавство України, а саме закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють статус, права, гарантії та соціальне забезпечення військовослужбовців.

Значний внесок у дослідження у сфері захисту прав військовослужбовців та членів їх сімей внесли такі науковці як В. Пашинський, М. Прохоренко, Л. Медвідь, Є. Захаров, Т. Макарова, В. Рекшинський, В. Коваль та інші. Дослідники у своїх працях розкривають різні аспекти правового статусу військовослужбовців, їх соціального та правового забезпечення в мирний час та в умовах дії воєнного стану. Їхні наукові роботи допомагають у формуванні нових підходів до вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод військовослужбовців.

Окрему увагу приділено офіційним звітам, аналітичним довідкам та комунікаціям, оприлюдненим на сайті Міністерства оборони України та правозахисного центру для військовослужбовців «Принцип», які дозволяють простежити динаміку рішень та змін у сфері забезпечення прав військовослужбовців під час дії правового режиму воєнного стану.

З метою оцінки суспільного контексту, громадської думки та реагування інституцій на реальні виклики, у роботі також використано матеріали провідних українських медіа, зокрема таких як «Українська правда», «Суспільне», де систематично висвітлюються питання стану забезпечення Збройних Сил України, випадків порушення прав військовослужбовців, публікуються інтерв'ю з фахівцями та учасниками бойових дій, що значною мірою конкретизує висвітлену проблематику.

Мета дослідження: дослідити механізми захисту прав військовослужбовців в умовах збройних конфліктів, виявити їх переваги та недоліки.

Виклад основного матеріалу

Боездатність кожного військового формування безпосередньо залежить від рівня підготовки особового складу та ефективного функціонування систем забезпечення життєдіяльності

військовослужбовців. В Україні законодавство передбачає широкий перелік гарантій для військовослужбовців: фінансове, речове, медичне, соціальне забезпечення, а також визначає право на відпочинок, реабілітацію, навчання, правову допомогу та процедури звільнення з військової служби.

Правове забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців закріплено у Конституції та в спеціальних законах. Зокрема, стаття 18 Статуту внутрішньої служби ЗСУ зазначає, що військовослужбовці «перебувають під захистом держави й мають усю повноту прав і свобод, закріплених Конституцією України» (Закон України, 1999).

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає для них єдину систему соціального і правового захисту з урахуванням усіх видів забезпечення – грошового, матеріального тощо (Закон України, 1992).

Відповідно до чинного законодавства військовослужбовці Збройних Сил України забезпечуються з державного бюджету такими видами підтримки:

- Грошове забезпечення – гарантовані виплати, що включають посадовий оклад, різні надбавки, премії, одноразові грошові допомоги (наприклад, при укладанні контракту, у разі загибелі чи поранення) (Наказ Міністерства оборони України, 2018; Постанова Кабінету Міністрів України, 2022).

- Речове забезпечення – видача обмундирування, екіпірування, побутових речей за нормами в залежності від звання і посади (Наказ Міністерства оборони України, 2016).

- Житлові гарантії – надання службового житла або компенсацій за піднайом, поліпшення житлових умов, що регулюється окремими постановами Кабміну (Наказ Міністерства оборони України, 2018).

- Медичне та соціальне забезпечення – безоплатне лікування і медична допомога (у т. ч. стоматологічна, реабілітація), страхове медичне забезпечення, надання санаторно-курортного лікування. Військовослужбовці, що мають статус учасника бойових дій, мають право на обов'язкову безоплатну психологічну та медичну реабілітацію в спеціалізованих центрах з відшкодуванням проїзду (Постанова Кабінету Міністрів України, 2024).

- Пенсійні гарантії – виплати та права на пенсію по військовій службі після звільнення регламентовані окремим законом. Зокрема, пенсійне забезпечення колишніх військовослужбовців здійснюється на основі Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби...», а також пенсії за особливі заслуги перед Україною (Закон України, 1992; Закон України, 2000).

- Інші соціальні пільги – додаткові відпустки (за сімейними обставинами, творчі, навчальні), право на обслуговування в закладах

культури та спорту за пільговими умовами, безкоштовне зубопротезування, освіту та перепідготовку (Закон України, 1993).

Таким чином, законодавство України встановлює широкий перелік гарантій для військовослужбовців: від грошового та матеріального забезпечення до прав на відпочинок, реабілітацію, навчання та соціальний супровід.

Загальними питаннями захисту прав і свобод військовослужбовців опікувалися багато вітчизняних дослідників і науковців, зокрема Є. Гордієнко, Є. Захаров, В. Кравченко, Є. Ткаченко, О. Сидорчук та М. Тищенко, А. Синиця та інші. Їх дослідження стали фундаментом для адаптації законодавства до актуальних потреб.

Важливою складовою захисту є міжнародна нормативна база, особливо в умовах збройних конфліктів. М. Гнатівський та Т. Короткий досліджували загальні положення міжнародного гуманітарного права, що стали ключовим інструментом для захисту прав учасників збройних конфліктів. Праці вчених допомагають адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів.

Аналіз правового статусу є важливим для розуміння обсягу прав і свобод військовослужбовців. В. Пашинський досліджував поняття «військовослужбовець» та його правовий статус (Пашинський, 2020). В свою чергу П. Богуцький та В. Коваль аналізували місце військового права в загальній правовій системі України, взаємозв'язок військового законодавства з Конституцією (Богуцький, 2015). Науковець В. Коваль у своїй дисертації вивчав реалізацію прав військовослужбовців, розглядаючи їх як особливу категорію громадян (Коваль, 2014).

Не менш важливим напрямком досліджень є соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей, що фокусується на соціальних гарантіях та їхньому забезпеченні. Дисертація М. Журавльова присвячена історико-правовим аспектам соціального захисту військовослужбовців ЗСУ у період 2014–2018 років. Він виявив проблеми з фінансуванням та неадаптованою нормативною базою (Журавльов, 2024). А. Сидоренко досліджувала питання медичного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей (Сидоренко, 2022), а науковець Т. Макарова зосереджувалася на адміністративно-правовому забезпеченні захисту соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей (Макарова, 2024). В свою чергу В. Рекшинський описував форми та способи захисту соціальних прав військовослужбовців в Україні (Рекшинський, 2024). У своїх працях, зокрема в дисертації, український науковець М. Прохоренко розглядав соціальний захист як ключовий елемент державної політики. Він визначає цей захист як комплекс державних заходів для забезпечення конституційних прав, а також наголошував на важливості чіткої законодавчої бази та її постійного вдосконалення (Прохоренко, 2007).

Деякі вчені зосереджувалися на конкретних, проблемних аспектах прав військовослужбовців. Так дослідження Л. Медвідь присвячені конституційно-правовим аспектам прав, свобод та обов'язків військовослужбовців. Зокрема науковець аналізувала обмеження прав військовослужбовців на підприємницьку діяльність. Людмила Петрівна порівняла українське законодавство з практикою інших країн (США, Німеччина, Польща, Франція) та обґрунтувала необхідність внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», щоб дозволити військовослужбовцям займатися викладацькою, науковою та іншою оплачуваною діяльністю за певних умов. Вона вважає, що це покращить їхнє матеріальне становище та наблизить правовий статус до європейських стандартів (Медвідь, 2023).

Важливим аспектом захисту прав військовослужбовців є дослідження права на грошове забезпечення. Цим питанням також опікувались вітчизняні науковці, зокрема І. Автушенко (Автушенко, 2019). Він вивчав, як змінювалися норми грошового забезпечення та механізми виплат з 1991 року, і наскільки ці виплати відповідають економічним реаліям та потребам сьогодення.

В розрізі аналізу права на грошове забезпечення, варто зазначити, з яких частин складається грошове забезпечення військовослужбовця. Основний дохід військовослужбовця складається з посадового окладу, надбавки за військове звання, вислугу років та, за умов участі в бойових діях, – додаткових бойових виплат. У 2022–2024 роках розмір додаткових виплат за перебування на лінії бойового зіткнення складав 100 тис грн, однак у 2025 році суми були переглянуті та диференційовані залежно від зони бойових дій. Попри законодавче врегулювання, проблеми із затримками та недостатнім фінансуванням окремих підрозділів не є поодинокими.

Щодо речового та продовольчого забезпечення, то військовослужбовці забезпечуються форменим одягом, взуттям, засобами індивідуального захисту відповідно до норм забезпечення. Однак у багатьох випадках частини змушені самотійно шукати ресурси через благодійні організації, волонтерів або за підтримки командування, що свідчить про потребу глибшого реформування логістичної системи. Продовольче забезпечення, попри покращення стандартів у 2024 році, у прифронтових умовах лишається критично залежним від стабільності постачань. Відсутність прозорих механізмів контролю іноді сприяє зловживанням та недовірі з боку особового складу.

Ще одним важливим кроком щодо забезпечення військовослужбовців стало оновлення системи соціального захисту, зокрема:

- можливість запису на прийом до лікаря через систему електронної черги (включаючи проходження військово-лікарської комісії);
- створення сервісу «Захисник» на порталі Дія;

– впровадження юридичного супроводу мобілізованих.

Варто зазначити, що військова служба передбачає специфічні умови роботи. Військовослужбовець, підписуючи контракт, розуміє, що військова служба може бути небезпечною для життя, адже виконання обов'язку щодо охорони і оборони держави від зовнішнього ворога має свої наслідки. Тому законодавством передбачено для родин загиблих разову грошову допомогу у розмірі 15 млн грн (за умови повного документального підтвердження), а також низку пільг: безкоштовне житло, стипендії для дітей, щомісячна підтримка.

З урахуванням бойових втрат, які Україна понесла внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, соціальні гарантії для родин загиблих стали важливою ланкою політики держави в оборонній сфері. На сьогодні родина має право на: одноразову грошову допомогу у розмірі 15 млн грн (у випадку загибелі під час виконання службових обов'язків пов'язаних із захистом Батьківщини); компенсацію вартості житла, якщо військовослужбовець перебував у черзі на отримання житла; щомісячну грошову підтримку членам сім'ї (дружина/чоловік, діти, батьки); пільги на оплату житлово-комунального господарства (ЖКГ), навчання, медичне забезпечення. Надання цих виплат залежить від надання повного пакету документів, наявності висновку про причинно-наслідковий зв'язок загибелі та участі в бойових діях. Часто сім'ї стикаються з бюрократичною тяганиною, яка ускладнює реалізацію прав, тому критично важливими залишаються правова підтримка, супровід цивільно-військового співробітництва (ЦВС) та прозорість процедури.

У відповідь на серйозну психологічну й фізичну виснаженість військових, особистий страх та вплив інших факторів у 2024 році Верховна Рада внесла низку змін до Кримінального кодексу та закону «Про військовий обов'язок і військову службу» (Закон України, 1992), які стосуються осіб, що самовільно залишили частину (СЗЧ) під час воєнного стану, відповідно до частини 5 статті 401 КК України військовослужбовець, який під час дії воєнного стану вперше вчинив кримінальне правопорушення, пов'язане із самовільним залишенням частини, може бути звільнений від кримінальної відповідальності (Закон України, 2001). Нові положення передбачають можливість добровільного повернення до військової служби та звільнення від кримінальної відповідальності, за умови:

- письмового визнання факту СЗЧ та звернення до командира (начальника) військової частини (установи) для отримання письмової згоди на подальше проходження служби;
- обґрунтованого пояснення причин (фізичний стан, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), сімейні обставини);
- для звільнення такого військовослужбовця від кримінальної відповідальності дані

направляються до суду, який ухвалює відповідне рішення.

Такий підхід ґрунтується на принципах гуманізму, диференціації відповідальності і врахуванні обставин кожного конкретного випадку. Це також знижує кількість дезертирств, оскільки військовослужбовці, які опинилися у важкому становищі, отримують шанс на легітимне повернення.

Окремим блоком правового захисту у 2025 році стало унормування гарантій для осіб, звільнених із полону. Такі військовослужбовці визнаються особами, які перебували в умовах, що загрожують життю та здоров'ю. Вони мають право на:

- одноразову державну грошову допомогу;
- грошове забезпечення протягом усього часу перебування в полоні;
- щорічну державну грошову допомогу, яка також може надаватися членам його родини, під час перебування військовослужбовця в полоні;
- медичну, реабілітаційну, психологічну допомогу, соціальну та професійну адаптацію;
- соціальні послуги;
- пільгове забезпечення санаторно-курортним лікуванням або компенсацію його вартості;
- першочергове право на забезпечення жилими приміщеннями з фондів тимчасового проживання;
- збереження місця служби протягом усього періоду перебування в полоні, а також протягом шести місяців після звільнення;
- звільнення від фінансових зобов'язань та штрафів на період полону і протягом шести місяців після звільнення з можливістю реструктуризації боргів;
- цільову підтримку для здобуття освіти у державних та комунальних закладах освіти.

Крім цього, за військовослужбовцями, захопленими в полон, зберігається виплата грошового забезпечення. Військовослужбовець може заздалегідь скласти у письмовій довільній формі особисте розпорядження про його виплату конкретним особам. Якщо такого розпорядження немає, грошове забезпечення виплачується іншому з подружжя, дітям чи законним представникам дітей або батькам. Для уникнення подвійної віктимізації осіб, які повернулися з полону, держава впровадила механізми недопущення дискримінації таких військовослужбовців у кадрових рішеннях, а також створила реєстр осіб, які потребують довготривалого психологічного супроводу. У межах служб цивільно-військового співробітництва та психологічної підтримки персоналу з'явилися нові програми соціальної адаптації.

Окремої уваги заслуговує система цивільно-військового співробітництва (ЦВС), яка у 2024–2025 роках зазнала значної трансформації. Сьогодні ЦВС не обмежується гуманітарною допомогою або супроводом та участю в евакуації. Йдеться про системну роботу

з родинами поранених, загиблих і зниклих безвісти. Військові частини мають штатних представників ЦВС, які безпосередньо контактують з цивільним населенням, органами місцевого самоврядування та міжнародними партнерами. Вони здійснюють супровід сімей загиблих, допомагають з оформленням пільг, виплат, правовим консультуванням, підтримують процес ідентифікації тіл та пошуку зниклих безвісти, а віднедавна здійснюють соціальний супровід поранених військовослужбовців.

Неможливо переоцінити роль якісного соціального забезпечення у підтриманні бойової готовності та морального духу військовослужбовців. Законодавство України передбачає низку спеціальних пільг і прав на відпочинок та оздоровлення. Так, кожен військовослужбовець військової служби за контрактом має змогу отримати 2 частини щорічної основної відпустки тривалістю по 15 календарних днів залежно від вислуги років, додаткові відпустки за участь в бойових діях, а також відпустку у зв'язку з хворобою для лікування з повним грошовим забезпеченням. Невикористані дні відпустки компенсуються грошовою виплатою у рік звільнення.

Окремо закон гарантує військовослужбовцям право на навчання і підвищення кваліфікації. Зокрема, вони можуть безкоштовно навчатися у вищих військових навчальних закладах та проходити перепідготовку. Здійснення цього права важливе як для професійного розвитку особового складу, так і для моральної мотивації військовослужбовців. Окрім цього слід зазначити, що військовослужбовці, що мають посвідчення учасника бойових дій, мають право на навчання за бюджетною програмою й у державних вищих навчальних закладах, якщо раніше не користувались такою пільгою.

Вагоме значення мають інституції психологічної підтримки та реабілітації. Військовослужбовці, які безпосередньо брали участь у бойових операціях (у складі антитерористичної операції (АТО) / операції об'єднаних сил (ООС), повномасштабна війна, миротворчі місії), можуть пройти заходи відновлення та декомпресії у своєму підрозділі та безоплатну психологічну і медичну реабілітацію в спеціальних центрах із відшкодуванням проїзду. Таким чином, держава піклується про подолання бойового стресу та відновлення психологічного здоров'я. Крім того, затверджено програму санаторно-курортного лікування: військові та члени їхніх сімей мають право раз на рік отримати безкоштовне місце в санаторіях чи будинках відпочинку Міністерства оборони України (МОУ). Зазначимо, що наявність таких пільг прямо пов'язана з підтримкою бойової готовності, тобто своєчасна й якісна медична допомога є важливим аспектом підтримки боєздатності та морального духу військовослужбовців сил оборони.

Для реалізації всіх цих прав військовим надається системна соціальна підтримка: від виплат та житла до послуг психологів, юристів

і реабілітологів у відповідних центрах. За необхідності військовослужбовець може отримати консультацію юриста перед написанням службових документів (наприклад, рапорту на звільнення), а держава забезпечує йому безкоштовний доступ до юридичної допомоги (згідно зі ст. 55 Конституції). Таким чином, гарантується можливість звернення військовослужбовців за захистом своїх прав не лише в інституціях ЗСУ, але й до незалежних суб'єктів.

Нормативна база захисту прав військовослужбовців включає й міжнародні документи. Україна приєдналася до всіх чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. (та Додаткових протоколів 1977 р.), які визначають гуманітарні гарантії для учасників збройних конфліктів. Зокрема, ці угоди гарантують пораненим, хворим, військовополоненим та медичному персоналу особливий захист і гідне поводження, а також формалізують статус членів регулярних збройних сил (тобто комбатантів). Фактично, виконання цих норм означає, що армія воює у рамках міжнародного гуманітарного права (МГП): навіть у воєнний час держава зобов'язана дотримуватись основних правил поводження з пораненими та військовополоненими.

Разом із МГП значну роль відіграють й інші міжнародні зобов'язання. Це, зокрема, Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ), де низка статей застосовується і до військовослужбовців, незважаючи на надзвичайний стан чи воєнний режим. Тому з міжнародного погляду кожен військовослужбовець розглядається як носій основних свобод – свободи від катувань, права на справедливий суд, свободи віросповідання тощо (звісно, з належними обмеженнями, викладеними в законах). Крім того, Україна учасниця Європейського соціального пакту Організації Об'єднаних Націй (ООН), Конвенції про ліквідацію дискримінації щодо жінок (що сприяє виконанню зобов'язань щодо гендерної рівності у збройних силах) та ряду інших угод, які формують міжнародний стандарт прав військовослужбовців.

Проходження служби жінками-військовослужбовцями в Україні у 2025 році ґрунтується на добровільності. Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Закон України, 1992), жінки можуть вступати до ЗСУ за власним бажанням. Цей принцип є основою політики держави щодо залучення жінок до оборони.

Роль жінок у ЗСУ також підтримується на державному рівні. У 2024 році Міністерство оборони запровадило нові стандарти для військової форми, адаптованої для жінок, що підвищило комфорт і ефективність служби. Крім того, програми психологічної підтримки допомагають жінкам-військовослужбовцям долати стреси, спричинені війною. Ці ініціативи сприяють зміцненню позицій жінок у ЗСУ.

Станом на сьогодні в ЗСУ служить понад 70 тисяч жінок, з них близько 10 % обіймають

бойові посади безпосередньо на передовій («Жінки у війську. Що змінилось за 3 роки», 2025). За роки повномасштабної війни вдалося покращити рівень речового забезпечення жінок-військовослужбовців. Наприклад, у 2023-му з'явилася літня жіноча військова форма. Напередодні була доступна лише парадна (The Village, 2025). Також за цей час з'явилося багато жіночих посад в ЗСУ. Сьогодні жінки в армії можуть займати посаду водія, гранатометника, заступника командира розвідувальної групи, командира БМП, ремонтника, кулеметника, снайпера і т. д.

Слід зазначити, що перший бронезилет для жінок-військовослужбовців у Міноборони сертифікували наприкінці грудня 2023 року. Він має звужені плечі й розширений низ. Пізніше представили ще один бронезилет для жінок-військовослужбовців. Його укомплектували демпферними подушками, які допоможуть підігнати бронезилет під анатомічні особливості кожної жінки. Уперше в історії Збройних сил України для жінок, які служать в армії, створили уніфіковану військову форму, а також створили полегшені бронеплити для бронезилетів.

Таким чином, сьогодні жінки у ЗСУ мають рівні права з чоловіками на зайняття посад, кар'єрне зростання та військові звання. Водночас законодавство передбачає додаткові соціальні гарантії, серед яких: окремі службові приміщення для розміщення під час розгортання таборів, обмеження щодо фізичних навантажень, можливість звільнення за бажанням у разі вагітності, незалежно від воєнного стану тощо.

Проходження військової служби жінками в Україні також має міжнародний вимір. Досвід України у залученні жінок до лав ЗСУ вивчається іншими країнами, зокрема членами НАТО. Наприклад, у 2024 році делегація з Канади відвідала українські тренувальні центри, щоб перейняти досвід підготовки жінок. Це свідчить про те, що Україна стає прикладом гендерної рівності у збройних силах.

Проходження служби жінками-військовослужбовцями має і психологічний аспект. Жінки-військовослужбовці часто стикаються з високим рівнем стресу через бойові дії та розлуку з сім'ями. Для підтримки їхнього ментального здоров'я ЗСУ співпрацюють із психологами та громадськими організаціями. Наприклад, програма «Повернення додому» допомагає жінкам адаптуватися до цивільного життя після служби (Топ-5 аспектів мобілізації жінок в Україні у 2025 році, 2025).

У контексті військової служби жінками в Україні важливо згадати про роль громадських організацій. Такі ініціативи, як Жіночий ветеранський рух, надають підтримку жінкам-військовослужбовцям, організують тренінги та надають адвокатську допомогу для захисту їхніх прав. Ці організації також співпрацюють із міжнародними партнерами, щоб залучити фінансування для програм підготовки.

Варто зазначити, що з метою оперативного виявлення проблемних питань, пов'язаних із забезпеченням та організацією військової служби, доцільною є практика регулярного проведення анонімного опитування особового складу, що здійснюється фахівцями підрозділів психологічної підтримки персоналу. Такі опитування дозволяють отримати об'єктивну оцінку поточного стану внутрішньої комунікації в частинах, виявити можливі порушення, спрогнозувати ризики демотивації та зниження рівня задоволеності умовами служби.

Висновки

Забезпечення належних умов проходження військової служби, реалізація гарантованих прав і соціальних гарантій військовослужбовців є ключовими факторами, що безпосередньо впливають на рівень бойової спроможності та ефективність виконання завдань за призначенням. У сучасних умовах російсько-української війни навантаження на особовий склад є надмірно високим, а тривала участь в бойових діях збільшує роль правових механізмів забезпечення життєдіяльності військовослужбовців.

Своєчасне грошове, медичне, речове, продовольче забезпечення, психологічне вивчення та соціальний супровід, надання відпусток, можливостей для навчання та реабілітації, а також наявність ефективного механізму захисту прав при звільненні зі служби є гострим питанням дотримання законодавства та дієвим інструментом підтримання морально-психологічного стану військовослужбовців. Ігнорування або формальне ставлення до таких аспектів може призводити до зниження бойового духу, збільшення кількості конфліктних ситуацій у підрозділах, підвищення рівня правопорушень і, врешті-решт, до ослаблення обороноздатності держави в цілому.

Водночас ефективна реалізація прав військовослужбовців в умовах збройного конфлікту стикається з низкою проблем. Зокрема існують значні недоліки в матеріальному та фінансовому забезпеченні, що проявляються в затримках виплат і залежності від волонтерської допомоги для отримання базових речей. Крім того, сім'ї загиблих та зниклих безвісти стикаються з бюрократичною тяганиною, яка ускладнює доступ до належних виплат і пільг. Також тривале перебування військовослужбовця в бойових умовах призводить до психологічного виснаження та потребує належної уваги. Недостатньо прозорі механізми контролю та формальне ставлення до гарантій підривають довіру та бойовий дух, що зрештою негативно впливає на обороноздатність держави.

Для вирішення цих проблемних питань потрібно зробити конкретні кроки. Наприклад, вдосконалення системи соціального захисту через цифровізацію та автоматизацію послуг спростить доступ до медичних та юридичних консультацій. Важливим є посилення механізмів

психологічної та соціальної реабілітації для військовослужбовців, зокрема для тих, хто повернувся з полону або самовільно залишив частину з обґрунтованих причин. Крім того, ключову роль відіграє регулярний зворотній зв'язок через анонімні опитування особового складу, що дозволяє вчасно виявляти та усувати проблемні питання. Такий комплексний підхід є життєво важливим для підтримання бойової готовності та національної безпеки держави.

Отже, механізми захисту прав військовослужбовців є не ізольованим елементом правового поля, а є частиною комплексної системи безпеки, що функціонує в умовах дії правового режиму воєнного стану. Належна правова регламентація, ефективно управління системами забезпечення та послідовне дотримання принципів правової визначеності й соціальної справедливості сприяють зміцненню армії не лише як інституції, але й як спільноти мотивованих, захищених і професійно підготовлених осіб, готових виконувати завдання з охорони та оборони держави.

Список використаних джерел:

- Автушенко, І. Б. (2019). Система соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України як гарантія безпеки держави. *Історія науки і біографістика*. 2. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2019-2/02.pdf>
- Богуцький, П. П. (2015). Правовий статус військовослужбовців: теоретико-правові засади та шляхи вдосконалення : монографія. *Юрінком Інтер*.
- Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» № 548-XIV. (1999, 24 березня). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
- Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» № 2232-XII. (1992, 25 березня). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
- Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» № 2262-XII. (1992, 9 квітня). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>
- Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» № 1767-III. (2000, 1 червня). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-iii#Text>
- Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» № 2011-XII. (1991, 20 грудня). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
- Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» № 3551-XII. (1993, 22 жовтня). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
- Жінки у війську. Що змінилось за 3 роки (2025). *Українська правда*. URL: https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/2025/zhinky_v_zsu/
- Журавльов, М. В. (2024). Соціальний захист військовослужбовців Збройних Сил України (2014–2018 рр.): історико-правовий аспект: дис. ... д-ра філософії. Національний університет оборони України. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/dr-kep-zhur-23.pdf>
- Коваль, В. П. (2014). Правовий статус військовослужбовців в Україні в умовах воєнного стану : дисертація. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.
- Кримінальний кодекс України № 2341-III (2001, 5 квітня). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- Макарова, Т. П. (2024). Адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей в Україні : дис. ... д-ра філософії. Сумський державний університет.
- Медвідь, Л. П. (2023). Забезпечення свободи підприємницької діяльності, не забороненої законом: до питання про права військовослужбовців та обов'язок держави.
- Наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», 4. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/16.pdf>
- Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей жилими приміщеннями» № 380. (2018, 31 липня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1020-18#Text>
- Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» № 260. (2018, 7 червня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text>
- Наказ Міністерства оборони України «Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту» № 232. (2016, 29 квітня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-16#Text>
- Пашинський, В. Й. (2020). Адміністративно-правове забезпечення оборони України: теорія і практика : дис. ... док. юрид. наук. Київ. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0520U101609>
- Постанова Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу,

поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» № 168. (2022, 28 лютого). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку речового, медичного, психологічного та соціального забезпечення військовослужбовців з урахуванням потреб жінок і чоловіків» № 1234. (2024, 29 жовтня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1234-2024-%D0%BF#Text>

Прохоренко, М. М. (2007). Система військового законодавства України: формування та розвиток : дис. ... канд. юрид. наук. Київ.

Рекшинський, В. О. (2024). Форми та способи захисту соціальних прав військовослужбовців в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь.

Сидоренко, А. О. (2022). Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», 6.

The Village. (2025). У Збройних силах України служать 68 тисяч жінок. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/355321-u-zbroynih-silah-ukrayini-sluzhat-68-tisyach-zhinok>

Топ-5 аспектів мобілізації жінок в Україні у 2025 році. (2025). Топ-5. URL: <https://top-5.in.ua/top-5-aspektiv-mobilizatsii-zhinok-v-ukraini/>

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Журнали включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»), який має загальнодержавну й зарубіжну сферу розповсюдження.

Наукова стаття має включати такі необхідні елементи:

1. Визначення УДК (вказати назву галузі права).
2. Назва статті (англійською та українською мовами).
3. Ініціали і прізвища авторів англійською та українською мовами.
4. Анотацію англійською та українською мовами.
5. Ключові слова (5–6 слів/ключових словосполучень англійською та українською мовами).
6. Структура текстової частини:

- актуальність теми;
- стан дослідження;
- мета статті;
- виклад основного матеріалу;
- висновки;

• У статті повинно бути не менше 15 посилань. Посилання на ту чи іншу працю у тексті повинні позначатися в дужках за порядковим номером цієї праці в списку використаних джерел з вказівкою на відповідну сторінку ([3, с. 12]).

• Список використаних джерел у кінці статті складається відповідно до вимог державного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та References (відповідно до стилю APA). Крім того, у списку джерел має бути не менше 5 англомовних посилань.

• Анотації мають містити: прізвище та ім'я автора, назву статті відповідними мовами. Крім того, звертаємо увагу авторів на те, що обов'язково повинна бути анотація англійською мовою на півтори сторінки А-4 (окремим файлом).

• Англійський текст повинен бути оформлений на фаховому рівні володіння мовою. У разі подання тексту, перекладеного, наприклад, через Інтернет-перекладач (Google тощо), або нефахово, стаття не буде прийнята до публікації.

• Файл зі статтею та анотацією англійською мовою до статті надсилати у такому форматі:

- а) на початку імені ставиться номер журналу (11, 4, 7 тощо);
- б) через крапку після номера ставиться скорочення року (14, 15 тощо);
- в) нижнє підкреслення (__) потім тип документа note – анотація або topic – стаття;
- г) після цього нижнє підкреслення (яке розділяє шифр з ім'ям автора), потім прізвище автора та ініціали англійською мовою.

Приклад: **11.14_note_Olenenko A. doc** (де «note» – позначення анотації) або **11.14_topic_Olenenko A. doc** (де topic – позначення статті).

• Загальний обсяг публікації (назва статті, відомості про автора, текст статті, використані матеріали, анотація, ключові слова) не повинен перевищувати 20–30 тис. знаків, як виняток, не більше 40 тис. знаків.

До наукової статті необхідно додавати:

- електронний варіант статті у форматі MS Word (docx або doc);
- інформаційну довідку про автора українською та англійською мовами: прізвище, ім'я, по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, місце роботи і посада, поштова адреса, контактний телефон;
- заява з підписами автора (-ів) про те, що надіслана стаття не друкувалася і не подана до будь-яких інших видань;

- фото автора (-ів) у форматі jpg, tif;

- якісні ілюстративні матеріали з назвою та нумерацією, придатні для сканування;

- витяг з протоколу засідання кафедри про рекомендацію статті до друку, засвідчений належним чином (до статей кандидатів наук, аспірантів, ад'юнктів і здобувачів наукового ступеня).

• Стаття, подана до редакції без дотримання зазначених вимог, опублікуванню не підлягає.

• *До уваги авторів: при подачі статті обов'язково вказувати коротко відомості про автора, телефон та власний e-mail для зручності зв'язку.*

Редакція залишає за собою право на рецензування, редагування, скорочення і відхилення статей. За достовірність поданої інформації відповідальність несе автор.

Гонорар за публікацію не сплачується.

Передрук опублікованих матеріалів журналу здійснюється тільки з дозволу автора і редакції.

Надані матеріали не повертаються.

**Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права»
03035, Україна, м. Київ, вул. Г. Кірпи, 2 А
Тел.: +38-050-045-6766**

Наукове видання

INTERNATIONAL BULLETIN ON PUBLIC ADMINISTRATION AND LEGAL AFFAIRS

Електронний науковий журнал

№ 2'2025

Відповідальний редактор – *Павленко Б. О.*

Рекомендовано до опублікування 13.06.2025 р.
Формат 60x84/8

Свідоцтво про внесення суб'єкта господарювання до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 8106 від 22.05.2024

Scientific Magazine

INTERNATIONAL BULLETIN ON PUBLIC ADMINISTRATION AND LEGAL AFFAIRS

Electronic Scientific Journal

No. 2'2025

Managing Editor – *Pavlenko B. O.*

Recommended for publication 13.06.2025.
Format 60x84/8

Certificate of incorporation of the business entity into the state
the register of publishers, manufacturers and distributors of the publishing house
products DK No. 8106 dated 22.05.2024